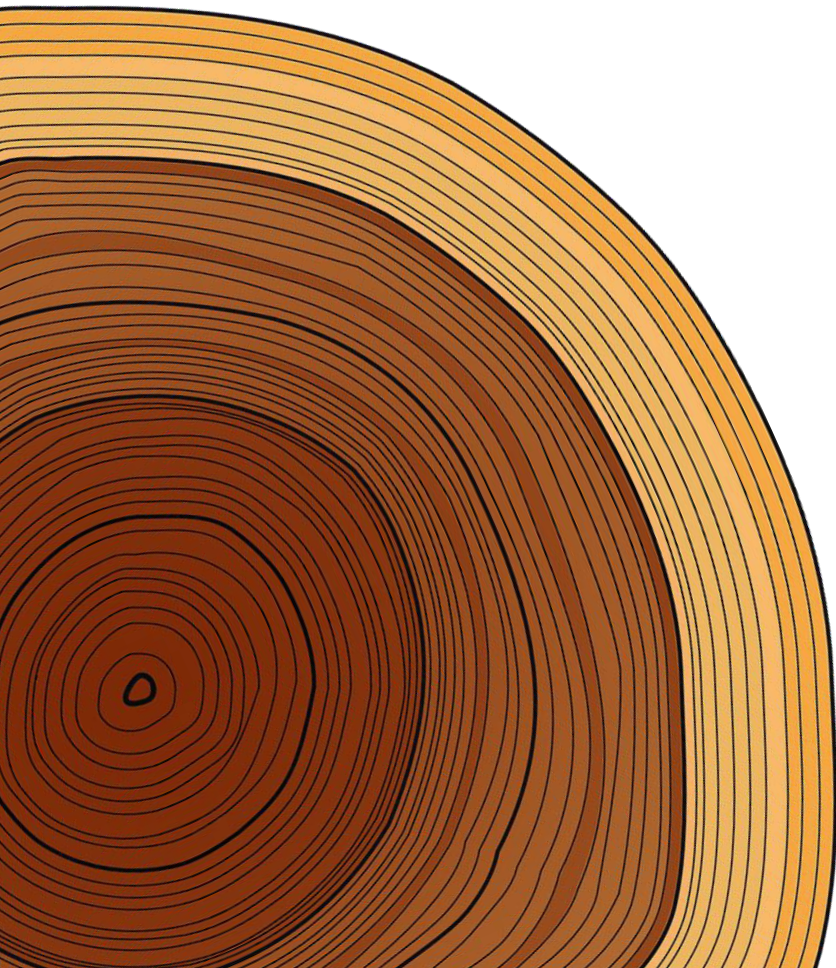

60+

BAROMETRI YLI 60-VUOTIAIDEN HYVINVOINNISTA JA ARJESTA 2024

60+

BAROMETRI YLI 60-VUOTIAIDEN HYVINVOINNISTA JA ARJESTA 2024

SISÄLLYS

Esipuhe	1
1 Johdanto.....	3
1.1 Tutkimuksen tausta ja aikaisemmat barometrit.....	3
1.2 Kolme vuosikymmentä yli 60-vuotiaiden arkea ja ajatuksia.....	4
1.3 Vuoden 2024 tutkimusaineisto	7
2 Näkemyksiä itsestä ja elämästä.....	11
2.1 Iäkkäistä aktiivisiksi eläkeläisiksi.....	11
2.2 Kokemukset terveydentilasta ja elinvoimasta.....	15
2.3 Tyytyväisyys omaan elämään	17
2.4 Vaikutusmahdollisuudet oman elämän kulkuun	18
3 Eläkkeelle siirtymisen odotukset ja vaikutukset	20
4 Sosiaaliset suhteet.....	24
4.1 Yhteydet perheeseen, lähisukulaisiin ja ystäviin	24
4.2 Yksinäisyyden kokeminen.....	26
4.3 Avun ja hoivan antaminen läheisille.....	28
5 Asuminen ja arjen avun tarve.....	30
5.1 Tyytyväisyys asumiseen.....	30
5.2 Avun tarve arjessa	32
5.3 Avun saanti kotona sattuvassa tapaturmassa	35
5.4 Kotihoidon palvelutarve	36
6 Arjen ajankäyttö ja puuhat	37
6.1 Arkipäivän ajankäyttö.....	37
6.2 Arjenviettotavat	39
6.3 Rahapeliä pelaaminen.....	43

7	Taloudellinen tilanne ja sen haasteet.....	45
7.1	Kotitalouden tilanne.....	45
7.2	Arjen taloudelliset haasteet	47
8	Yli 60-vuotiaiden asema yhteiskunnassa	49
8.1	Osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon.....	49
8.2	Syrjinnän kokeminen ja ikääntyneiden arvostus	51
8.3	lääkäiden kohtelu yhteiskunnassa.....	54
9	Palvelut ja niiden saavutettavuus.....	58
9.1	Mielipiteet sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluista.....	58
9.2	Lähipalveluiden saavutettavuus	61
9.3	Liikkumisen tavat ja mahdollisuudet.....	64
9.4	Julkisen liikenteen palveluiden toimivuus	66
10	Yli 60-vuotiaiden arjen ongelmat	68
10.1	Suurimmat ongelmat nykypäivän Suomessa.....	68
10.2	Poliittisten päätösten vaikutukset.....	73
10.3	Digitalisaation vaikutukset ja haasteet.....	74
11	Tulevaisuus.....	77
11.1	Tulevaisuuden näkymät	77
11.2	Tulevaisuuden pelot ja unelmat.....	79
12	Yhteenveto	84
	kirjallisuus.....	87

ESIPUHE

Julkaisemalla yli 60-vuotiaiden suomalaisten kokemuksia hyvinvoinnista ja arjesta haluamme herättää ikäpoliittista keskustelua ja ylläpitää vuosikymmenet ylittävää seuranta-ikäntyneiden elinoloista ikääntyvässä yhteiskunnassa.

Barometri toteutettiin Suomessa nyt neljännen kerran. Edelliset kerrat olivat vuonna 1994, 1998 ja 2021 (sosiaali- ja terveysministeriön Vanhuusbarometri 1994 ja Vanhuusbarometri 1998 sekä Eläkeliitto ry:n +60-Barometri 2021). Toistamalla barometrin tiedonkeruu määrävuosien välein on mahdollista seurata ikääntyneen väestöryhmän hyvinvoinnin kokemuksen muutosta ja käyttää saatua tietoa poliittisen päätöksenteon pohjana.

Halusimme pitää tutkimuksen tiedonkeruutavan saavutettavana. Siksi kyselyyn oli mahdollista vastata sekä paperilomakkeella että internetissä. Paperilomake osoitettiin edelleen parhaiten toimivaksi tiedonkeruun välineeksi: vain alle 15 prosenttia valitsi sähköisen vastaamistavan.

Julkaisemalla barometri 30 vuotta ensimmäisen barometrin laatimisen jälkeen saadaan kuva asioista, jotka ovat muuttuneet ja asioista, jotka ovat pysyneet samantyyppisiksi ikääntyneiden kokemana yhteiskunnassa.

Barometrissa käsitellään ikääntyneen ihmisen elämän kokonaisuutta, ei vain palvelujen tai hoivan tarvetta. Barometrin avulla nähdään, mikä yli 60-vuotiaan ihmisen kokemusmaailmassa ja hyvinvoinnissa on muuttunut vuosikymmenien aikana. Barometri antaa vastauksia siihen millaisilla käsitteillä ikääntyneet itse haluavat itseään nimitettävän nyt ja aiemmin sekä millaisena eläkkeelle siirtyminen ja millaista ikääntyneenä eläkeläisenä eläminen yhteiskunnassamme on.

Osallisuuden kokemuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeiden lisäksi käsitellään asumista ja toimeentuloa. Tulosten avulla saadaan tietoa siitä, mitkä ovat ikääntyneiden yleisimmät ongelmat tällä hetkellä.

Tällä hetkellä huolia vastaajille aiheuttivat myös mahdolliset tulotasoon kohdistuvat leikkaukset sekä hoito- ja terveyspalveluiden saavutettavuus ja tason huononeminen entisestään. Vastaajat 2020-luvulla eivät näe, että ikääntyminen toisi uutta elinvoimaa, kuten 1990-luvun vastaajat ovat asian kokeneet. Kokemukset ikään

perustuvasta syrjinnästä yhteiskunnassa sekä ikääntyneiden huono kohtelu ovat yhä vain lisääntyneet 90-luvulta.

Ikääntyneiden hyvinvointi ja osallisuus edellyttävät hallinnonalat ja rakenteet ylittävää yhteistyötä eri viranomaisten, järjestöjen ja yksityisten toimijoiden välillä. Barometrin avulla voidaan nähdä yhteiskunnallisen päätöksenteon pitkiä kaaria siitä, mitkä päätökset kannattelevat ikääntyneiden hyvinvointia ja mitkä heikentävät sitä.

Tulokset auttavat ohjaamaan päätöksentekoa ikääntyneiden suomalaisten oikeuksia ja osallisuutta ylläpitävään suuntaan. Muutokset eivät tapahdu, ne tehdään.

Tutkimuksen tiedonkeruun ja analyysin toteutti Tutkimustie Oy. Parhaimmat kiitoksemme Anni Niemiselle ja Piia Sukkelalle.

Tampereella YK:n Kansainvälisenä päivänä Ikäihmisten hyväksikäytön ehkäisemiseksi
15.6.2024

Irene Vuorisalo
Vanhusasiamies

Eläkeliitto ry

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja aikaisemmat barometrit

Tämä raportti on yhteenveto vuonna 2024 Eläkeliiton toimeksiannosta toteutetusta kyselytutkimuksesta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää 61–90-vuotiaiden ajatuksia ja mielipiteitä omasta arjesta, elinolosuhteista, hyvinvoinnista ja yhteiskunnallisesta asemasta. Eläkeliitto toteutti vastaavan tutkimuksen vuonna 2021. Tutkimukset pohjaavat vuosina 1994 ja 1998 tehtyihin vanhuus- ja vanhusbarometreihin, jotka olivat yli 60-vuotiaille kohdistettuja haastattelututkimuksia. Eläkeliiton 2020-luvulla teettämien kyselytutkimusten tuloksia on mahdollisuuksien mukaan verrattu 90-luvun barometreihin ja tarkasteltu, miten yli 60-vuotiaiden näkemykset ja elinolot ovat muuttuneet vuosikymmenien aikana. Tuloksia tarkastellaan ja vertaillaan myös erityisesti alle 80-vuotiaiden ja yli 80-vuotiaiden osalta.

Vuoden 1994 aineisto koostui 557 henkilökohtaisesta haastattelusta ja vuoden 1998 aineisto 1036 haastattelusta. Vuoden 1994 aineisto on merkittävästi pienempi kuin myöhempien barometrien aineistot, ja erityisesti vanhimpien ikäryhmien vastaajamäärä on hyvin pieni. Nämä poikkeukset on pyritty tuomaan esiin eri vuosien tutkimustuloksia vertailtaessa.

Vuonna 2021 kysely kohdistettiin satunnaisotantana 2600 suomalaiselle, jotka olivat iältään 61–90-vuotiaita. Aineistonkeruu toteutettiin postikyselynä, johon oli mahdollista vastata paperilomakkeella tai internetissä. Kyselyaineisto koostui 1027 vastaajasta. Vuonna 2024 otoksen poiminta ja tiedonkeruu toteutettiin pääosin samalla tavalla kuin vuonna 2021. Vuoden 2024 tutkimusaineisto on kuvattu tarkemmin luvussa 1.3.

Vuonna 2021 elettiin koronaviruspandemian keskellä, mikä vaikutti ihmisten arkeen merkittävällä tavalla. Kyselyyn oli nostettu kysymyksiä koronapandemian vaikutuksista yli 60-vuotiaiden elämään. Poikkeustilanteen välillisiä vaikutuksia oli huomattavissa tutkimuksen tuloksissa laajemminkin.

Koronapandemia on hyvä esimerkki siitä, että jokainen barometri on aina aikansa kuva. Kunkin vuoden kyselyssä on nostettu esiin sillä hetkellä ajankohtaiset teemat ja kysymykset. Esimerkiksi vuoden 1998 barometrissa on julkisen keskustelun takia

syvennytty perusteellisemmin vanhuspalveluiden tarpeeseen ja rahoitukseen. 2000-luvulla digitalisoituminen on kiihtynyt entisestään ja siihen liittyvät kysymykset on otettu mukaan kyselyyn vuodesta 2021 alkaen. Vuonna 2024 julkisessa keskustelussa esillä taas ovat olleet varsinkin tiukka budjettikuri ja mahdolliset leikkaukset eläkkeisiin sekä epävarma maailmanpoliittinen tilanne. Kyselyn perusrakenne on kuitenkin säilytetty eri vuosina monilta osin samana, jotta tulosten vertailu olisi mahdollista.

1.2 Kolme vuosikymmentä yli 60-vuotiaiden arkea ja ajatuksia

Ensimmäinen barometri on tehty 1994 ja moni asia on muuttunut 30 vuodessa. Muutoksia nähdään esimerkiksi siinä, millaisia yli 60-vuotiaat ihmiset ovat, miltä heidän elämänsä näyttää ja minkälainen heidän toimintakykynsä on. Yhä useampi yli 60-vuotias pysyy hyvässä kunnossa pidempään. Kokemukset omasta terveydentilasta ovat parantuneet ja avun tarve on laskenut 90-luvulta. Entistä suurempi osa yli 60-vuotiaista on yhä täyspäiväisesti tai osa-aikaisesti mukana työelämässä. Eläketurvakeskukseen ylläpitämän tilaston mukaan vuonna 2023 eläkettä sai 60–64-vuotiaista 44 prosenttia ja 65–69-vuotiaista 97 prosenttia. Vuonna 1994 eläkkeensaajien väestönosuus 60–64-vuotiaista oli 83 prosenttia, ja yli 65-vuotiaista käytännössä kaikki olivat eläkkeellä. Tämä ikäkokemukseen liittyvä muutos näkyy tutkimuksen tuloksissa esimerkiksi siinä, miten vastaajat haluavat itseään kutsuttavan. Vielä 90-luvulla yleisemmin hyväksytyt ilmaisut *ikäns ihminen* tai *vanhus* eivät enää vastaa yli 60-vuotiaiden näkemystä itsestään. Varsinkin moni alle 65-vuotias näkee itsensä ennemminkin edelleen keski-ikäisenä.

Yli 60-vuotiaat ovat olleet pääosin tyytyväisiä elinoloihinsa ja elämäänsä sekä 90-luvulla että 2000-luvulla. Vuonna 2024 eläkkeelle jääminen merkitsi suurimmalle osalle aikaa ja vapautta tehdä mitä haluaa. Sen sijaan 2020-luvulla vastaajat eivät näe, että ikääntyminen toisi uutta elinvoimaa, kuten 1990-luvun vastaajat ovat asian kokeneet.

Vuoden 1994 barometrin mukaan suomalaiset ikäihmiset olivat aktiivisempia muihin Euroopan Unionin jäsenmaihiin verrattuna. Mahdollisesti koronavuosien vuoksi 2020-luvulla vastaajien aktiivisuus on hieman laskenut aktiivisimmasta vuodesta

1998, jolloin 86 prosenttia vastaajista kertoi, että ohjelmaa tai kiirettä on koko päiväksi. 1990-luvun tapaan aikaa käytetään nyt kodin arkirutiineihin, sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen ja viihteen kuluttamiseen. Nykyisin lähdetään aiempaa enemmän viettämään aikaa kodin ulkopuolelle ravintoloihin, elokuviin ja konsertteihin. Sen sijaan vapaaehtoistyöt ja kirkossa käynti ovat vähentyneet 90-luvulta. Vaikka perheeseen ja sukulaisiin pidetään yhteyttä edelleen yhtä aktiivisesti kuin 30 vuotta sitten, tutkimuksen perusteella kokemus yksinäisyydestä on hieman kasvanut 90-luvulta. Ystäviä nähdäänkin hieman aiempaa harvemmin.

Vuoden 2024 aineistossa eläkkeelle jääminen merkitsi yli puolelle tulotason piene mistä. Suurimmalla osalla yli 60-vuotiaista ei kuitenkaan ole merkittäviä taloudellisia ongelmia. Vuodesta 1994 toimeentulotaso on selkeästi kohentunut. 2020-luvulla yhä harvempi kertoo rahojen riittävän huonosti ja rahaa jää säästöön yhä useammalla. Kolmannes vastaajista kertoo, että arjessa on joskus haasteita saada rahat riittämään.

Yli 60-vuotiaiden ajatukset yhteiskunnan suhtautumisesta ikääntymiseen ovat aiempaa pessimistisempiä. Sekä 1990-luvulla että 2020-luvulla vain noin kolmannes vastaajista kokee, että yli 60-vuotiaat ovat riittävästi vaikuttamassa poliittisiin päätöksiin. Kokemukset ikään perustuvasta syrjinnästä yhteiskunnassa sekä ikääntyneiden huonosta kohtelusta poliitikkojen, tiedotusvälineiden sekä sosiaalisen median taholta ovat yhä vain lisääntyneet 90-luvulta. Vuoden 2024 kyselyn vastaajat nostavatkin liiallisen nuoruuden ihannoinnin yhteiskunnassa merkittäväksi ongelmista itselleen. Tämä poikkeaa selvästi vuoden 1998 barometrissa, jolloin ongelmista kysyttiin ensimmäisen kerran.

Eri vuosien tutkimuksissa suurin osa vastaajista kertoo, että yhteiskunnassa esiintyy ikään liittyvää syrjintää ja iäkkäämmille kasautuu paljon ongelmia. Vastaajien mielikuvien mukaan yli 60-vuotiaat kohtaavat enemmän ongelmia, kuin mitä he itse omalla kohdallaan kertovat kokevansa. Toisaalta kyselyn vastaajista suurin osa on alle 86-vuotiaita, jolloin vastaukset sisältävät myös oletuksia kaikista iäkkäämpien ihmisten kokemista ongelmista, mikä voi vaikuttaa kokonaisarvioon.

Julkisiin palveluihin ja niiden saavutettavuuteen on aina oltu pääosin tyytyväisiä, varsinkin tiheämmin asutuilla alueilla. 2000-luvulla erityisesti pankkipalveluiden saata vuus on huonontunut monen mielestä myös kaupungeissa. Aiempaa useampi kertoo

pankki- ja postipalveluiden puutteen olevan ongelma itselle. Myös Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalitoimiston savutettavuus on huonontunut niiden palveluita käyttävien mielestä. Digitalisaatio on toisaalta parantanut palveluiden saatavuutta ja toisaalta heikentänyt niitä. Vaikka yhä useampi osaa käyttää digipalveluita, on palveluiden ja asiointin muuttuminen digitaaliseksi ongelma yli puolelle vuoden 2024 vastaajista. Digitaalisten palveluiden ulkopuolelle jääneet kokevat palveluiden saavutettavuuden heikentyneen, mikä rajoittaa heidän osallistumismahdollisuuksiaan yhteiskunnassa.

Arviot sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluiden toimivuudesta ovat selkeästi huonontuneet 90-luvulta. Asiaa voi selittää osaltaan tutkimusten erilainen kysymyksenasettelu, mutta arviot ovat edelleen laskeneet vuodesta 2021, jolloin kysymyksen muotoilu on ollut sama. Sosiaali- ja terveystalouden puute nostetaankin vuonna 2024 aiempaa merkittävämmäksi ongelmaksi yli 60-vuotiaiden keskuudessa. Vastauksia voi sävyttää käynnissä oleva sote-uudistus.

Vuonna 2021 kyselyyn tuotiin mukaan tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Tämän hetken epävakaa maailmantilanne ja sen aiheuttama epävarmuus ja pelot käyvät ilmi vastauksista. Yhä useampi vastaaja suhtautuu pessimistisesti oman asuinalueen, Suomen ja varsinkin maailman tulevaisuuteen. Suomen sisäisestä turvallisuudesta voidaan nostaa esille se, että 1990-lukujen barometreihin verrattuna yhä useampi kokee ongelmaksi ympäristön väkivallan ja rikollisuuden. Ukrainan sodan laajentumisen ja ilmastonmuutoksen seuraukset huolestuttavat vastaajia globaalilla tasolla. Tällä hetkellä huolia vastaajille aiheuttivat myös mahdolliset tulotasoon kohdistuvat leikkaukset sekä hoito- ja terveystalouden saavutettavuus ja tason huononeminen entisestään.

Yli 60-vuotiaiden unelmat kertovat, että he ovat ihmisiä, joille on tärkeää heidän oma ja heidän läheistensä terveys ja hyvinvointi. He haluavat viettää aikaa läheistensä kanssa, nauttia yhdessäolosta, harrastuksista ja matkailusta. He haaveilevat hyvästä toimintakyvystä iästä huolimatta, taloudellisesta huolettomasta eläkepäivistä ja paremmasta maailmasta meille kaikille.

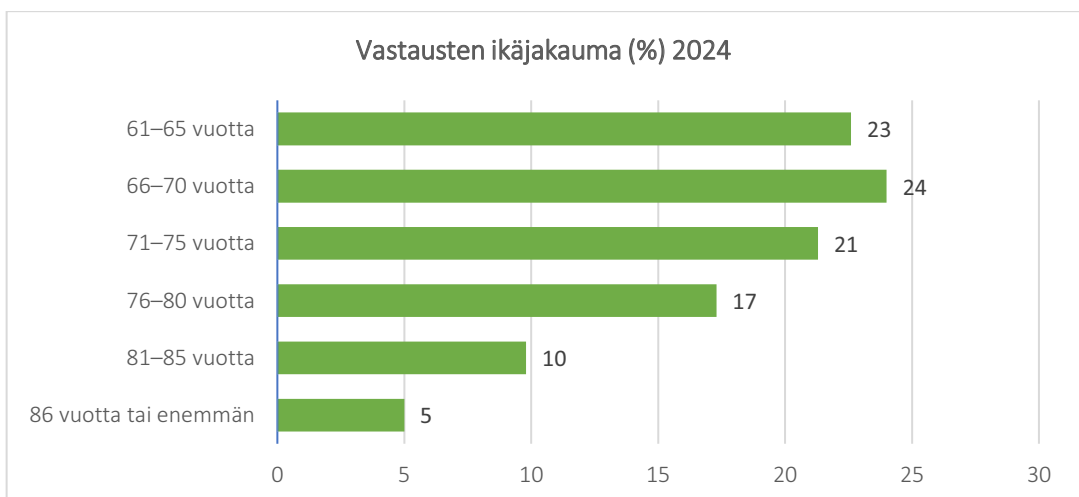
Pysy terveenä, matkustella, nähdä lasten ja heidän perheensä elämää toivottavasti rauhan maailmassa. (nainen, 66–70 vuotta)

1.3 Vuoden 2024 tutkimusaineisto

Tiedonkeruun toteutti Eläkeliiton toimeksiannosta Tutkimustie Oy. Tutkimusaineisto kerättiin 22.3.–25.4.2024. Kysely toteutettiin postikyselynä, johon kutsuttiin satunnaisotannalla 3000 suomalaista (pois lukien Ahvenanmaa). Otos edusti iän, sukupuolen ja asuinpaikan osalta suomalaista väestöä. Otokseen poimittiin mukaan henkilöitä, jotka ovat iältään yli 60-vuotiaita, mutta korkeintaan 90-vuotiaita. Kysely tehtiin vain suomenkielisenä, joten otokseen poimittiin äidinkielenään suomea puhuvia. Vakituisesti laitoksissa asuvat rajattiin otoksen ulkopuolelle.

Kyselyyn oli mahdollista vastata sekä paperilomakkeella että internetissä. Vastauksia saapui 1054, joista paperilomakkeella 904 kpl ja internetkyselyllä 149 kpl. Vuoteen 2021 verrattuna sähköisten vastausten osuus nousi 9 prosentista 14 prosenttiin. Vuonna 2024 vastausprosentiksi muodostui 35 prosenttia (vuonna 2021 vastausprosentti oli 41).

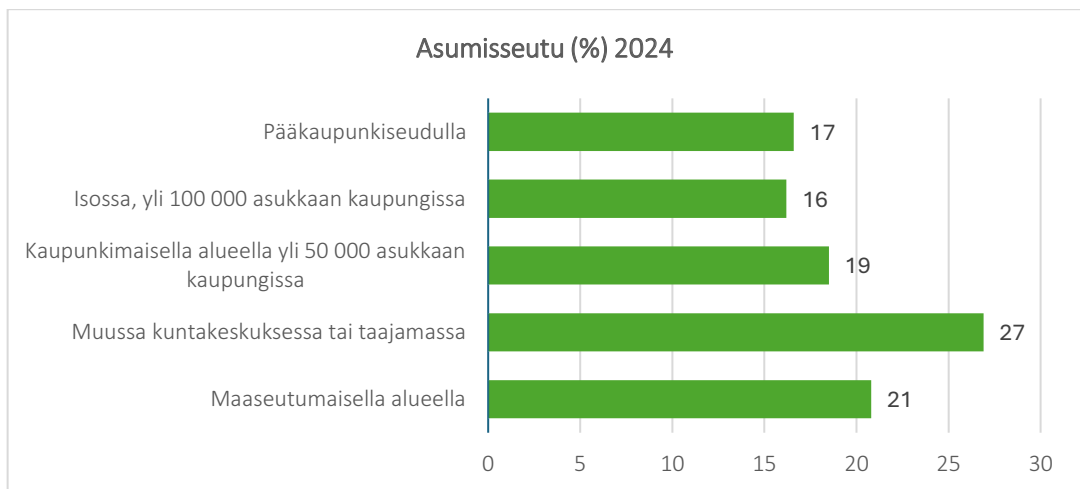
Kyselyyn vastanneista vajaa puolet (47 %) on 61–70-vuotiaita, 38 prosenttia on 71–80-vuotiaita ja 15 prosenttia yli 80-vuotiaita. (Kuvio 1.) Vastaajien ikäjakauma oli melko samanlainen myös vuoden 2021 kyselyssä. Alle 70-vuotiaita oli kumpanakin vuonna saman verran, ja vastaavasti vuonna 2021 vastaajajoukon suurin ikäryhmä oli 66–70-vuotiaat. Myös vuonna 2021 yli 80-vuotiaita oli 15 prosenttia vastaajista.

Kuvio 1. Minkä ikäinen olet.

Vastaajista 55 prosenttia on naisia ja 45 prosenttia miehiä. Naisten osuus kasvaa iän mukana, ja yli 80-vuotiaista 61 prosenttia on naisia.

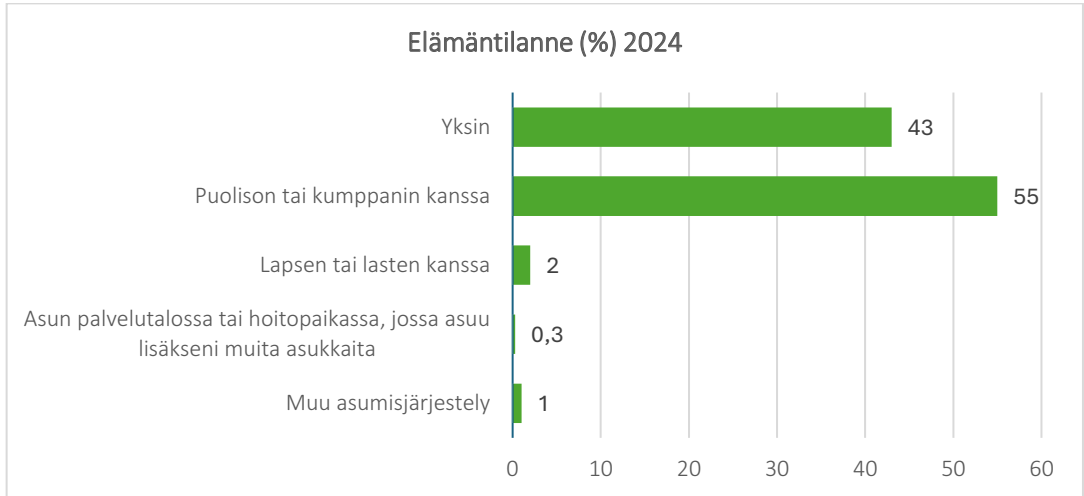
Vastaajat asuvat enimmäkseen suurissa kaupungeissa ja kuntakeskuksissa. Vastaajista 33 prosenttia asuu pääkaupunkiseudulla tai isossa, yli 100 000 asukkaan kaupungissa. (Kuvio 2.) Vastaavasti lähes kolmasosa (27 %) asuu muussa kuntakeskuksessa tai taajamassa. Pienemmissä, yli 50 000 asukkaan kaupungeissa ja maaseudulla, asuu vastaajista noin viidennes kummassakin. Jakauma vastaa pitkälti vuoden 2021 tutkimusta, jolloin yhtä suuri osuus vastaajista asui pääkaupunkiseudulla tai muussa isossa kaupungissa. Vuoden 2021 kyselyssä 17 prosenttia vastaajista asui yli 50 000 asukkaan kaupungeissa, 28 prosenttia muussa kuntakeskuksessa tai taajamassa ja 22 prosenttia maaseutumaisella alueella.

Kuvio 2. Missä asut.

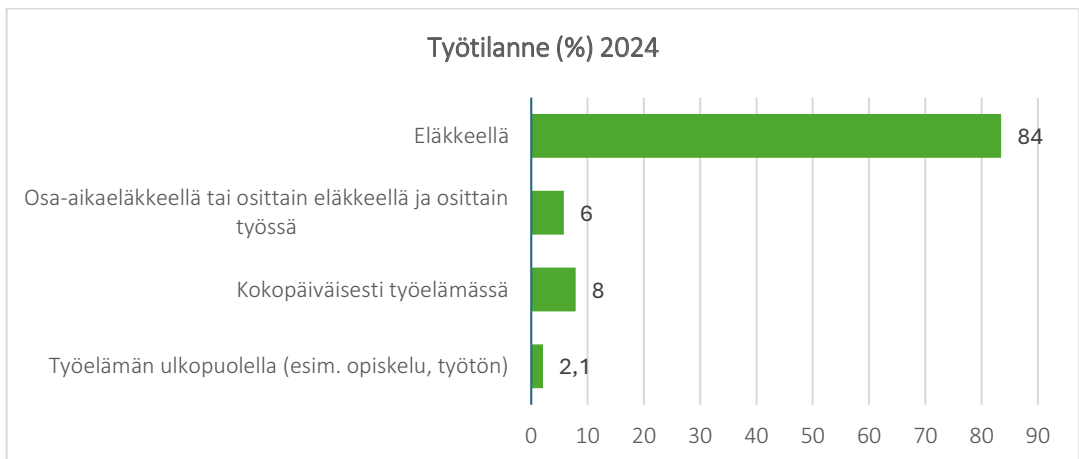
Suurin osa eli 78 prosenttia vastaajista asuu omistusasunnossa. Vuonna 2021 omistusasunnossa asui noin 80 prosenttia vastaajista. Vuokralla asuu nyt 16 prosenttia kyselyyn vastanneista ja noin kuusi prosenttia vastaajista asuu jollain muulla asumistavalla. Asumiseen liittyviä asioita tarkastellaan tarkemmin luvussa 5.

Yli puolet vastaajista asuu puolison tai kumppanin kanssa. 43 prosenttia vastaajista asuu yksin. (Kuvio 3.) Yksin asuvien määrä on tässä kyselyssä noin 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuoden 2021 aineistossa.

Kuvio 3. Kenen kanssa asut.

Vastaajista 84 prosenttia on kokopäiväisesti eläkkeellä. Noin 10 prosenttia vastaajista on edelleen työelämässä tai sen ulkopuolella, mutta ei eläkkeellä. Osittain eläkkeellä ja osittain edelleen työelämässä on 6 prosenttia vastaajista. (Kuvio 4.) Osa-aikaeläkeläisten määrä on noussut vuodesta 2021 kolme prosenttiyksikköä. Samoin kokopäiväisesti työelämässä olevien osuus on noussut kaksi prosenttiyksikköä ja työelämän ulkopuolella olevien osuus yhden prosenttiyksikön vuodesta 2021.

Kuvio 4. Työtilanne.

61–65-vuotiaista 41 prosenttia on eläkkeellä, kun taas 66–70-vuotiaista 91 prosenttia on jo siirtynyt kokoaikaeläkkeelle. Kokopäiväisesti työelämässä työskentelevät ovatkin lähes kaikki (94 %) 61–65-vuotiaita. Osa-aikaeläkkeellä olevista noin 60 prosenttia on 61–65-vuotiaita, ja yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta loput ovat alle 75-vuotiaita. Miehiä ja naisia on yhtä paljon osa-aikaeläkkeellä.

Osa vastaajista ei ole ilmoittanut kyselyssä sukupuoltaan tai ikäänsä, joten kyselyn analyysivaiheeseen on otettu mukaan 1046 vastausta. Nämä 1046 vastausta on painotettu analyysia varten väestön ikäryhmä- ja sukupuolijakauman mukaisesti painokertoimella vastaaman tutkimuksen perusjoukkoa (61–90-vuotiaat suomalaiset). (Tilastokeskus 2024)

2 NÄKEMYKSIÄ ITSESTÄ JA ELÄMÄSTÄ

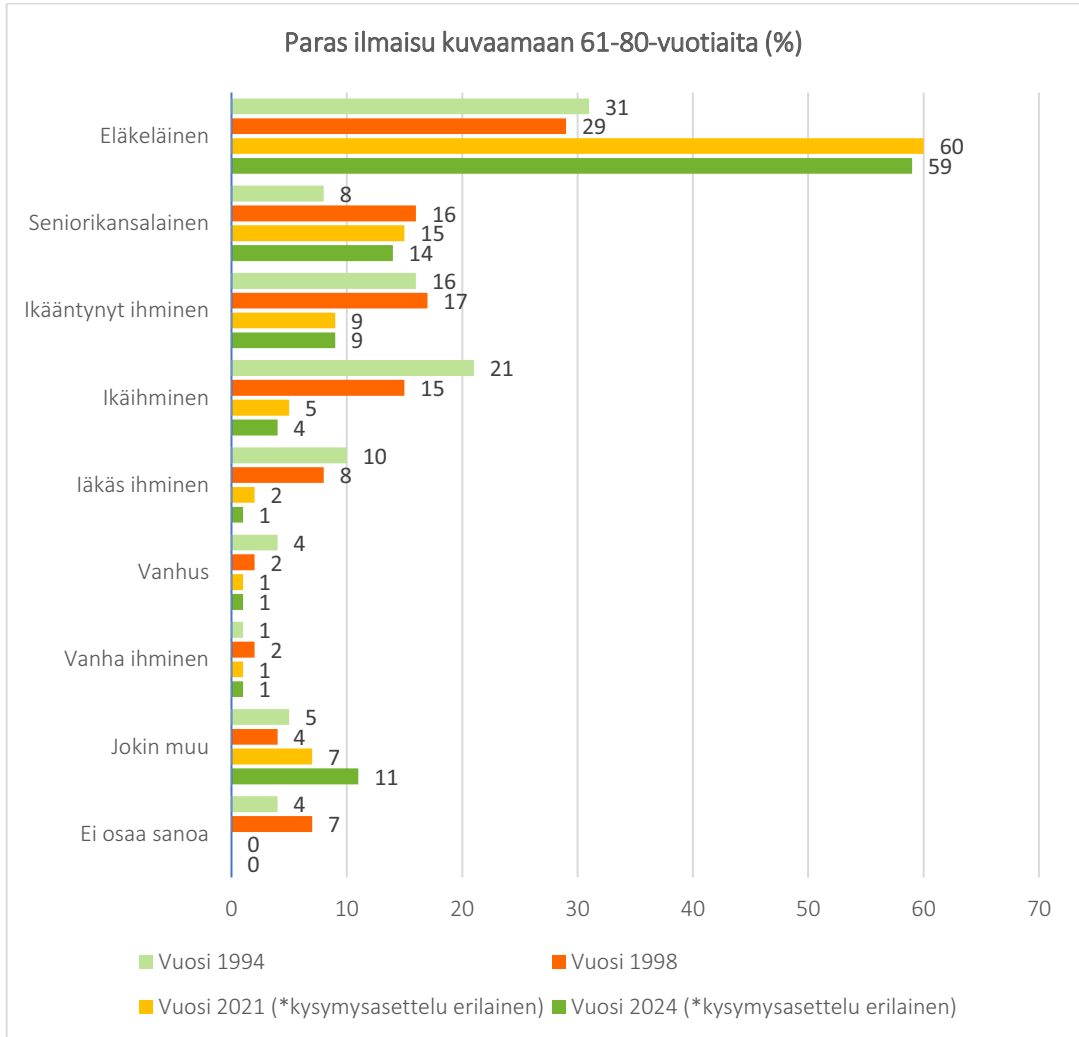
Luvussa 2 syvennytään siihen, millaisena yli 60-vuotiaat kokevat elämänsä tällä hetkellä. Luvussa käydään läpi, kuinka eri-ikäiset määrittelevät itsensä erilaisilla ilmaisuilla sekä millaiseksi he kokevat nykyisen terveydentilansa ja elinvoimansa. Lisäksi tarkastellaan yli 60-vuotiaiden tyytyväisyyttä omaan elämään ja heidän vaikutusmahdollisuuksiaan oman elämänsä kulkuun.

Kyselyyn vastanneet määrittelevät itsensä mieluiten *eläkeläisiksi*. He ovat aiempaa tyytyväisempiä elämäänsä ja suurin osa kokee terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi. Usko oman elämän vaikutusmahdollisuuksiin on vahvistunut, vaikkakin se laskee iän myötä.

2.1 Iäkkäistä aktiivisiksi eläkeläisiksi

Vastaajalle annettiin seitsemän eri vaihtoehtoa ja pyydettiin kertomaan, mikä ilmaisu kuvaisi parhaiten häntä itseään. Jos mikään vaihtoehtoista ei ollut sopiva, saattoi vastaaja ehdottaa jotakin muuta ilmaisua. Kysymyksen asettelua muutettiin vuoden 2021 kyselyssä. Aiemmissa tutkimuksissa vastaajilta kysyttiin parasta ilmaisua kuvamaan **yleisesti** 61–80-vuotiaita sekä yli 80-vuotiaita ihmisiä. Vuodesta 2021 eteenpäin vastaajat arvioivat parasta ilmaisua kuvamaan häntä **itseään**. Vastaukset on vertailtavuuden vuoksi jaettu 90-luvun tutkimusten tapaan 61–80-vuotiaiden ja yli 80-vuotiaiden vastauksiin.

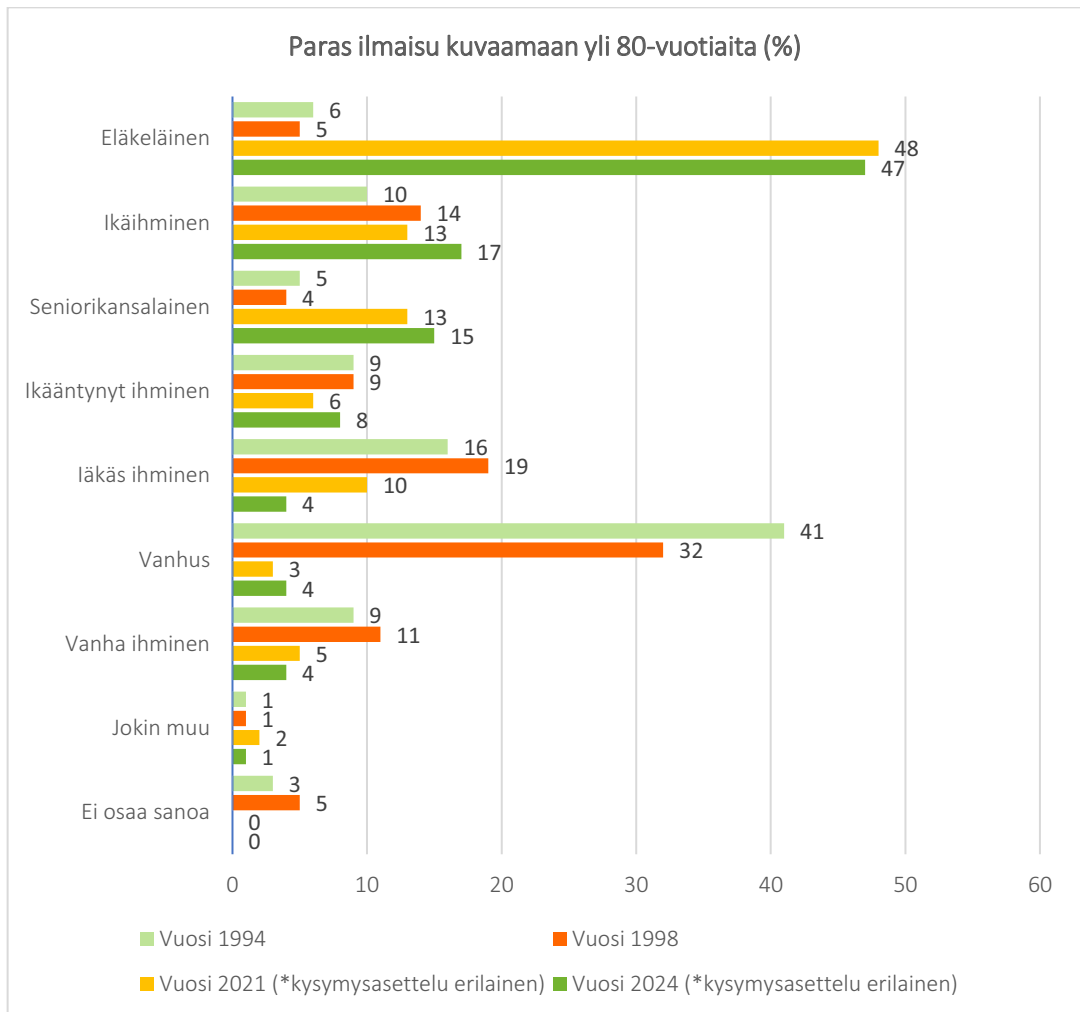
Tarkastelemme ensin, mitä ilmaisuja alle 80-vuotiaat haluaisivat käyttää itsestään. Kuten aiempinakin vuosina, työelämän päättymiseen liittyvä ilmaisu *eläkeläinen* on suosituin ilmaisu 61–80-vuotiaiden keskuudessa. (Kuvio 5.) Vuonna 1998 ilmaisu *seniorikansalainen* kaksinkertaisti suosionsa vuoteen 1994 verrattuna. Vuonna 2024 se on edelleen toiseksi paras ilmaisu 61–80-vuotialle heidän omasta mielestään. Vuonna 1998 nähtiin merkittävä muutos ikään sekä vanhuuteen liittyvien ilmaisujen suosiossa, mikä on jatkunut 2000-luvulle. Vain viisi prosenttia vastaajista käyttäisi alle 80-vuotiaista ilmaisua *ikäihminen* tai *iäkäs ihminen*. Myös ilmaisu *ikääntynyt ihminen* on puolittanut suosionsa 90-luvulta. Ilmaisuja *vanhus* tai *vanha ihminen* puolestaan käyttäisi itsestään vain neljä prosenttia alle 80-vuotiaista vastaajista.

Kuvio 5. Paras ilmaisu kuvaamaan 61–80-vuotiaita.

Tapa kysyä ilmaisujen sopivuutta eri tavoin eri vuosien tutkimuksissa näkyy erityisesti yli 80-vuotiaista käytetyissä ilmaisuissa. Vuosina 2021 ja 2024 kysymyksen lähtökohdaksi on ollut henkilön oma näkemys häneen sopivimmasta ilmaisusta. Yli 80-vuotiaiden näkemys itsestä on tulosten valossa hyvin erilainen suhteessa kaikkien 60–90-vuotiaiden näkemukseen yli 80-vuotiaista. Erilaisen kysymyksenasettelun lisäksi vertailussa on hyvä pitää mielessä kysymykseen vastaajien määrä (kaikki kyselyvastaajat vrt. vain ikäryhmää edustavat vastaajat).

90-luvulla suosituin ilmaisu yli 80-vuotiaille oli *vanhus*. Uudemmissa kyselyissä yli 80-vuotiaiden mielestä parhaiten heitä kuvaa ilmaisu *eläkeläinen*. (Kuvio 6.) Vuonna 2024 tätä mieltä on 47 prosenttia vastaajista. Toiseksi suosituin ilmaisu on *ikäihminen* (17 %). Ikään ja vanhuuteen viittaavat ilmaisut ovat hyväksytympiä yli 80-vuotiaiden keskuudessa, ja niiden suosio on hieman noussut vuodesta 2021. Ilmaisu *seniorikansalainen* miellytti yli 80-vuotiaita vastaajia lähes yhtä paljon kuin alle 80-vuotiaita. Ikää kuvaava lainasana vaikuttaa vakiinnuttaneen asemaansa suomen kielessä.

Kuvio 6. Paras ilmaisu kuvaamaan yli 80-vuotiaita.

Naisten ja miesten välillä ei ole merkittäviä eroja vastausten suhteen. Ainoastaan ilmaisu *seniorikansalainen* on selvästi enemmän sekä alle 80-vuotiaiden että yli 80-vuotiaiden miesten kuin naisten mieleen. Yli 80-vuotiaat naiset käyttäisivät itsestään miehiä herkemmin ikään liittyviä ilmaisia, kun taas yli 80-vuotiaat miehet suosivat naisia enemmän *eläkeläinen*-ilmaisua.

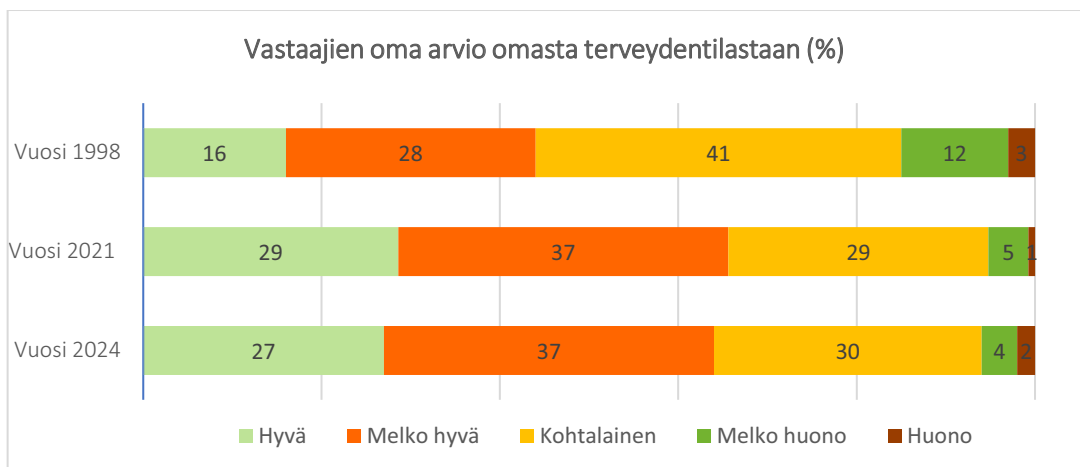
Vastaajilla oli myös mahdollisuus kertoa joku muu heitä itseään kuvaava ilmaisu, jos mikään annetuista vaihtoehtoista ei sopinut heihin. Kaikista vastaajista yhdeksän prosenttia vastasi *joku muu*, kun vuonna 2021 luku oli seitsemän prosenttia. Suurin osa (74 %) vaihtoehtoisen ilmaisun antajista on 61–65-vuotiaita.

Vuoden 2021 kyselyn tapaan vaihtoehtoisissa vastauksissa haluttiin nyt tuoda esiin neutraaleja ja ikään liittymättömiä ilmaisia, kuten *ihminen tai kansalainen*. Vastauksissa korostetaan vastaajan elinvoimaa, nuorekkuutta ja aktiivisuutta käyttämällä ilmaisia *nuorekas eläkeläinen* ja *kokenut aktiivinen aikuinen*, sekä työidentiteettiin liittyviä ilmaisia, kuten *työssä käyvä eläkeläinen*. Myös elämänkaareen liittyvät ilmaisut *aikuinen* ja *keski-ikäinen* keräsivät useampia mainintoja. Sen sijaan vuoden 2024 kyselyssä ikään epäsuorasti liittyvät henkilökohtaiset ilmaisut, kuten *mummi* tai *pappa*, eivät saaneet yhtä montaa mainintaa kuin vuonna 2021.

Keski-ikäisyyteen liittyvät termit kertovat muutoksesta, jossa perinteisesti hahmotettu keski-ikä yläraja on nousussa. Tutkija Marja Jylhä (2021) kertoo, että ilmaisulla *myöhäiskeski-ikä* viitataan keski-ikä myöhäisempään vaiheeseen, joka sijoittuu noin 50–75 ikävuoden välille. Muutoksen taustalla on ajatus siitä, että nykypäivän yli 60-vuotiaat ovat toimintakyvyiltään ja aktiivisuutensa puolesta lähempänä keski-ikäisiä kuin vanhoiksi miellettyjä ihmisiä.

2.2 Kokemukset terveydentilasta ja elinvoimasta

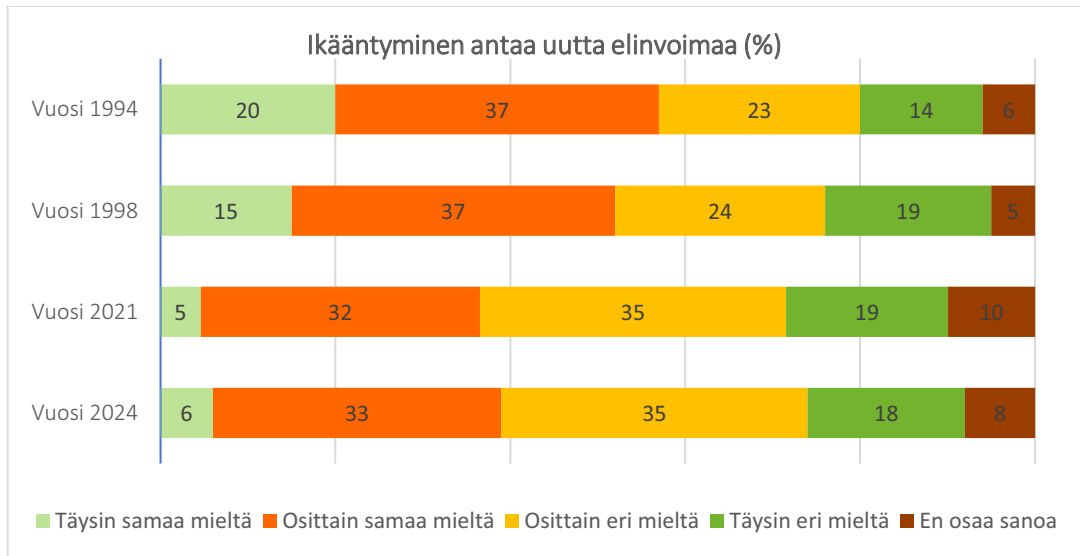
Vuoden 1998 barometristä lähtien tutkimukseen osallistuvia on pyydetty arvioimaan omaa terveydentilaansa. Yli 60-vuotiaiden terveydentila on 2020-luvulla melko hyvä. Vuonna 2024 vastaajista 64 prosenttia kokee terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi. (Kuvio 7.) Vastaavasti huonoksi tai melko huonoksi terveytensä arvioi kuusi prosenttia vastaajista. Joka kolmas vastaaja arvioi terveydentilansa kohtalaiseksi. Vastausten perusteella vastaajien kokemus omasta terveydestä on selkeästi parantunut 90-luvulta, eivätkä muutokset ole merkittäviä vuoteen 2021 verrattuna.

Kuvio 7. Minkälaiseksi koet terveydentilasi juuri nyt.

Sukupuolten välillä ei ollut merkittäviä eroja vastauksissa. Sen sijaan ikä vaikuttaa jonkin verran arvioihin omasta terveydentilasta. 60–70-vuotiaista 75 prosenttia koki terveydentilansa melko hyväksi tai hyväksi, 71–80-vuotiaista 60 prosenttia ja yli 80-vuotiaista enää 44 prosenttia. Yli 80-vuotiaatkaan eivät arvioineet terveydentilaansa erityisen huonoksi, heistä lähes puolet (44 %) arvioi terveydentilansa kohtalaiseksi. Yli 80-vuotiaiden kokemus omasta terveydentilasta on myös kohentunut vuodesta 2021. Silloin yli 80-vuotiaista terveydentilansa arvioi hyväksi tai melko hyväksi 37 prosenttia vastaajista.

Vuosien 2021 ja 2024 kyselyvastaajat arvioivat terveydentilansa selvästi paremmaksi kuin 1990-luvulla. Sen sijaan mielikuvat ja kokemukset ikääntymisestä eivät ole yhtä positiivisia 2000-luvulla kuin 90-luvulla. Vastaajista alle puolet eli 39 prosenttia on sitä mieltä, että ikääntyminen antaa uutta elinvoimaa, kun 90-luvulla näin on ajatellut yli puolet vastaajista. (Kuvio 8.)

Kuvio 8. Ikääntyminen antaa uutta elinvoimaa -väittämän vastaukset.

Vuosien 1998 ja 2021 barometreissa on todettu, että yksinäisyys ja huono terveydentila vaikuttavat arvioihin elinvoimaisuudesta. Näin on myös vuonna 2024. Väitteeseen suhtautuivat negatiivisimmin yksinäisyyttä vähintään viikoittain kokevat ja terveydentilansa melko huonoksi tai huonoksi arvioivat.

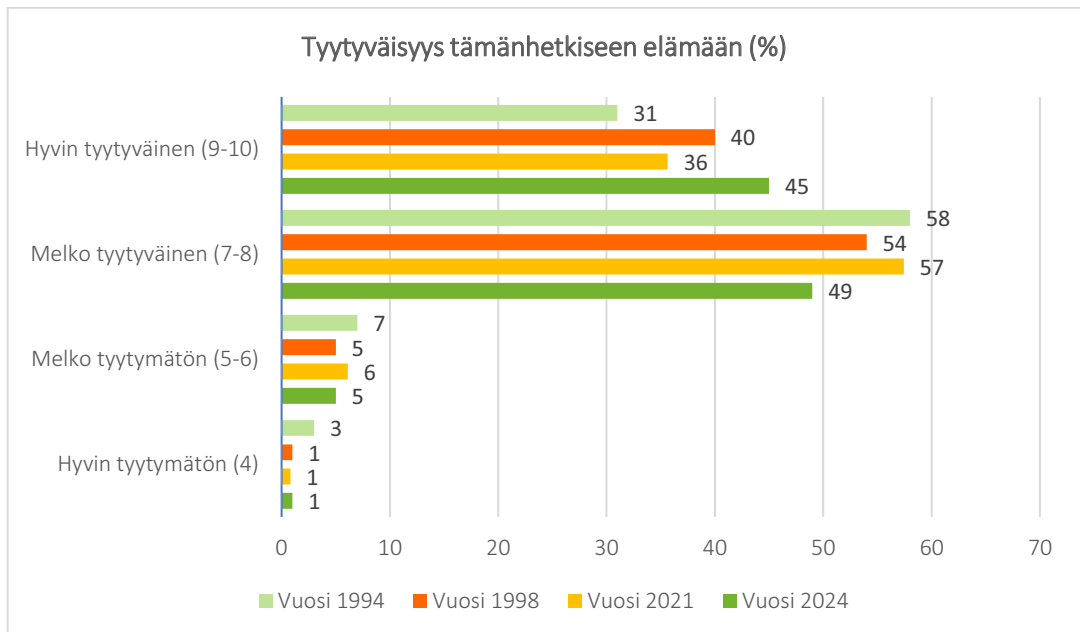
Naiset kokevat ikääntymisen tuovan elinvoimaa hieman miehiä hieman enemmän. Naisista osittain tai täysin samaa mieltä väitteen kanssa on 41 prosenttia ja miehistä 37 prosenttia. Alle 80-vuotiasta 40 prosenttia on sitä mieltä, että ikääntyminen antaa uutta elinvoimaa. Yli 80-vuotiaista tätä mieltä taas on noin 30 prosenttia. Kokemus ikääntymisen antamasta elinvoimasta laskee siis iän myötä.

2.3 Tyytyväisyys omaan elämään

Vastaajia pyydettiin arvioimaan tyytyväisyyttä omaan elämään tällä hetkellä. Vuosina 2021 ja 2024 tyytyväisyyttä tämänhetkiseen elämään arvioitiin kouluarvosanaasteikolla 4–10. 1990-luvun tutkimuksissa vastausvaihtoehdot olivat sanallisia, joten vertailua varten vastaukset on muutettu vastaamaan 90-luvun vastauskategorioita.

Yli 60-vuotiaat vaikuttavat aiempaa tyytyväisemmiltä elämäänsä. Elämäänsä hyvin tyytyväisten määrä (45 %) on korkeampi kuin koskaan aiemmin. (Kuvio 9.) Vuonna 2024 vastaajien keskiarvo on 8,3, kun se vuonna 2021 oli 8,1. Yleinen tyytyväisyys omaan elämään on koronapandemiasta huolimatta pysynyt melko hyvänä vuodesta 1998 lähtien. Vuonna 1994 vastaajista 89 prosenttia oli melko tai hyvin tyytyväisiä elämäänsä, ja vuosina 1998, 2021 ja 2024 yli 90 prosenttia vastaajista.

Elämäänsä melko tai hyvin tyytymättömiä kertoi olevansa vuonna 1994 kymmenen prosenttia ja vuonna 1998 kuusi prosenttia vastaajista. Vuonna 2021 tyytymättömiä eli arvosanan 4, 5 tai 6 antaneita oli seitsemän prosenttia vastaajista ja vuonna 2024 kuusi prosenttia.

Kuvio 9. Kuinka tyytyväinen olet tämänhetkiseen elämääsi kaiken kaikkiaan.

Ikääntymisellä on jonkin verran vaikutusta tyytyväisyyden tasoon. 61–70-vuotiailla tyytyväisyyden keskiarvo on 8,5, 71–80-vuotiailla 8,2 ja yli 80-vuotiailla 8,0. Alle 80-vuotiaista lähes puolet (47 %) antaa elämälleen kouluarvosanan 9–10, kun puolestaan yli 80-vuotiaista saman arvosanan antaa 36 prosenttia. Yli 80-vuotiaista yli puolet (55 %) antaa kuitenkin elämälleen arvonsanan 7 tai 8. Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että tyytyväisyys elämään laskee hieman iän myötä, mutta pysyy silti suhteellisen korkeana.

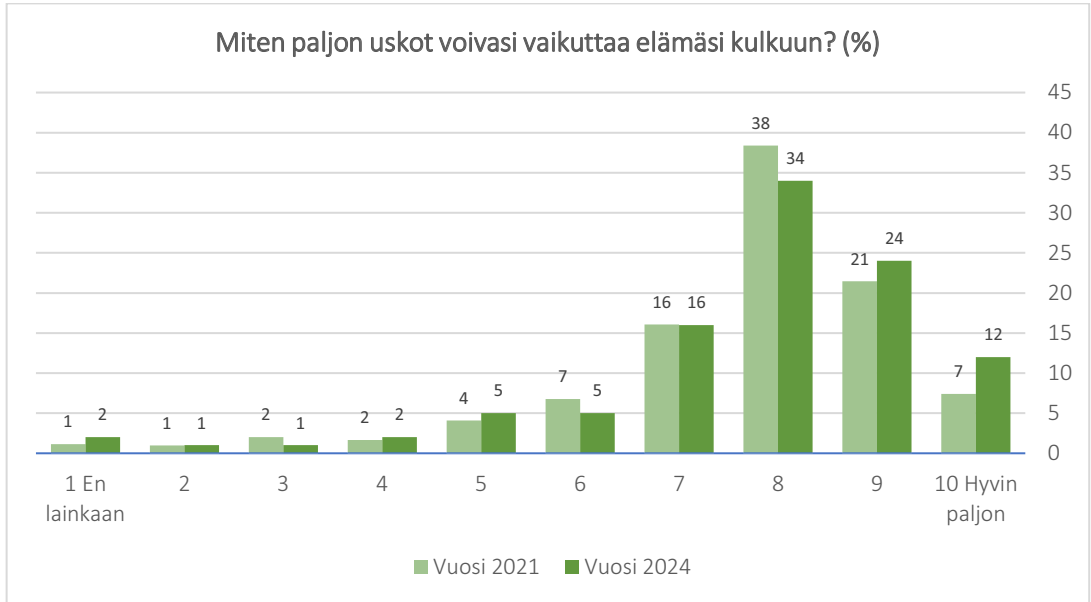
Tulosten perusteella naiset ovat hieman tyytyväisempiä elämäänsä kuin miehet. Naisten tyytyväisyyden keskiarvo on 8,4 ja miesten 8,2. Miehistä 7 prosenttia antaa elämälleen huonoimmat arvosanat 4–6, ja naisista puolestaan 5 prosenttia.

Heikko taloudellinen tilanne, yksinäisyyden kokemukset ja huono terveydentila ovat vahvasti liitoksissa tyytyväisyyden kokemukseen. Arvosanan 4–6 antaneista 64 prosenttia kertoo rahatilanteensa olevan huono, 45 prosenttia kokee itsensä yksinäiseksi vähintään viikottain ja 38 prosenttia kertoo terveydentilansa olevan melko huono tai huono. Vastaavasti paremman arvosanan antaneista terveydentilansa huonohkoksi arvioi vain alle 5 prosenttia.

2.4 Vaikutusmahdollisuudet oman elämän kulkuun

Vuosien 2021 ja 2024 kyselyissä on kysytty, millaisiksi yli 60-vuotiaat arvioivat vaikutusmahdollisuutensa oman elämänsä kulkuun. Arviointi tehtiin käyttämällä asteikkoa 1–10, jossa 1 tarkoitti *en lainkaan* ja 10 *hyvin paljon*. Yli 60-vuotiaista 36 prosenttia antaa vaikutusmahdollisuuksilleen korkeimmat arvosanat (9–10) ja puolet (50 %) arvioi ne melko korkeiksi (7–8). (Kuvio 10.) Vastaajien kokemus siitä, miten paljon he uskovat voivansa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, on noussut hieman vuodesta 2021, jolloin vastausten keskiarvo oli 7,6. Vuonna 2024 keskiarvo on 7,8.

Tulosten perusteella usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin oman elämänsä suhteen laskee iän myötä. Alle 80-vuotiaiden keskiarvo on 7,9 ja yli 80-vuotiaiden 7,2. Kun tarkastellaan vielä tarkemmin ikähaitarin ääripäitä, havaitaan, että 61-70-vuotiaiden keskiarvo 8,0 on selkeästi korkeampi kuin yli 86-vuotiaiden keskiarvo 6,9.

Kuvio 10. Miten paljon uskot voitasi vaikuttaa oman elämäsi kulkuun.

Noin 6 prosenttia vastaajista kokee vaikutusmahdollisuutensa heikoksi (vastaukset 1–4). Korkean iän lisäksi heitä yhdistää huonohko terveydentila, heillä on taloudellisesti tiukkaa ja he ovat tyytymättömiä elämäänsä.

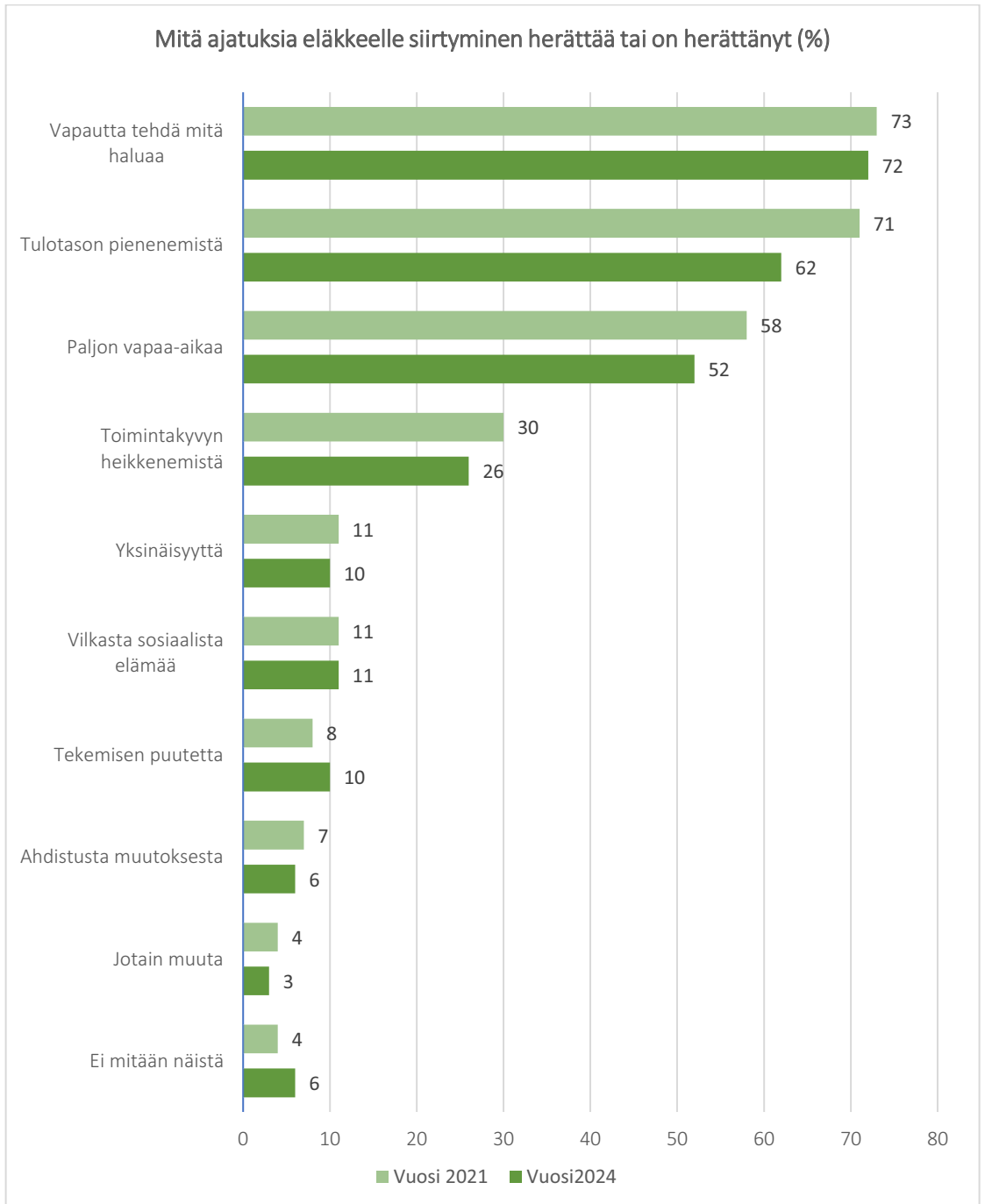
3 ELÄKKEELLE SIIRTYMISEN ODOTUKSET JA VAIKUTUKSET

Eläkkeelle jääminen on merkittävä muutos ihmisen elämässä. Luvussa 3 käydään läpi, minkälaisia odotuksia ja ajatuksia eläkkeelle jääminen tai eläkkeellä oleminen herättää. Vastaajat ovat saaneet valita erilaisista vaihtoehdoista, mitä eläkkeellä oleminen on heille merkinnyt tai mitä he ajattelevat eläkkeelle siirtymisen tarkoittavan. Eläkkeellä siirtyminen näyttäytyy toisaalta lisääntyneenä vapautena ja toisaalta tulotason pienenemisenä ja toimintakyvyn heikkenemisenä.

Vaikka suurin osa vastaajista on jo eläkkeellä, luvussa tuodaan esille myös niiden näkemykset, jotka ovat vielä työelämässä. Vastaajista 14 prosenttia on edelleen kokopäiväisesti tai osa-aikaisesti työelämässä mukana. Määrä on pieni, mutta heidän vastauksensa antavat viitteitä siitä, mitä odotuksia eläkkeelle siirtymiseen liittyy.

Vapaus tehdä mitä haluaa on tärkein eläkkeelle jäämisen muutoksista sekä työssä oleville että jo eläkkeelle siirtyneille. Vastaajista 72 prosentin mielestä eläköityminen tarkoittaa vapautta tehdä mitä haluaa. (Kuvio 11.) Eläkkeellä olevista vastaajista vaihtoehdon on valinnut 72 prosenttia ja kokopäiväisesti työskentelevistä vastaajista 77 prosenttia. Osa-aikaeläkeläisistä tai osittain edelleen työelämässä olevista näin vastaa 70 prosenttia. Varsinkin edelleen kokopäivätyössä työskentelevät odottavat siis eläkepäiviltä vapautta tehdä mitä haluavat.

Tekemisen vapautta edesauttaa se, että eläkkeellä vaikuttaa olevan käytössä myös paljon vapaa-aikaa. Näin arvioi 52 prosenttia vastaajista. Työelämässä kokopäiväisesti työskentelevät haaveilevat käytössä olevasta vapaa-ajasta enemmän kuin mitä eläkkeellä olevat arvioivat sitä todellisuudessa olevan. Kokopäiväisesti työskentelevistä vastaajista 70 prosenttia odottaa eläkkeelle siirtymisen tarkoittavan paljon vapaa-aikaa.

Kuvio 11. Mitä ajatuksia eläkkeelle siirtyminen herättää tai on herättänyt.

Eläkkeelle jäämisen käänköpuolena on monella tulotason pieneneminen. Vuoteen 2021 verrattuna pienempi osuus vastaajista arvioi tulojen laskevan eläkkeellä. Vuoden 2021 kyselyssä 71 prosenttia vastaajista arveli tulojensa pienentyvän tai pienenneen eläkkeellä, vuonna 2024 näin ajattelee 62 prosenttia. Vuonna 2024 vastaajista 90 prosenttia on joko kokoaikaeläkkeellä tai osa-aikaeläkkeellä. Heistä yli puolet (61 %) on sitä mieltä, että eläkkeelle jääminen on tarkoittanut tulotason pienenemistä. Työelämässä nyt täysipäiväisesti työskentelevistä vastaajista 78 prosenttia, eli eläkkeellä olevia suurempi osuus, arvioi tulotasonsa putoavan eläkkeelle jäädessä.

Vastaajista, jotka kertovat tulotasonsa pienenneen eläkkeellä ollessaan, kuitenkin 63 prosenttia ilmoittaa, että rahat riittävät arjessa sopivasti tai sitä jää jopa säästöön, 30 prosentilla rahat riittävät jotenkuten ja 7 prosenttia joutuu tinkimään välttämättömistä menoista, koska rahat eivät riitä. Säästöillä on ollut tälle ryhmälle merkitystä, sillä 36 prosenttia on käyttänyt säästöjä kulujen kattamiseen, ja 5 prosenttia on joutunut ottamaan lainaa.

Vastaajat saivat kertoa kyselyssä tulevaisuuden haaveistaan ja peloistaan. Luvussa 11 perehdytään pelkoihin ja haaveisiin syvällisemmin. Monia vastaajia pelotti eläkkeen riittävyys ja moni unelmoi eläkepäivistä ilman rahahuolia.

Tuleva eläke tulee olemaan pieni. Toimeentulo on haasteellista varsinkin jos terveys alkaa reistailla. (nainen, 61–65 vuotta)

Tulotason pienemisen lisäksi eläkkeelle jäämisessä huoletti toimintakyvyn heikkeneminen (26 % vastaajista). Näin ajattelevat varsinkin 71–79-vuotiaat. Vaihtoehdon valinneet vastaajat arvioivat myös terveydentilansa tällä hetkellä keskimääräistä huonommaksi. Tulevaisuuden pelkoihin liittyvissä avovastauksissa terveyteen liittyvät pelot ja huolet saivat eniten mainintoja.

Terveyden heikkeneminen, suoriutuminen mökillä tarvittavista töistä, huolenpito, puiden kaato ja pilkkominen. (mies, 76–80 vuotta)

Yksinäisyydestä ja tekemisen puutteesta kärsii tai on huolissaan 10 prosenttia vastaajista. Huoli yksinäisyyden lisääntymisestä koskettaa varsinkin yksin asuvia. Vastaajista, jotka ovat kertovat tai ajattelevat eläkkeelle siirtymisen tarkoittavan yksinäisyyttä, 78 prosenttia asuu yksin.

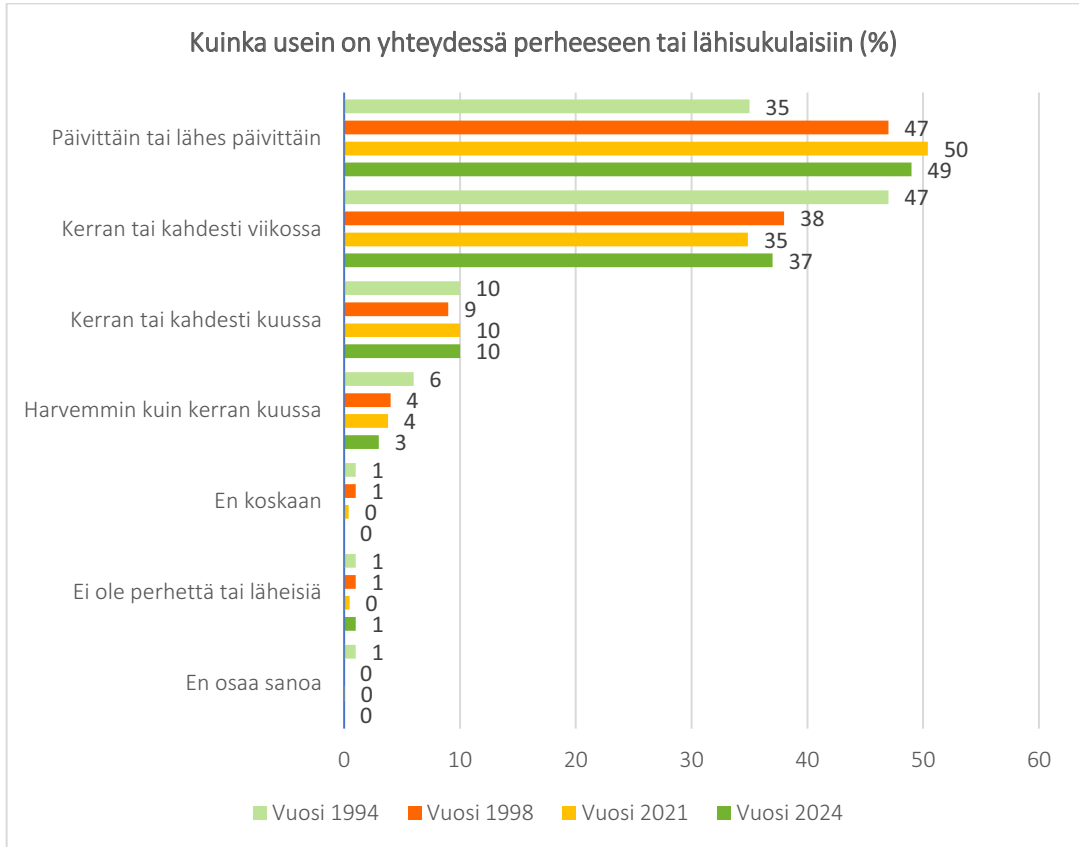
Vilkasta sosiaalista elämää odotti tai kokee joka kymmenes vastaaja. Vastaavasti joka kymmenes vastaaja kokee eläkkeelle jäämisen tarkoittavan tekemisen puutetta. Ahdistusta eläköitymisestä kokee 6 prosenttia vastaajista. Naiset tunsivat miehiä enemmän ahdistusta eläköitymiseen liittyvästä muutoksesta. Myös *Vilkasta sosiaalista elämää* odottavista suurempi osuus on naisia.

4 SOSIAALISET SUHTEET

Luvussa 4 tarkastellaan yli 60-vuotiaiden yhteydenpitoa perheeseen, lähisukulaisiin ja ystäviin sekä yksinäisyyden kokemuksia ja avun antamista läheisille. Yhteydenpito perheenjäseniin on säilynyt tiiviinä. Vaikka koronapandemia vaikutti yhteydenpidon tiheyteen, yhteyttä pidettiin perheeseen ja lähisukulaisiin lähes yhtä paljon kuin aiemmin. Yhteydenpito ystäviin on koronan jälkeen tiivistynyt, mutta ei ole vielä palautunut täysin vuoden 1998 tasolle. Yksinäisyyden kokemukset ovat lisääntyneet 90-luvulta, mutta pysyneet vuoden 2021 tasolla. Yksinäisyyden kokemukseen ovat yhteydessä huono terveydentila, yksin asuminen ja korkea ikä (yli 80-vuotiaat). Lisäksi tässä luvussa käsitellään yli 60-vuotiaiden antamaa apua lapsille ja lapsenlapsille, mikä on hieman vähentynyt vuodesta 2021, mutta on edelleen merkittävää.

4.1 Yhteydet perheeseen, lähisukulaisiin ja ystäviin

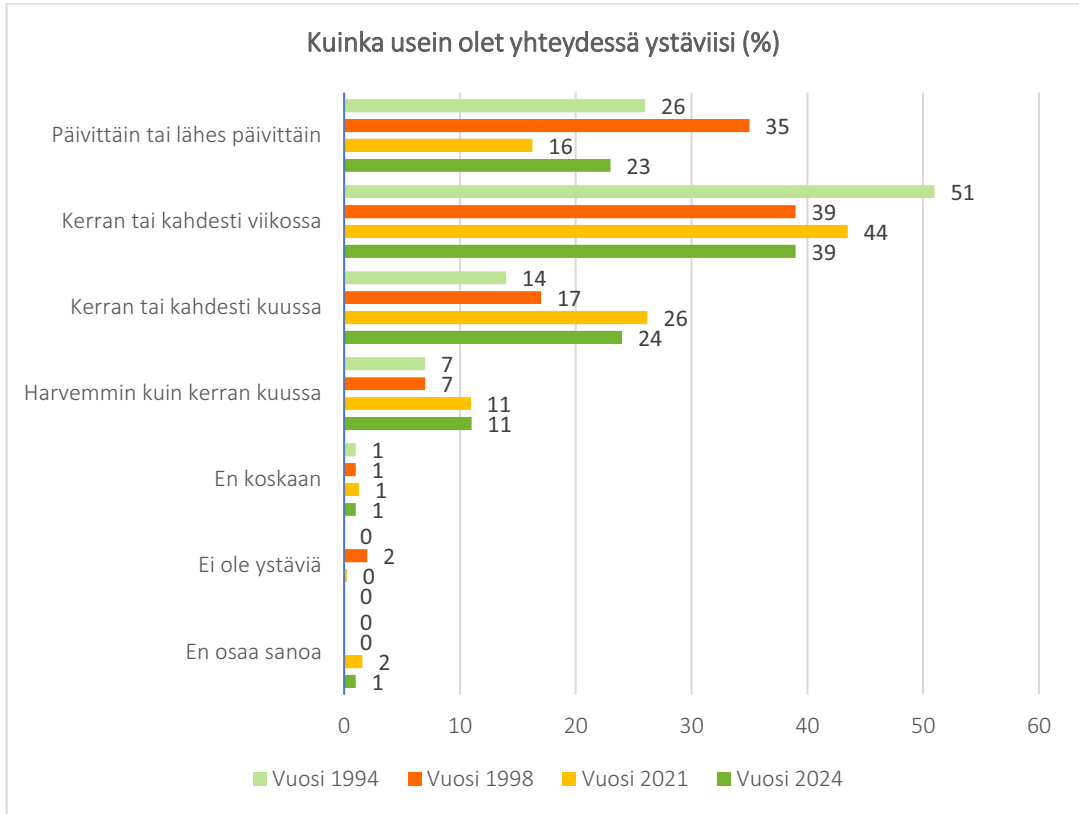
Yli 60-vuotiaat pitävät yhteyttä perheeseen tai lähisukuun tiiviisti. Lähes puolet vastaajista (49 %) on yhteydessä perheeseen tai lähisukulaisiin päivittäin tai lähes päivittäin. Vastaajista noin 3 prosenttia on yhteydessä perheeseensä harvemmin kuin kerran kuussa tai ei koskaan. Tulokset ovat pysyneet melko samanlaisina vuodesta 1998 lähtien. Vuoden 2021 tutkimuksen mukaan koronapandemia vähensi yhteydenpitoa muihin ihmisiin lähes puolella vastaajista. Vuoden 2021 tutkimustulosten mukaan vastaajat kuitenkin pitivät yhteyttä perheeseen tai lähisukulaisiin yhtä tiivisti kuin vuonna 1998. Vaikuttaakin siltä, että yhteydenpito koronavuosina on keskittynyt lähiperheeseen. Koronapandemian jälkeen yhteydenpito lähisukuun jatkuu samanlaisena kuin aiempina tutkimusvuosina, ja myös ystäviin pidetään taas tiiviimmin yhteyttä. (Kuvio 12.) Naiset ovat miehiä noin 10 prosenttiyksikköä useammin yhteydessä sukulaisiin. Alle 80-vuotiaat pitävät hieman tiheimmin yhteyttä lähisukuun kuin yli 80-vuotiaat.

Kuvio 12. Kuinka usein olet yhteydessä perheeseen tai lähisukulaisiin.

Ystäviin pidetään yhteyttä harvemmin kuin perheeseen tai lähisukulaisiin. Yhteydenpito ystäviin on vuonna 2024 tiivistynyt, mutta ystäviä ei edelleenkään nähdä yhtä tiiviisti kuin vuoden 1998 tutkimuksessa. Silloin vähintään kerran viikossa yhteyttä ystäviin pitävien määrä oli 74 prosenttia vastaajista, kun se vuonna 2024 on 62 prosenttia. (Kuvio 13.)

Harvemmin kuin kerran kuukaudessa ystäviään näkee 11 prosenttia vastaajista. Heistä suurin osa asuu puolison tai kumppanin kanssa. Yksin asuvat ovatkin selvästi useammin yhteydessä ystäviin. Yksin asuvista 72 prosenttia on yhteydessä ystäviin vähintään kerran viikossa. Naiset ja alle 80-vuotiaat pitävät yhteyttä ystäviin miehiä ja yli 80-vuotiaita useammin. Tarkastelemme seuraavaksi, miten sosiaalinen yhteydenpito heijastuu yksinäisyyden tunteeseen.

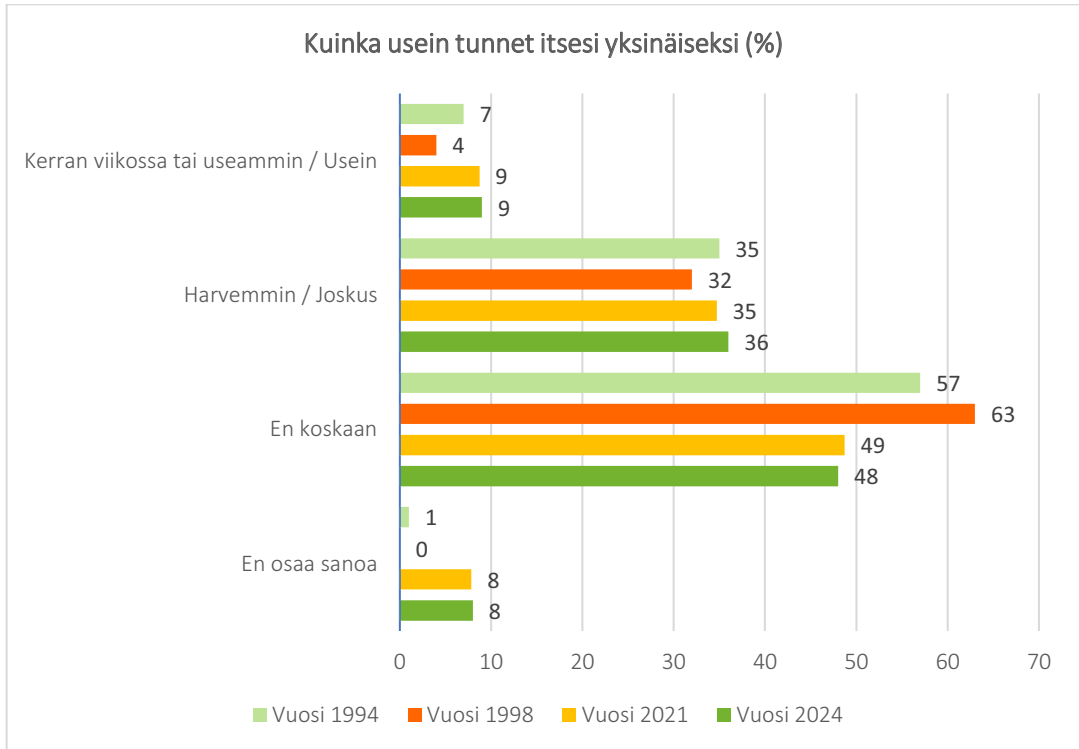
Kuvio 13. Kuinka usein olet yhteydessä ystäviisi.

4.2 Yksinäisyyden kokeminen

Kokemus yksinäisyydestä on tulosten perusteella lisääntynyt 90-luvulta, mutta ei vuodesta 2021. Puolet vastaajista (48 %) ei tunne itseään koskaan yksinäiseksi. (Kuvio 14.) Noin kolmasosa vastaajista (36 %) kokee yksinäisyyttä toisinaan ja 9 prosenttia kertoo tuntevansa itsensä yksinäiseksi vähintään kerran viikossa.

Vähintään viikoittain itsensä yksinäiseksi tunsivat erityisesti yli 80-vuotiaat sekä miehet. Toisaalta 45 prosenttia yli 80-vuotiaista ja puolet miehistä ei tunne itseään koskaan yksinäiseksi. Yksin asuvista 16 prosenttia koki yksinäisyyttä vähintään kerran viikossa, ja puolison tai kumppanin kanssa asuvista vain 3 prosenttia. Kumppanin kanssa asuvista 58 prosenttia ei koe itseään koskaan yksinäiseksi, kun yksin asuvista näin vastasi 37 prosenttia.

Päivittäin lähiperheeseen tai ystäviin yhteydessä olevista yli puolet ei koe koskaan itseään yksinäiseksi. Yksinäisyyden kokemus ei myöskään kasvanut merkittävästi, vaikka vastaajat kertoivatkin näkevänsä perhettä ja ystäviä harvemmin. Yksinäisyyden kokemukset ovatkin hyvin yksilöllisiä kokemuksia.

Kuvio 14. Kuinka usein tunnet itsesi yksinäiseksi.

Yksinäisyyttä ainakin kerran viikossa kokevat ovat tyytymättömämpiä elämäänsä kuin he, jotka eivät tunne yksinäisyyttä yhtä usein. Yksinäisyyttä useammin kokevista kolmasosa arvioi elämäänsä kouluarvosanalla 4–6. Harvemmin yksinäisyyttä kokevista puolestaan alle kymmenesosa antaa elämälleen arvosanaksi 4–6.

Yksinäisyyttä useammin kokevat arvioivat terveydentilansa muita useammin huonoksi, ja he pelkäsivät muita enemmän, etteivät saisi apua tapaturman sattuessa kotona. He joutuivat myös tinkimään muita useammin välttämättömistä menoista.

Yksinäisyyttä kokevista jopa 43 prosenttia on joskus jäänyt rahan takia ilman tarvitsemaansa terveydenhuoltoa tai hoivan palvelua.

Vuoden 2021 barometrissä on arveltu, että aiempaa korkeampi *en osaa sanoa*-vastausten määrä voi olla epävarmuutta koronapandemian takia. Luku on kuitenkin tänä vuonna sama (8 %), joten jokin muu asia selittää näiden vastausten kasvua. Tiedonkeruutapa voi osittain selittää muutosta 90-luvulta (haastattelut) 2020-luvulle (kysely).

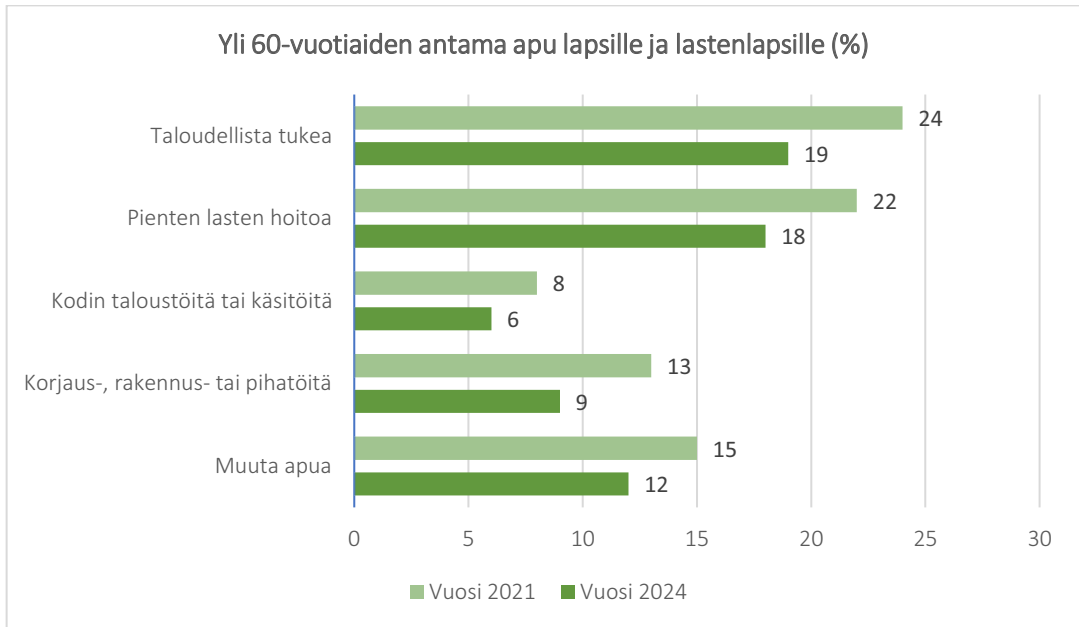
4.3 Avun ja hoivan antaminen läheisille

Vastaajista 39 prosenttia antaa säännöllisesti apua tai hoivaa jollekin lapsistaan tai lapsenlapsistaan. Luku on pienempi kuin vuonna 2021, jolloin apua läheisilleen antoi 48 prosenttia vastaajista. Avun antaminen on vähentynyt jokaisessa kysymyksessä esitettyssä kategoriassa. Kysymykseen on kumpanakin vuonna vastannut yhtä suuri määrä eli 91 prosenttia kaikista vastaajista.

Eniten tukea vuonna 2024 annettiin rahallisesti (19 %) sekä pienten lasten hoitoon (18 %). (Kuvio 15.) Taloudellisen tuen antaminen on pudonnut 5 prosenttiyksikköä vuodesta 2021. Kodin ja kotitalouden ylläpidossa auttoi 15 prosenttia vastaajista, mikä on 6 prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisessä kyselyssä.

Eniten apua antavat alle 70-vuotiaat ja ne, jotka eivät tarvitse itse apua. Suurin osa avun antajista asuu puolison, kumppanin tai lastensa kanssa. Useammin perheeseen tai lähisukuun yhteydessä olevat myös antavat todennäköisemmin läheisilleen apua. Kuntakeskuksissa ja taajamissa asuvat auttoivat lapsiaan ja lapsenlapsiaan hieman muualla asuvia enemmän.

Miehet ja naiset antavat läheisilleen apua yhtä paljon. Naiset auttavat etenkin lastenhoidossa sekä kodin taloustöissä tai käsitöissä. Miehet antavat hieman enemmän taloudellista tukea sekä auttavat korjaus-, rakennus- tai pihatöissä. Iän kertyessä avun antamisen mahdollisuudet vähentyvät. Alle 80-vuotiaista 42 prosenttia ja yli 80-vuotiaista 22 prosenttia auttaa lapsia ja lapsenlapsiaan. Yli 80-vuotiaat antavat etenkin taloudellista apua ja auttavat kodin talous- ja käsitöissä.

Kuvio 15. Annatko säännöllisesti apua tai hoivaa lapsellesi tai lapsenlapsellesi.

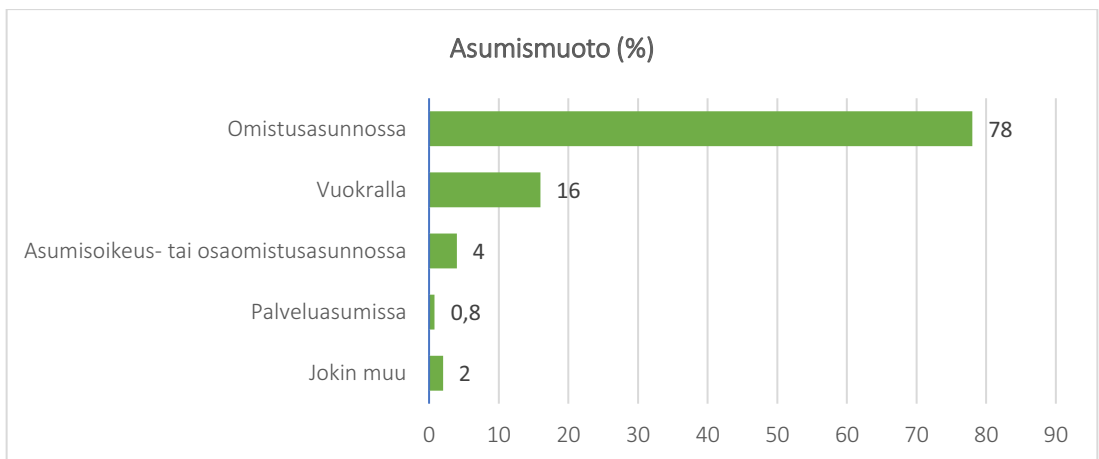
Yli 60-vuotiaiden antaman avun määrä vaikuttaa vähentyneen vuodesta 2021. Verrattaessa tuloksia vuoden 1998 barometriin, tämä suuntaus ei ole niin merkittävä kuin mitä vuoden 2021 ja 2024 eroista voisi tulkita. Vuonna 1998 avun antamista on arvioitu viikoittain, kuukausittain tai harvemmin. Vuosina 2021 ja 2024 taas kysyttiin säännöllisesti annettavasta avusta. Yhdistämällä arviot viikoittain tai kuukausittain eli säännöllisesti annetusta avusta, vuoden 1998 tutkimuksessa 17 prosenttia vastaajista on antanut taloudellista apua läheisille, mikä on lähempänä vuoden 2024 tuloksia, ja 12 prosenttia on auttanut korjaus-, rakennus- ja pihatöissä. Muuta apua taas vuonna 1998 on antanut vain 7 prosenttia vastaajista. Muutokset avun antamisessa vuoteen 2021 verrattuna voivat liittyä osin esimerkiksi korona-aikaan, jolloin moni vietti enemmän aikaa lähiperheen kanssa ja mahdollisesti hoiti enemmän kotona lapsenlapsia. Korona-aikana myös vietettiin aikaa kotipiikan parissa ja remontoitiin innokkaasti. Avun antaminen pienten lasten hoidossa (25 % vuonna 1998) ja varsinkin kodin talous- ja käsitöissä (13 % vuonna 1998) ovat vähentyneet jo vuoteen 2021 mennessä. Tulosten perusteella voidaan ajatella, että 2000-luvulla säännöllistä apua annetaan aiempaa enemmän taloudellisessa muodossa kuin fyysisenä apuna.

5 ASUMINEN JA ARJEN AVUN TARVE

Luku 5 käsittelee yli 60-vuotiaiden asumistilanteita, tyytyväisyyttä asumiseen, avun tarvetta arjessa sekä kotihoidon tarvetta ja saatavuutta. Suurin osa vastaajista asuu omistusasunnossa, ja tyytyväisyys nykyiseen asumiseen on yleisesti korkea. Vastajat toivoivat muutosta asumistilanteeseen usein arjen toimien vaikeutumisen tai talon ylläpidon haasteiden vuoksi. Luvussa tarkastellaan myös sitä, miten avun tarve ja saanti vaihtelevat eri ikäryhmien ja asumistilanteiden välillä sekä miten huolestuneita vastaajat ovat avun saamisesta hätätilanteissa kotona. Suurin osa vastaajista ei tarvitse arjessaan apua. Eniten apua yli 60-vuotiaille antavat tarvittaessa omaiset.

5.1 Tyytyväisyys asumiseen

Suurin osa vastaajista (78 %) asuu omistusasunnossa. (Kuvio 16.) Omistusasujien määrä on hieman pienempi kuin vuonna 2021, jolloin 81 prosenttia vastaajista asui omistusasunnossa. Vuonna 2024 vastaajista 16 prosenttia asuu vuokralla, kun vuonna 2021 vuokralla asui 14 prosenttia vastaajista. Vuokralaisten määrä korostuu pääkaupunkiseudulla ja omakotiasujien määrä taas maaseudulla. Vuosien 1994 ja 1998 tutkimuksissa ei ole kysytty erikseen asumisesta.

Kuvio 16. Miten asut.

Lähes kaikki vastaajat (94 %) ovat tyytyväisiä asumisoloihinsa. Vastaajista 6 prosenttia toivoo muutosta nykyiseen asumistilanteeseen. Iällä ei ollut suurta merkitystä tyytyväisyyteen tai muutostoiveisiin. Vastaajat saivat kertoa, miksi he haluavat muutosta asumistilanteeseensa. Osa muutosta toivovista vastaajista vasta arvioi ja suunnittelee lähtemistä nykyisestä asunnosta.

Tyypillisin syy muutoksen tarpeeseen on, että arjessa pärjääminen alkaa olla hankalaa, eikä vastaaja arjen toimien lisäksi jaksakaan tai pysty enää ylläpitämään taloa tai piha-aluetta. Monilla elämäntilanne on muuttunut, minkä seurauksena he toivovat muuttavansa joko esteettömään asuntoon, pienempään asuntoon tai lähemmäs palveluita. Osalla asunnon vaihto on edessä, koska nykyinen asunto on huonokuntoinen tai tarvitsee isompaa remonttia. Ongelmia aiheuttavat myös asuntoon liittyvien kulojen kasvaminen.

On tullut aika vaihtaa kerrostalo yksiöön. Omakotitalossa alkaa olla liikaa kunnossapitoa. (mies, 66–70 vuotta)

En kykene enää itse esim. siivoamaan, joudun ostamaan sen palveluna, samoin kauppakäynnit. (nainen, 86 vuotta tai enemmän)

Iän lisääntyessä hissillinen kerrostalo olisi parempi. (mies, 76–80 vuotta)

Putkiremontti ja hintojen kallistumisen vuoksi vastike, vesi, sähkö ym. maksut liian suuria. (nainen, 81–85 vuotta)

Osa vastaajista toivoo saavansa muuton myötä lisää seuraa, ja yhteisöasuminen tuotiin asumisvaihtoehtona esille iän karttuessa. Muutamit vastaajat hakevat turvallisempaa tai rauhallisempaa asuinympäristöä. Myös asumiseen liittyviä haaveita jaettiin. Vastaajat unelmoivat ulkomaille muutosta, suuremmista neliöistä tai koko elämäntavan muutoksesta.

Unelma pienestä punaisesta mökistä meren rannalla. (nainen, 71–75 vuotta)

Yhteisöllistä asumista. Ikääntyen karttuessa. Olen sosiaalinen. (nainen, 66–70 vuotta)

Kysyimme myös, estääkö jokin syy tämän muutoksen. Vaikka moni ilmaisee haluavansa muutosta, he kertovat vielä toistaiseksi lykkäävänsä sitä. Erityisesti yli 80-vuotiaat kertoivat vielä lykkäävänsä harkinnan alla olevaa muuttoa, koska pärjäävät

edelleen kotona. Alle 80-vuotiailla muuton esteenä ovat usein käytännön asiat, kuten rahan puute. Osa vastaajista kertoo, ettei saa asuntoa myytyä tai sitä ei tässä markkinatilanteessa kannata yrittää myydä. Toiset vastaajat taas kertovat, että eivät löydä sopivaa tai tarpeeksi edullista asuntoa tai hoitopaikkoja ei ole tarjolla.

Asuntoa on melkein mahdoton myydä, pitäisi antaa puoli-ilmaiseksi. (nainen, 77–80 vuotta)

Kohteita ei tarjolla tai kallis hinta omistusasunnoissa sekä vuokrissa. (nainen, 61–65 vuotta)

Osa olisi itse valmis muuttamaan, mutta puoliso ei halua tai muutto ei ole mahdollista lemmikkien takia. Osalla muutoksen esteenä on omien voimavarojen vähyyks tai saamattomuus.

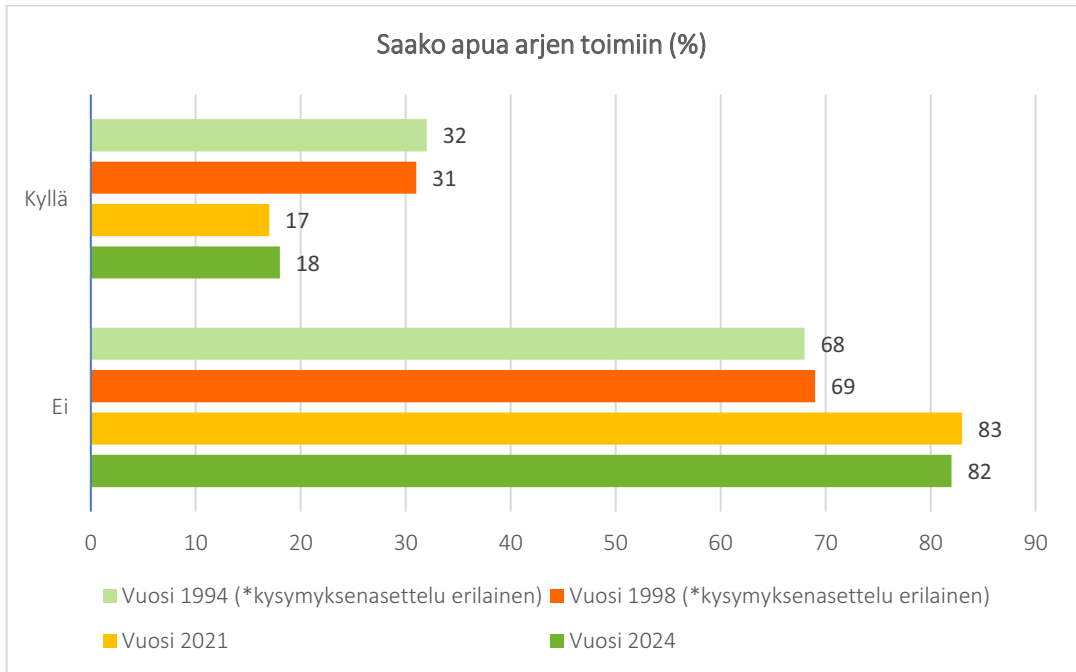
Ikä estää muutokset, en jaksaa muuttaa toiselle paikkakunnalle. Olen yksinäinen. (nainen, 86 vuotta tai enemmän)

5.2 Avun tarve arjessa

Vastaajista 80 prosenttia kertoo, ettei tarvitse apua arjen toiminna, kuten ruoanlaitossa, peseytymisessä tai laskujen maksamisessa. Osa näin vastanneista kertoo silti saavansa apua toisinaan. Kaksi prosenttia puolestaan ei saa tarpeestaan huolimatta apua. Määrä ei ole muuttunut vuodesta 2021. (Kuvio 17.)

Vuoden 2024 kyselyssä noin joka viides (18 %) vastaajista on saanut apua yhdeltä tai useammalta taholta. Avun saamisen tarve näyttää laskeneen 1990-luvulta, jolloin apua tarvitsi keskimäärin joka kolmas. Vuosien 1994 ja 1998 barometrien kysymyksen sisällön muotoilu eroaa hieman vuosien 2021 ja 2024 kysymyksenasettelusta. Tällä voi olla joitakin vaikutuksia tuloksiin.

Yli 80-vuotiaat saavat eniten apua. Satunnaisempaa apua saavat useammin myös yli 70-vuotiaat. Naisista 21 prosenttia ja miehistä 14 prosenttia saa apua arjen toimiin. Tilanne oli sama vuonna 2021. Vuonna 1998 vastaavat luvut olivat naisilla 36 prosenttia ja miehillä 26 prosenttia.

Kuvio 17. Saatko tällä hetkellä apua arjen toimiin.

Eniten apua antavat omaiset. Omaiset auttavat joka päivä tai useana päivänä viikossa kahdeksaa prosenttia vastaajista ja silloin tällöin 14 prosenttia vastaajista. Useasti apua omaisilta saavista noin puolet on yli 80-vuotiaita.

Ystäviltä tai naapureilta apua saa 6 prosenttia vastaajista. Ystäviltä ja naapureilta apua saavat tasaisesti myös alle 80-vuotiaat. Ystäviltä ja naapureilta apua saavista suurin osa asuu yksin.

Kotihoito (joko hyvinvointialueen järjestämä tai yksityisen palvelun tuottajan antama) auttaa säännöllisesti kahta prosenttia kaikista vastaajista. Apua kotihoidolta saavat ovat pääsääntöisesti yli 80-vuotiaita ja asuvat yksin. Alle prosentti vastaajista kertoo saavansa apua järjestön tai muun vapaaehtoistoiminnan kautta.

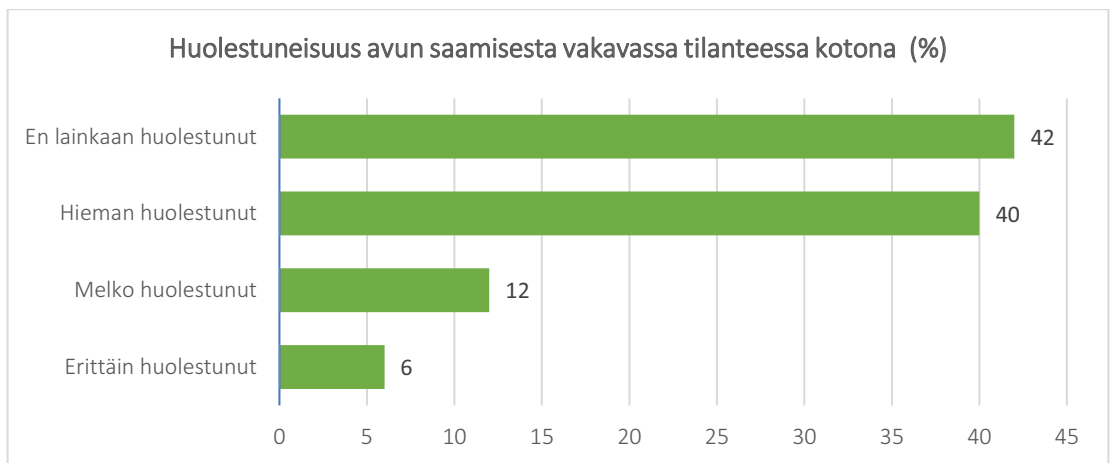
Ne kaksi prosenttia vastaajista, jotka eivät saa apua, vaikka sitä tarvitsivat, ovat tässä kyselyssä suurimmaksi osaksi alle 70-vuotiaita ja asuvat yksin. Näistä henkilöistä suurin osa (75 %) on myös melko tai erittäin huolestuneita siitä, etteivät saisi apua, jos jotain vakavaa sattuisi kotona.

Tämän vuoden barometrissa annettiin mahdollisuus kertoa, mihin asioihin vastaajat kokevat tarvitsevansa enemmän apua. Kaikista kyselyn vastaajista noin 30 prosenttia on kertonut, mihin he haluaisivat enemmän apua. Kysymykseen ovat siis vastanneet myös he, jotka kertovat, etteivät tarvitse apua arjen toimiin.

Selkeästi eniten kaivattaisiin apua tiedon saantiin ja asioiden hoitamiseen verkossa. Vajaa puolet kysymykseen vastanneista on valinnut tämän vaihtoehdon. Verkossa toimimiseen apua tarvitsevat kaikenikäiset miehet ja naiset. Noin joka kolmas kysymykseen vastanneista kertoo tarvitsevansa lisäkäsiä pihatöihin. Varsinkin naiset tarvitsevat apua pihatöissä. Kysymykseen vastanneista noin joka neljäs kaipaa kaveria yksinäisyyden lievittämiseen ja joka viides ulkoiluseuraksi tai auttamaan asunnon muutostöissä. Useampi vastaaja mainitsee myös avuntarpeen päivittäisten asioiden hoitamisessa kuten kaupassa ja apteekissa käymisessä sekä ruoan valmistuksessa. Heistä suurin osa on yli 76-vuotiaita. Sen sijaan hyvin harva kertoo tarvitsevansa apua puukeutumisessa, peseytymisessä, lääkkeiden ottamisessa tai kotona liikkumisessa. *Muu, mikä* -vastausvaihtoehdon vastanneista suurin osa kertoo tarvitsevansa siivousapua.

5.3 Avun saanti kotona sattuvassa tapaturmassa

Tutkimuksessa haluttiin tietää, minkälaiset mahdollisuudet yli 60-vuotiailla on saada apua kotona sattuvassa vakavassa tilanteessa, kuten sairauskohtauksessa tai kaatumisessa. Yli puolet (58 %) vastaajista on jollain tavalla huolestunut avun saamisesta vakavassa tilanteessa. (Kuvio 18.) Noin joka viides vastaajista sanoo, että on melko tai erittäin huolestunut avun saamisesta kotona tapahtuvassa tapaturmassa.

Kuvio 18. Kuinka huolestunut olet avun saamisesta vakavassa tilanteessa kotona.

Avun saaminen huolestuttaa yksin asuvia enemmän kuin puolison tai kumppanin kanssa asuvia. Yksin asuvista 21 prosenttia on melko tai erittäin huolestuneita avun saannista ja 49 prosenttia asia huolettaa hieman. Puolison tai kumppanin kanssa asuvista asiasta huolestuneita on 14 prosenttia ja hieman huolestuneita 34 prosenttia.

Ikäryhmien välillä ei ole merkittäviä eroja huolestuneisuuden suhteen. Yli 86-vuotiaat ovat asiasta hieman huolestuneempia. Heistäkään 42 prosenttia ei ole asiasta lainkaan huolissaan. Mitä terveemmäksi vastaaja kokee itsensä, sitä vähemmän häntä huolestuttaa avun saaminen vakavassa tilanteessa. Melko huonoksi tai huonoksi terveydentilansa arvioivista 42 prosenttia on vähintään melko huolestunut avun saamisesta kotona sattuvassa vakavassa tilanteessa.

5.4 Kotihoidon palvelutarve

Vastaajista 93 prosentille ei ole tehty kotihoidon palvelutarpeen kartoitusta. Mitä iäkkäämpi vastaaja on, sitä todennäköisemmin hänelle on tehty kotihoidon palvelutarpeen kartoitus. 81–85-vuotiaista vastaajista 18 prosentille on tehty kartoitus ja yli 85-vuotiasta 32 prosentille.

Omasta aloitteesta kotihoidon palveluja kertoo hakeneensa 6 prosenttia vastaajista. Puolet kotihoidon palveluita hakeneista ei ole saanut riittävästi tai lainkaan hakemiaan palveluita.

Vastaajat saivat halutessaan tarkentaa kotihoidon palveluihin liittyviä vastauksiaan. Suurin osa kysymykseen vastanneista kertoo, ettei toistaiseksi tarvitse kotihoidon palveluita tai tarvittavasta hoidosta vastaa omainen.

Toistaiseksi tilanne osallani niin hyvä, etten ole katsonut tarpeelliseksi hakea vielä apua. (nainen, 81–85 vuotta)

Vastauksissa kerrottiin, että palvelua on haettu, mutta sitä ei ole saatu tai pyyntöön ei ole edelleenkään vastattu.

Olen koettanut saada 96-vuotiaalle sairaalle siskolleni kunnallista hoitopalvelua mutta en ole saanut. (nainen, 86 vuotta tai enemmän)

Kotihoidon palvelutarpeen kartoitus on tehty vaimon takia. Kotihoidon palveluja ei saa tänne syrjäkylälle, edessä olisi muutto kuntakeskukseen. (mies, 71–75 vuotta)

Muutamissa vastauksissa tuotiin myös ilmi ongelmia, jotka liittyvät palvelun hakemiseen.

Raha on suuri este palveluiden saantiin, ilmaisia ei ole saatavilla pienituloisille. (nainen, 66–70 vuotta)

En tiedä mitä minulle kuuluu 85-vuotiaana. (nainen, 81–85 vuotta)

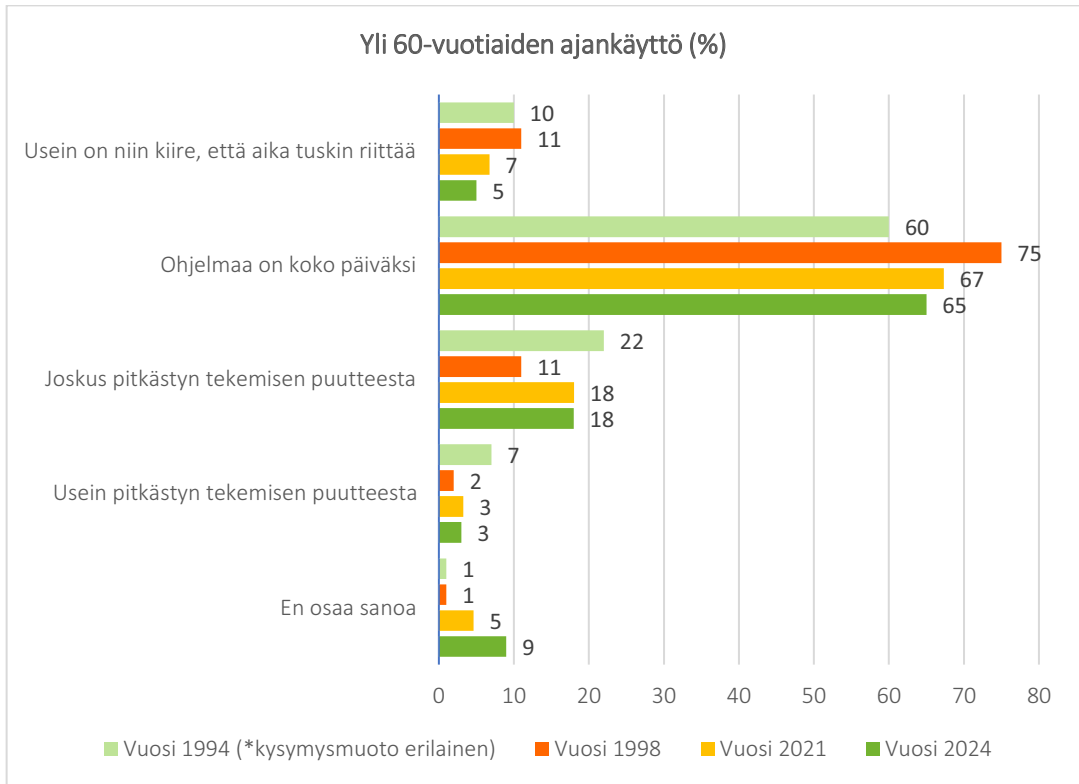
6 ARJEN AJANKÄYTTÖ JA PUUHAT

Luku 6 tarkastelee yli 60-vuotiaiden arkipäivän ajankäyttöä, ja sen muutoksia vuosikymmenten aikana. Tutkimuksessa on selvitetty, miten kiireisiksi ikääntyneet kokevat itsensä ja mitä aktiviteetteja he ovat harrastaneet viimeisen viikon aikana. Joitakin kysymyksen sisältöjä on muutettu vuosien varrella vastaamaan paremmin arjen kuvaa juuri sillä ajan hetkellä. Suurin osa vastaajista kokee, että heidän päivissään on ohjelmaa riittävästi, ja vain harvat pitkästyvät usein tekemisen puutteesta. Yli 60-vuotiaiden arki kuluu kotitöiden ja ostosten parissa, televisiota katsellen, lukien, läheisiä ja ystäviä tavaten sekä ulkoillen ja urheillen. Lisäksi luvussa käsitellään rahapeliä pelaamista. Vajaa puolet vastaajista kertoo pelanneensa rahapelejä, mutta ongelmapelaaminen on edelleen harvinaista.

6.1 Arkipäivän ajankäyttö

Ottaen huomioon melko pitkän tarkasteluvälin, arjen ajankäytössä ei ole merkittäviä muutoksia 90-luvulta. Suurin osa vastaajista (65 %) kokee, että heillä on ohjelmaa koko päiväksi. (Kuvio 19.) Lähes joka viides vastaajista (18 %) pitkästyvät tekemisen puutteesta joskus, ja vain 3 prosenttia pitkästyvät usein tekemisen puutteesta. Vastajat eivät vaikuta kokevansa itseään yhtä kiireisiksi 2000-luvulla kuin 90-luvulla. Vuonna 2021 on arveltu, että koronapandemia voi vaikuttaa tylsyyden ja kiireisyyden kokemiseen. Vuonna 2024 tulokset ovat pitkälti samat kuin vuonna 2021. Yle uutisoi 8.4.2024 elämäntyyli- ja väsymyksen myötä ihmisten yksitoikkoinen elämäntyyli ja vähäiset sosiaaliset kontaktit aiheuttavat väsymystä ja jumissa olemisen kokemusta. Artikkelissa arvioidaan myös, että lisääntynyt digilaitteiden käyttö ja epävakaa turvallisuustilanne maailmalla voivat passivoittaa ihmisiä. Tämä voi osaltaan selittää aktiivisuuden laskua.

Naisilla on miehiä enemmän vaikeuksia saada aika riittämään arjessa. Arjen kiireisyyttä kokevista 67 prosenttia on naisia ja 33 prosenttia miehiä, mutta muuten sukupuolten välillä ei ollut suuria eroja arjen puuhien suhteen.

Kuvio 19. Miten kuvailisit arkipäiväsi ajankäyttöä.

Yksin asuvista neljännes kertoo kärsivänsä tekemisen puutteesta usein tai joskus. Puolison tai kumppanin kanssa asuvista näin vastaa noin joka viides. Vastajista 9 prosenttia ei osaa arvioida omaa ajankäyttöään. Mitä iäkkäämpiä vastaaja ovat, sitä suuremman osan on vaikea arvioida ajankäyttöään. Tämän takia alle 80-vuotiaiden ja yli 80-vuotiaiden vastaajien eroista ei voi tehdä vertailua.

Pitkästyimisestä usein kärsivistä 70 prosenttia koki itsensä yksinäiseksi. Pitkästyneistä 40 prosenttia arvioi terveydentilansa melko huonoksi tai huonoksi, mikä voi rajoittaa tekemisen määrää ja laatua.

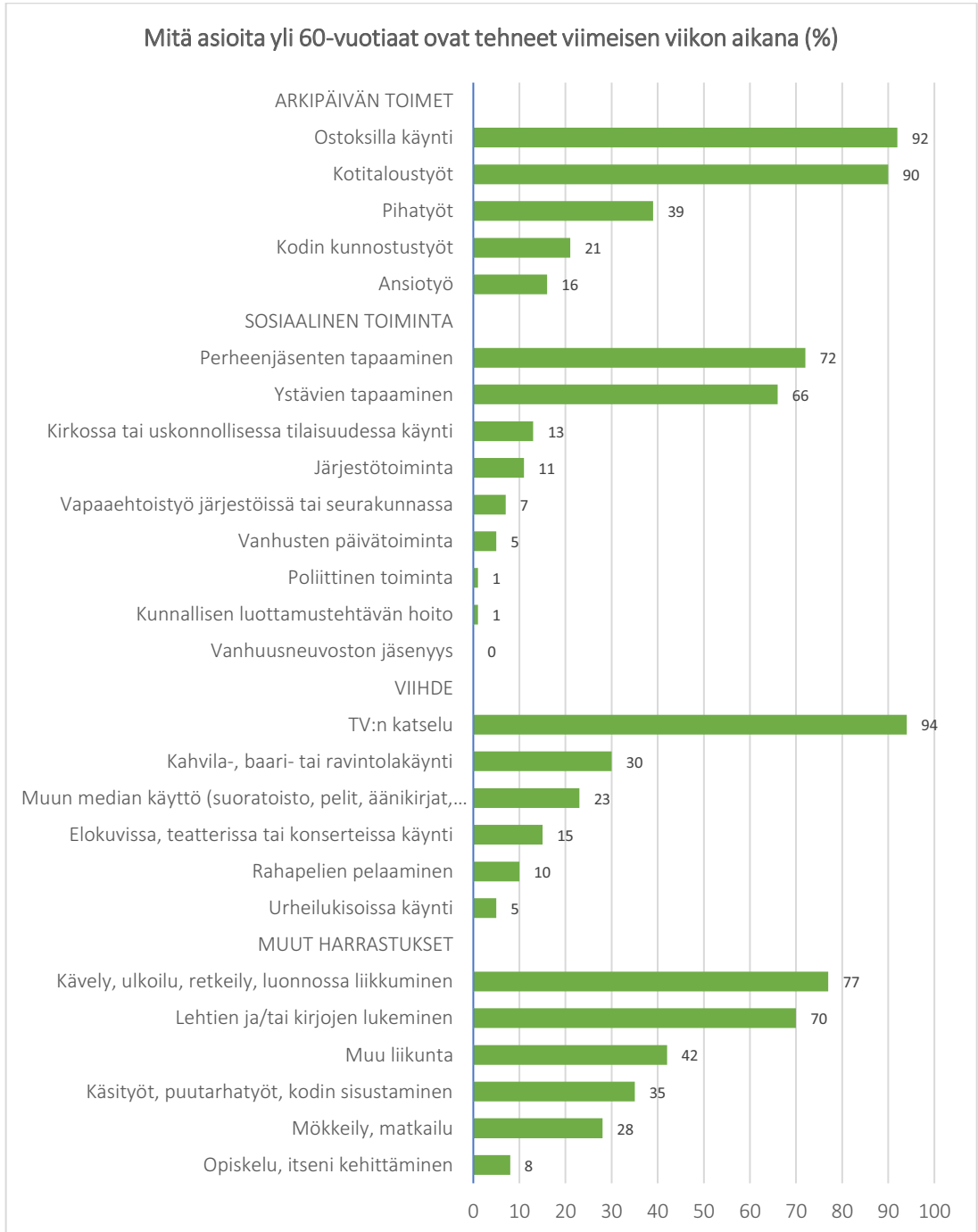
6.2 Arjenviettotavat

Kunakin tutkimusvuonna elämäntyyli ja maailmatilanne vaikuttavat ihmisten arki-käyttäytymiseen. 2020-luvulla vietetään vähemmän aikaa pihan ja kodin parissa ja enemmän aikaa kodin ulkopuolelle kuin 1990-luvulla. Liikunnalla ja ulkoilulla taas on suomalaisille aina ollut suuri merkitys.

Kyselyssä tiedusteltiin, mitä asioita vastaajat ovat tehneet kuluneella viikolla. Kysymyksen muotoilun takia kyselyn ajankohta voi vaikuttaa vastauksiin suurestikin. Vuonna 2024 tiedonkeruu tehtiin maaliskuussa. Vuonna 2021 kysely toteutettiin huhti-toukokuussa. Mökkeily, pihan ja kodin kunnostustyöt sekä tietyt urheiluharrastukset painottuvat tyypillisesti loppukevääseen ja kesään, mikä varmastikin näkyy tuloksissa ja on hyvä pitää mielessä vertaillessa. Vuosina 2020–2021 koronapandemia puolestaan rajoitti kodin ulkopuolisia ajanviettomahdollisuuksia ja sosiaalisia kontakteja. Vuonna 2024 vastaajat ovat nähneet jälleen enemmän ystäviä ja päässeet osallistumaan tapahtumiin kodin ulkopuolella.

Vastausajankohdan aikaan lähes kaikki vastaajista suorittivat arjen perustöitä, kuten kotitaloustöitä (90 %), ostoksilla käyntiä (92 %) ja television katselua (94 %). (Kuvio 20.) Aiempiin tutkimuksiin verrattuna yhä useampi kertoo käyneensä ostoksilla. Naiset tekivät ostoksia hieman miehiä enemmän. Suurin osa vastaajista myös tapasi läheisiään, sekä perheenjäseniä (72 %) että ystäviä (66 %). Yli puolet vietti aikaansa lukien lehtiä ja kirjoja (70 %) tai liikkuen ulkona (77 %). Muuta liikuntaa harrasti vajaa puolet (42 %) vastaajista.

Muita viikon aikana useasti tehtyjä arjen asioita ovat kodin ylläpitoon tai kotona puuhailuun liittyvät toimet, kuten pihatyöt (39 %) sekä käsityöt, puutarhatyöt ja kodin sisustaminen (35 %). Melko aktiivisesti aikaa käytettiin myös kodin ulkopuolella kahviloissa ja ravintoloissa (30 %) sekä mökkeillen ja matkailen (28 %). Television lisäksi joka viides vastaajista vietti aikaansa muiden medialaitteiden parissa. Muiden medioiden käyttäjät olivat suurimmaksi osaksi (70 %) alle 70-vuotiaita, mutta käyttäjiä löytyi kaikista ikäryhmistä.

Kuvio 20. Mitä asioita olet tehnyt viimeisen viikon aikana.

Kuten kyselyn taustatiedoistakin kävi ilmi, ansiotyössä käyvien osuus on noussut yli 60-vuotiaiden joukossa. 1990-luvun barometreissä ansiotyössä oli vain 5 prosenttia vastaajista, kun nyt työssäkäyviä on 16 prosenttia vastaajista. Ansiotyötä viikon aikana tehneet ovat suurimmaksi osaksi 61–65-vuotiaita.

Yli 80-vuotiaat tekivät pitkälti samoja asioita kuin alle 80-vuotiaat, medialaitteiden (muu kuin tv) käyttöä ja ansiotöitä lukuun ottamatta. He eivät myöskään opiskelleet, pelanneet rahapelejä, osallistuneet poliittiseen toimintaan tai luottamustehtäviin yhtä innokkaasti kuin muut ikäryhmät. Harvempi yli 80-vuotias myöskään pääsi mökkeilemään, urheilukisoihin tai teki pihatöitä. Sen sijaan moni yli 80-vuotias kulutti mielellään aikaa lehtiä ja kirjoja lukemalla. Päivätoimintaan osallistuvista lähes puolet (40 %) ja uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuvista kolmannes (27 %) oli yli 80-vuotiaita.

Kuviossa 21 on esitettyinä vuosien 1994, 1998, 2021 ja 2024 tulokset arkipäivän ajankäytöstä. Vuosina 1994 ja 1998 vaihtoehdoiksi ei ole annettu kaikkia samoja toimintoja ja näiltä osin vastaukset puuttuvat kuvioista. Vanhusten päivätoimintaan ja lehtien ja/tai kirjojen lukemiseen liittyvien kysymysten muoto poikkeaa hieman eri tutkimusvuosina, mikä voi vaikuttaa tuloksiin. Vuonna 1994 ja 1998 vanhusten päivätoimintaa oli muodossa *vanhusten palvelukeskus- ja järjestötoiminta* ja lehtien ja kirjojen lukeminen oli kysytty kahdessa eri kysymyksessä. Koronapandemia voi puolestaan vaikuttaa vuoden 2021 tuloksiin, erityisesti sosiaalisiin kontakteihin liittyviin toimintoihin, esim. urheilukisojen katsomoon ei päässyt, ravintolat olivat kiinni ja kontakteja piti välttää.

Mitä asioita olet tehnyt viimeisen viikon aikana? (%)	Vuosi 1994	Vuosi 1998	Vuosi 2021	Vuosi 2024
ARKIPÄIVÄN TOIMET				
Ostoksilla käynti	81	88	85	92
Kotitaloustyöt	79	89	89	90
Pihatyöt	13	52	45	39
Kodin kunnostustyöt	16	31	28	21
Ansiotyö	5	5	13	16
SOSIAALINEN TOIMINTA				
Perheenjäsenten tapaaminen	58	78	77	72
Ystävien tapaaminen	66	83	60	66
Kirkossa tai uskonnollisessa tilaisuudessa käynti	23	20	9	13
Järjestötoiminta			8	11
Vapaaehtoistyö järjestöissä tai seurakunnassa	16	11	7	7
Vanhusten päivätoiminta (*)	29	19	2	5
Poliittinen toiminta	4	2	1	1
Kunnallisen luottamustehtävän hoito			1	1
Vanhuusneuvoston jäsenyys			1	0
VIIHDE				
TV:n katselu	91	96	88	94
Kahvila-, baari- tai ravintolakäynti	19	27	9	30
Muun median käyttö (suoratoisto, pelit, äänikirjat, musiikki)			21	23
Elokuville, teatterille tai konserteille käynti	9	8	10	15
Rahapeliä pelaaminen		42	4	10
Urheilukisoissa käynti		2	4	5
MUUT HARRASTUKSET				
Kävely, ulkoilu, retkeily, luonnossa liikkuminen	68	79	77	77
Lehtien ja/tai kirjojen lukeminen (*)	92	97	61	70
Muu liikunta			29	42
Käsityöt, puutarhatyöt, kodin sisustaminen	37	35	40	35
Mökkeily, matkailu			34	28
Opiskelu, itseni kehittäminen	8	9	9	8
(*) Vuoden 1994 ja/tai 1998 kyselyssä hieman eri sanamuoto				
Huom. Koronapandemia vaikuttanee kaikkiin vuoden 2021 tuloksiin, erityisesti sosiaalisia kontakteja edellyttäviin aktiviteetteihin, esim. urheilukisojen katsomoon ei päässyt, ravintolat kiinni, kontakteja pitänyt välttää.				

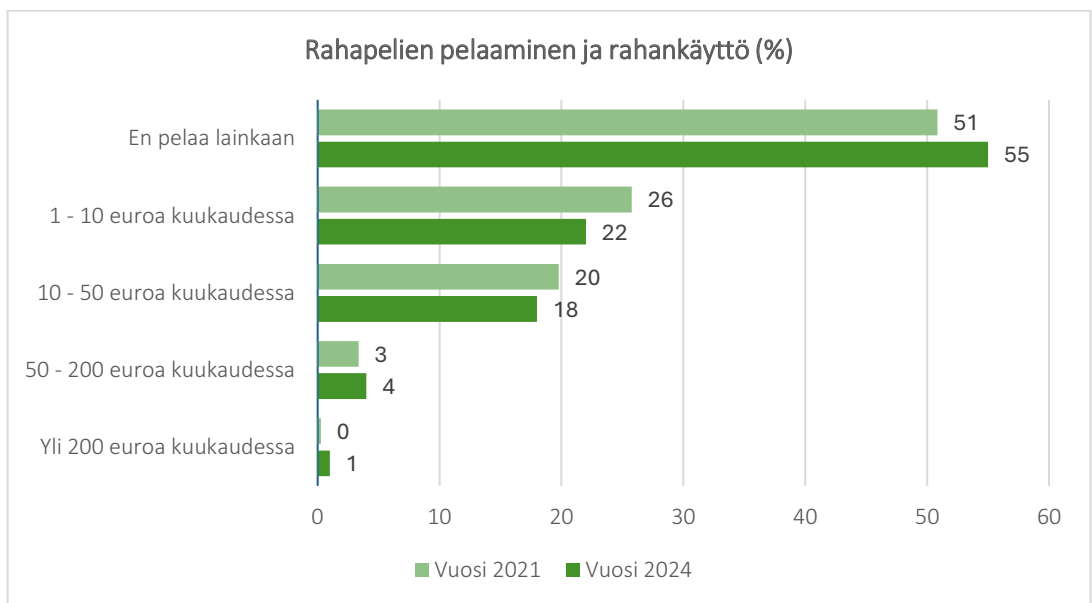
Kuvio 21. Mitä asioita yli 60-vuotiaat ovat tehneet viimeisen viikon aikana, vuodet 1994–2024 prosentteina.

6.3 Rahapeliin pelaaminen

Tarkastelemme tarkemmin yli 60-vuotiaiden rahapelaamista ja sitä, onko pelaaminen lisääntynyt aiemmilta vuosilta. Rahapelejä ovat esimerkiksi lotto, raha-automaattipelit, raaputusarvat ja vedonlyöntipelit.

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen (THL) vuonna 2023 tekemän Suomalaisten rahapelaaminen -tutkimuksen mukaan rahapelejä pelanneiden osuus väheni kaikissa täysi-ikäisten ikäryhmissä vuodesta 2019 (78 %) vuoteen 2023 (70 %). Vuonna 2023 Veikkauksen lottopelit tai Jokeri olivat yleisimmin pelattu pelityyppi kaikissa muissa ikäryhmissä paitsi nuorilla.

Myös tämän kyselyn perusteella yhä harvempi pelaa rahapelejä. Tähän kyselyyn vastanneista 55 prosenttia ei pelaa lainkaan rahapelejä. (Kuvio 22.) Vuoden 2021 kyselyssä 51 prosenttia kertoi, ettei pelaa lainkaan rahapelejä. Vastaaajista 45 prosenttia kertoo käyttävänsä jonkin summan rahapeliin pelaamiseen kuukausittain. Kuukausittain rahaa rahapeleihin käyttävistä 45 prosenttia pelaa alle 50 euroa kuukaudessa.

Kuvio 22. Kuinka paljon pelaat rahapelejä?

Rahapelaamiseen rahaa kuukausittain laittaa 48 prosenttia alle 80-vuotiaista ja 30 prosenttia yli 80-vuotiaista. Yli 80-vuotiaiden pelaaminen on kasvanut vähän vuodesta 2021. Tuolloin viisi prosenttia pelaajista oli yli 80-vuotiaita, mutta vuonna 2024 heidän osuutensa on kymmenen prosenttia kaikista pelaajista. Rahapeleihin rahaa kuukausittain laittavista 54 prosenttia on miehiä ja 46 prosenttia naisia. Tylsyyden kokemukset ja yksinäisyys vaikuttavat hieman nostavan halua pelata rahapelejä.

Tässä kyselyssä ei kysytty erikseen nettipelaamisen osuutta. THL:n tutkimuksen mukaan nettipelaajien osuus on kasvanut (37 %) verrattuna vuoteen 2019. Nettipelaamisen osuus on noussut myös 45–74-vuotiailla, sekä miehillä että naisilla. Vuonna 2023 ikäryhmästä 60–74-vuotiaat 43 prosenttia oli pelannut internetissä viimeisen 12 kuukauden aikana, kun vuonna 2007 heitä oli 3 prosenttia.

Suurempia määriä rahaa rahapeleihin kuukausittain käyttävien määrä on hieman noussut vuodesta 2021. THL:n tutkimuksen mukaan ne, jotka pelaavat useammin, käyttävät keskimäärin pelaamiseen enemmän rahaa. Suuremmilla määrillä pelaavat ovat tämän kyselyn perusteella tyypillisesti miehiä.

Kyselyssä haluttiin selvittää myös, huolestuttaako pelaajia oma pelaaminen. Ainoastaan muutama kyselyyn vastanneista (alle prosentti) on huolestunut pelaamisestaan, mikä on sama tulos kuin vuonna 2021.

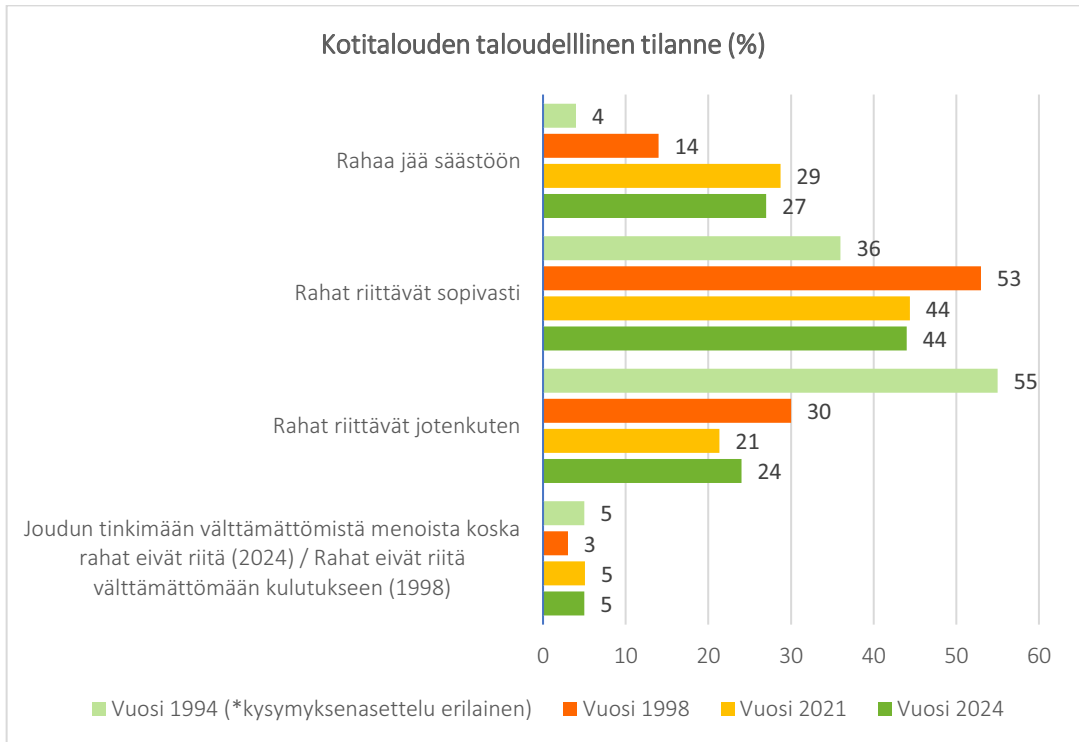
7 TALOUDELLINEN TILANNE JA SEN HAASTEET

Luku 7 tarkastelee yli 60-vuotiaiden taloudellista tilannetta ja taloudellista pärjäämistä arjessa. Yli 60-vuotiaiden taloudellinen tilanne on kohentunut vuodesta 1994, mutta inflaatio ja hintojen nousu aiheuttavat taloudellista painetta. Vaikka monella jää rahaa säästöön, kolmannes vastaajista kokee rahojen riittämisen haasteeksi. Pienet tulot, säästöjen puute ja terveydenhuollon kustannukset vaikuttavat taloudelliseen epävarmuuteen ja arjessa pärjäämiseen. Talousvaikeudet vaikuttavat kielteisesti elämänlaatuun ja onnellisuuteen.

7.1 Kotitalouden tilanne

Tutkimuksessa vastaajia pyydettiin arvioimaan nykyistä taloudellista asemaansa. Vuoden 1994 barometrissä taloudellista tilannetta on selvitetty vastausasteikolla hyvin heikosta erittäin hyvään. Nämä vastaukset on sovitettu vastaamaan myöhempien tutkimusten kysymysmuotoilua. Tuloksista voidaan todeta, että keskimääräisesti toimeentulo on kohentunut vuodesta 1994, jolloin 40 prosenttia arvioi taloudellisen asemansa hyväksi tai erittäin hyväksi, kun nyt rahaa riittää hyvin ja sitä jää säästöön 71 prosentilla vastaajista. (Kuvio 23.) Taloustilanteensa hyvin heikoksi vuonna 1994 arvioi 5 prosenttia, mikä on sama tulos kuin vuosina 2021 ja 2024.

Parhaiten toimeen tulevien määrä on kasvanut vuosikymmenten aikana. Vuodesta 2021 lähtien Euroopan alueella on vaikuttanut mm. Ukrainan sodasta johtuva inflaatio, joka on näkynyt arjessa varsinkin energian ja ruoan hintojen voimakkaana nousuna. Myös asuntovelkojen korot ovat nousseet aiemmista vuosista. Hintojen noususta huolimatta 44 prosenttia vastaajista, eli sama osuus kuin vuonna 2021, arvioi, että rahat riittävät sopivasti, ja sen lisäksi 27 prosenttia vastaajista saa jotain säästöönkin. Rahaa saa säästöön hieman harvempi kuin vuonna 2021, mutta muutokset eivät ole merkittäviä. Vuoden 2021 osalta on hyvä muistaa, että korona-aika vaikutti monella taloudelliseen tilanteeseen positiivisesti kulutusmahdollisuuksien ollessa rajoittajia (Yle 7/2021).

Kuvio 23. Millainen on kotitaloutesi taloudellinen tilanne.

Vastaajista 29 prosenttia kertoo, että rahoja on vaikea saada riittämään arjessa. Osuus on kasvanut hieman vuodesta 2021, mutta tässäkään ero ei ole merkittävä. Rahan riittämisen kanssa on ongelmia varsinkin niillä, jotka kertovat olevansa työelämän ulkopuolella.

Eläkkeellä kokopäiväisesti olevista suurin osa (71 %) kertoo, että rahat riittävät hyvin tai rahaa jää myös säästöön. Kokoaikaisesti työskentelevillä rahaa jää säästöön tai sitä on riittävästi 78 prosentilla. Osa-aikaisesti työskentelevillä rahaa jää säästöön tai sitä on riittävästi 66 prosentilla.

Alle 80-vuotiailla jää rahaa vähän enemmän säästöön kuin yli 80-vuotiailla, mutta heistä myös suuremmalla osalla on vaikeuksia rahojen riittämisen kanssa. Huonoiten rahat riittivät 61–65-vuotiailla. Heistä 44 prosenttia kokee, että taloudelliset ongelmat ovat heille haaste tämän päivän Suomessa. Muissa ikäryhmissä vastaava luku on 33–35 prosenttia.

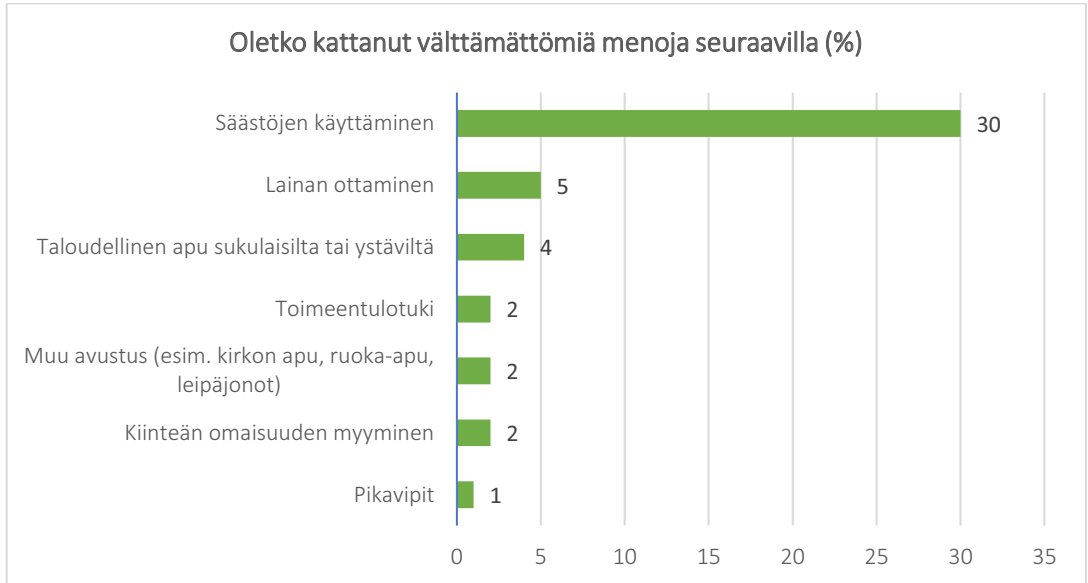
Yksin asuvat ja vuokralla olevat arvioivat taloustilanteensa huonommaksi (rahat riittävät jotenkuten tai joutuu tinkimään menoista), kuin kumppanin tai puolison kanssa asuvat tai omistusasunnon tai asumis- tai osaomistusasunnon omistajat. Kuntakeskuksessa tai taajamassa sekä maaseudulla asuvat arvioivat joutuvansa tinkimään menoista useammin kuin kaupungeissa asuvat. Taloudelliset vaikeudet vaikuttavat myös kasautuvan huonokuntoisemmille vastaajille.

Taloudellinen tilanne heijastuu tyytymättömyytenä omaan elämään. Niillä, jotka kokevat rahapulaa ja joutuvat säästämään menoissa, omalle elämälle annettavan kouluarvosanan keskiarvo on 6,7. Sen sijaan niillä, joiden rahatilanne on vähintään kohtuullinen, keskiarvo on yli kahdeksan. Niukemmin toimeen tulevat arvioivat myös vaikutusmahdollisuutensa omaan elämään heikommaksi kuin paremmin toimeen tulevat.

7.2 Arjen taloudelliset haasteet

Taloudellisen tilanteen epävarmuuteen vaikuttaa moni asia, ja samoilla henkilöillä voi olla useampia syitä huonoon rahatilanteeseen. Kyselyssä on kysytty, mitkä syyt erityisesti tekevät taloudellisesta tilanteesta epävarman, jos kotitalouden rahat eivät riitä arjessa. Vastaajat ovat saaneet valita useamman syyn. Kysymykseen on vastannut myös moni taloudellisesti paremmin toimeen tuleva. Tulokset ovat samansuuntaiset taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Pääasiallinen syy talouden epävarmuuteen ovat pienet tulot. Kolmasosa (35 %) kaikista kyselyyn vastaajista on valinnut tämän vaihtoehdon. Muita syitä taloudelliseen epävarmuuteen ovat säästöjen puuttuminen (15 %), omat tai puolison sairaskulut (8 %) ja velkaisuus (7 %). Vastaajista 7 prosenttia vastaa taloudellisen epävarmuuden syyksi lasten tai lastenlasten auttamisen taloudellisesti. Heistä suurin osa on taloudellisesti paremmin toimeen tulevia. Säästöjen puuttuminen aiheutti taloudellista epävarmuutta erityisesti heille, joiden rahat riittävät arjessa jotenkuten. Kaikista huonoimmin toimeentulevilla on muihin suhteutettuna enemmän velkaisuutta.

Vastaajilta kysyttiin, ovatko he joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana kattamaan välttämättömiä menoja muilla kuin pääasiallisilla tuloillaan. Vastaajista noin 40 prosenttia on käyttänyt menojen kattamiseen muita kyselyssä mainittuja keinoja. (Kuvio 24.) Heistä osalla on ollut käytössä useampia keinoja.

Kuvio 24. Onko kotitaloutesi joutunut viimeisen 12 kk aikana kattamaan välttämättömiä menoja jollakin seuraavista.

Kyselyn kaikista vastaajista kolmannes kertoo käyttäneensä säästöjään kattamaan välttämättömiä menojaan. Vuoden 2021 barometriin verrattuna yhä useampi on joutunut käyttämään säästöjään, sillä vuonna 2021 joka neljäs oli käyttänyt säästöjään menojen kattamiseksi. Lainaa on ottanut vastaajista 5 prosenttia ja taloudellista apua sukulaisilta on saanut 4 prosenttia vastaajista.

Vuoden 2024 tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, ovatko vastaajat jääneet ilman jotain tarvitsemaansa terveydenhuollon tai hoivan palvelua, koska rahat eivät ole riittäneet sen hankkimiseen. Vastaajista 19 prosenttia kertoo tinkineensä terveyspalveluista, koska rahat eivät ole riittäneet niiden hankkimiseen. Kuitenkin vain 2 prosenttia on joutunut tekemään niin usein.

Myös paremmin toimeen tulevat kertovat joutuneensa joskus tinkimään terveyspalveluista. Vastaajista, joiden rahat riittävät sopivasti, 10 prosenttia on jäänyt ilman terveydenhuollon palvelua, ja rahaa säästöön saavista 3 prosenttia. Kysymyksessä ei rajattu, milloin vastaajalla ei ole ollut varaa terveydenhuollon tai hoivan palveluun, joten tällä voi olla vaikutusta vastauksiin.

8 YLI 60-VUOTIAIDEN ASEMA YHTEISKUNNASSA

Luvussa 8 tarkastellaan sitä, miten ikääntyneiden osallisuus ja arvostus on muuttunut vuosien varrella ja miten yli 60-vuotiaat kokevat yhteiskunnan suhtautuvan ikääntyneisiin. Yli 60-vuotiaat kokevat, että heidän edustuksensa poliittisessa päätöksenteossa on heikentynyt, erityisesti valtakunnallisella tasolla. Syrjinnän kokemukset ovat lisääntyneet ja suurin osa vastaajista kokee, että yhteiskunta ei arvosta ikääntyneitä riittävästi.

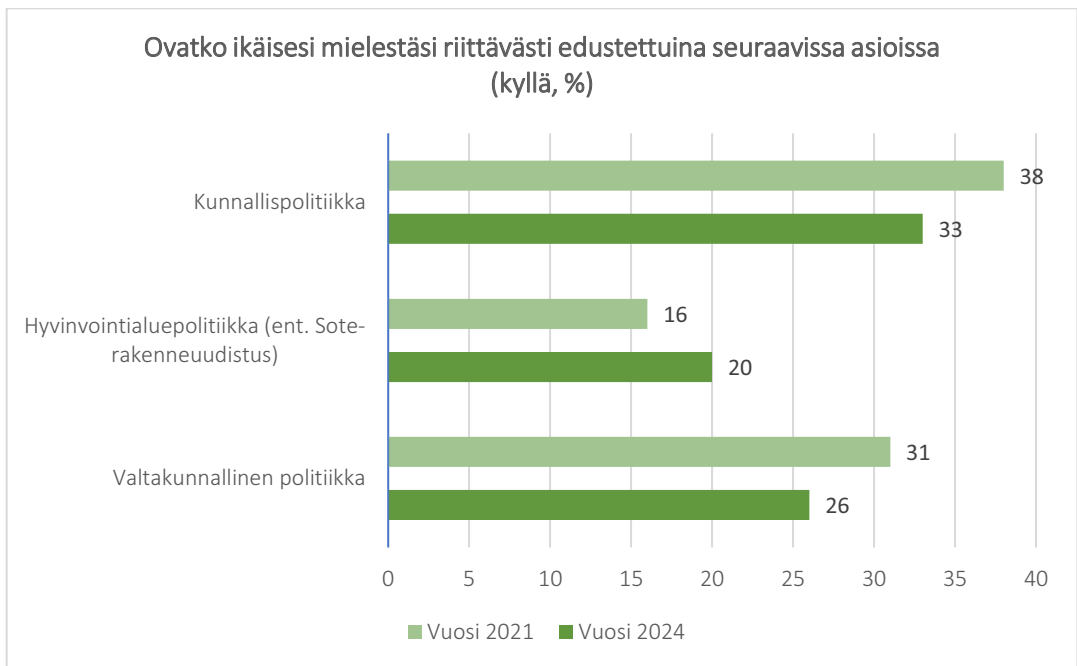
Yli 60-vuotiaiden vaikutusmahdollisuuksia on selvitetty hieman eri tavoin 1990-luvun ja 2000-luvun tutkimuksissa. Vuosina 1994 ja 1998 vastaajat ovat arvioineet, ovatko iäkkäät ihmiset riittävästi **mukana** vaikuttamistoiminnassa. Tällä kysymyksenasettelulla on painotettu yli 60-vuotiaiden omaa aktiivisuutta poliittiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen osallistumisessa. Vuosina 2021 ja 2024 taas on kysytty, ovatko he riittävästi **edustettuna** politiikassa. Kysymyksen muodosta huolimatta, vastaajat vaikuttavat olevan vuosikymmenestä toiseen asiasta pitkälti samaa mieltä. Vain noin kolmannes vastaajista kokee, että yli 60-vuotiaat ovat riittävästi vaikuttamassa poliittisiin päätöksiin.

8.1 Osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että yli 60-vuotiaiden mielipide ikäistensä osallisuudesta poliittisessa päätöksenteossa on entisestään heikentynyt vuodesta 2021. Parhaiten yli 60-vuotiaat ovat edustettuna kunnallispolitiikassa. (Kuvio 25.) Vastaajista 33 prosenttia kokee yli 60-vuotiaiden olevan riittävästi edustettuna kunnallispolitiikassa, mikä on viisi prosenttiyksikköä vähemmän kuin kolme vuotta sitten. Myös valtakunnallisessa politiikassa vastaajat näkevät yli 60-vuotiaiden olevan huonommin edustettuna kuin vuonna 2021.

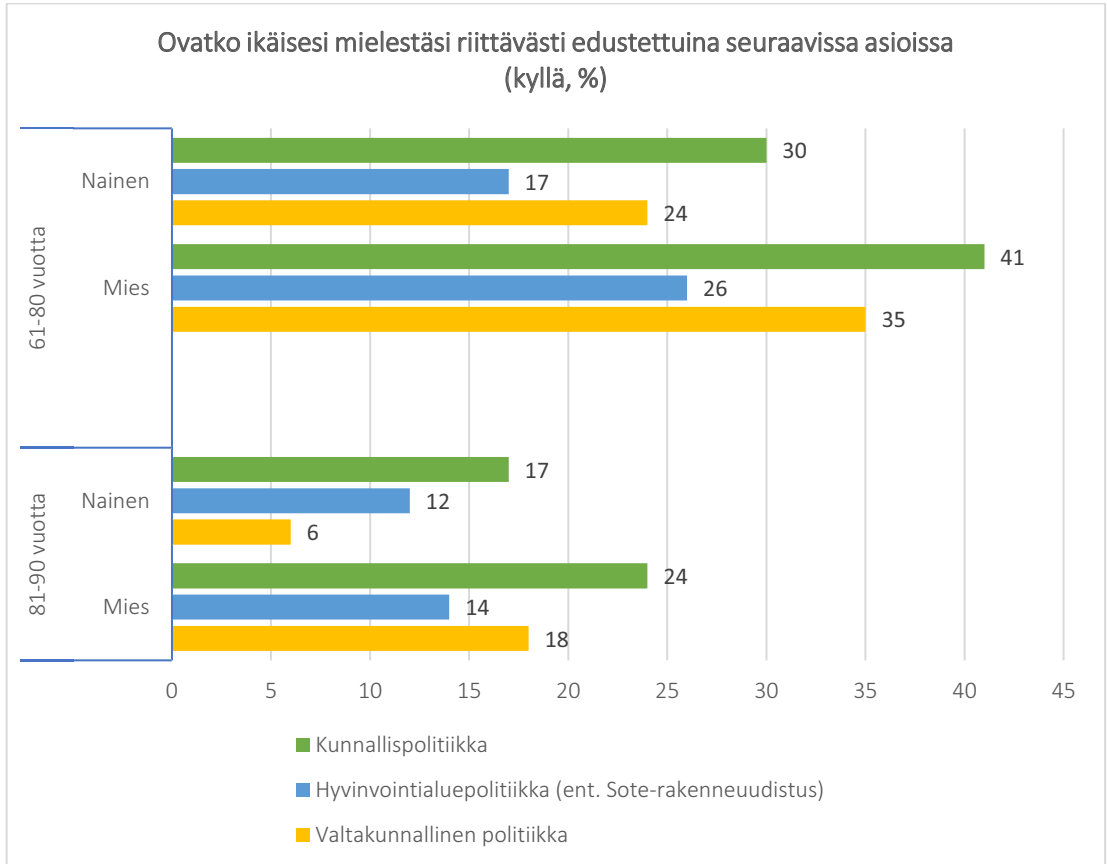
Tällä hetkellä istuvien, vuonna 2023 valittujen, kansanedustajien keski-ikä on 46,7 vuotta. Kansanedustajista 26 edustajaa (eli 13 prosenttia kaikista kansanedustajista) on yli 60-vuotiaita.

Edellisen barometrin jälkeen Suomessa on tehty sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus. Sen myötä uudet hyvinvointialueet vastaavat sote-palvelujen ja pelastustoimen järjestämisestä. Vastaajista 20 prosentin mielestä yli 60-vuotiaat ovat riittävästi edustettuina hyvinvointialuepolitiikassa. Vuonna 2021 vastaajat arvioivat sitä, miten yli 60-vuotiaat olivat edustettuina sote-rakenneuudistuksessa. Vastausten perusteella yli 60-vuotiaat kokevat, että he ovat paremmin edustettuina nykyisten hyvinvointialueiden päätöksenteossa kuin niihin johtaneessa valmisteluprosessissa.

Kuvio 25. Ovatko ikäisesi ihmiset riittävästi edustettuina politiikassa.

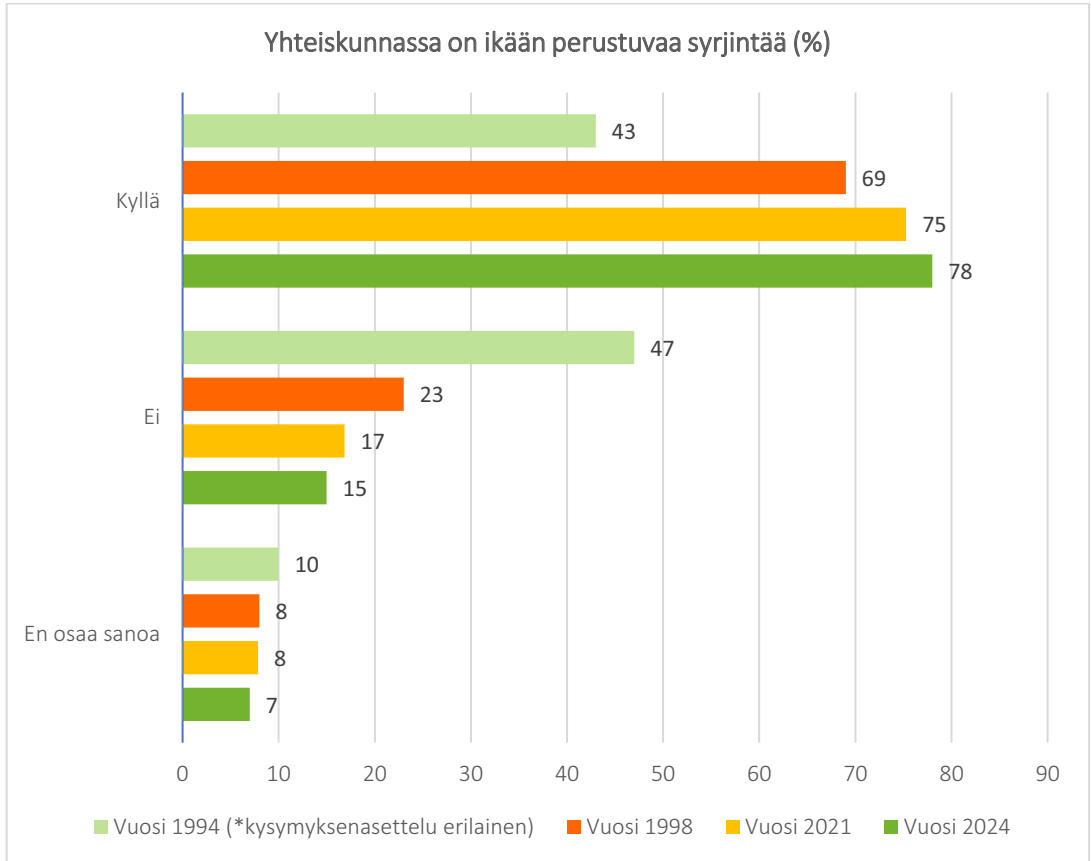
Kun tuloksia verrataan eri ikäryhmien (61–80-vuotiaat ja yli 80-vuotiaat) ja sukupuolten välillä, näyttää siltä, että kaikista iäkkäämpien mielestä yli 60-vuotiaat eivät ole yhtä hyvin edustettuina poliittisessa päätöksenteossa kuin nuorempien mielestä. (Kuvio 26.) Kaikkien ikäryhmien mielestä oma ikäryhmä on parhaiten edustettuina kunnallispolitiikassa. Miehistä naisia useampi kokee yli 60-vuotiaiden olevan paremmin edustettuina poliittisessa päätöksenteossa. Huonoiten edustettuina kokevat olevansa yli 80-vuotiaat naiset.

Kuvio 26. Eri ikäryhmien ja sukupuolten väliset erot näkemyksissä.

8.2 Syrjinnän kokeminen ja ikääntyneiden arvostus

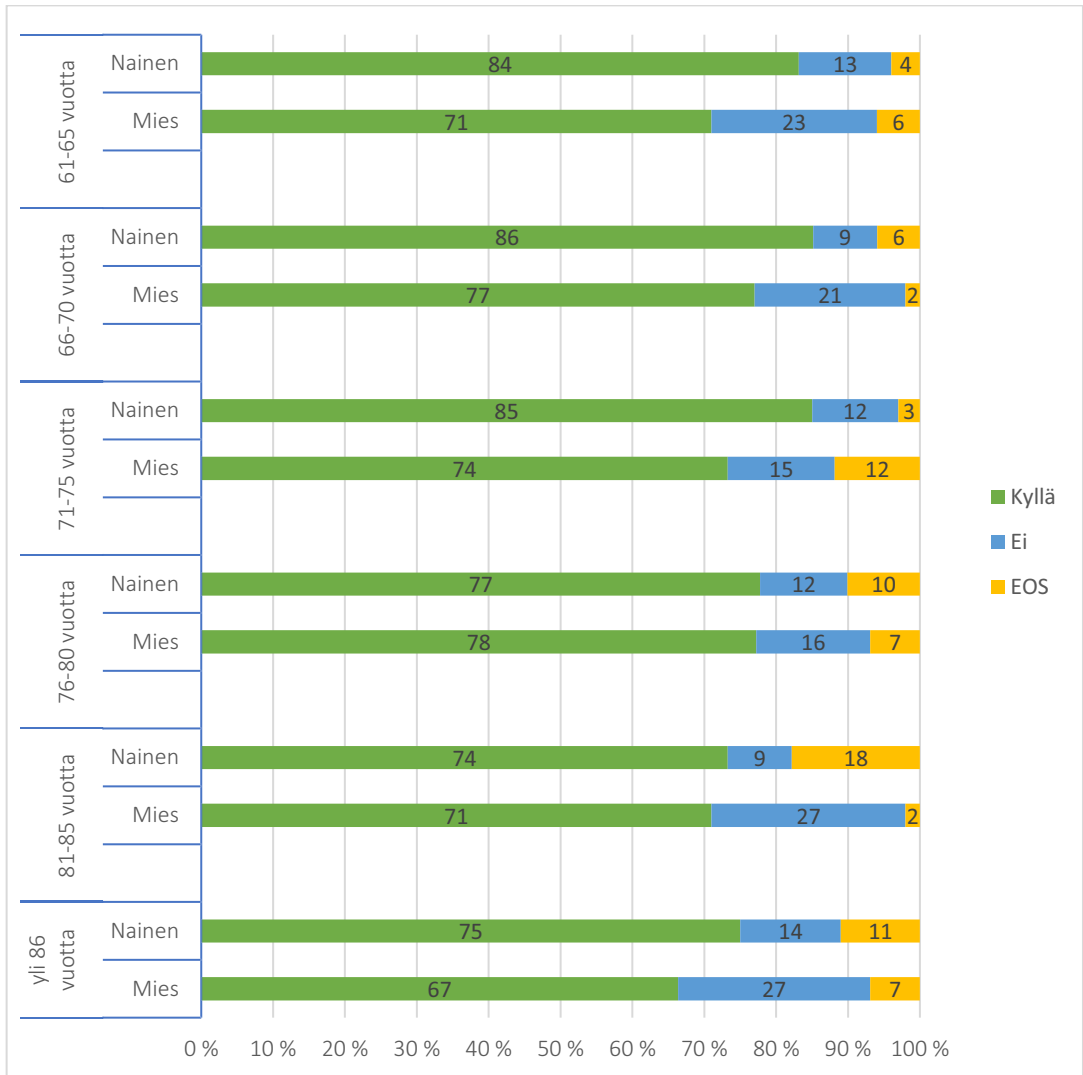
Kokemukset ikään perustuvasta syrjinnästä ovat lisääntyneet jokaisella tutkimuskeralla. Vuonna 2024 lähes 80 prosenttia kyselyn vastaajista ajattelee, että yhteiskunnassa on ikään perustuvaa syrjintää. (Kuvio 27.) Vuonna 1994 vastaajilta on kysytty suoraan, onko yhteiskunnassa ikään perustuvaa syrjintää, kun taas vuodesta 1998 lähtien vastaajat ovat ottaneet kantaa väitteeseen *yhteiskunnassa on ikään perustuvaa syrjintää*. Tämä voi vaikuttaa siihen, että vastauksissa saattavat korostua helpommin negatiivisen mielipiteet verrattuna vuoden 1994 vastauksiin. Vuodesta 1998 lähtien kysymyksenasettelu on kuitenkin ollut sama, mikä kertoo ikäsyrjinnän kokemusten lisääntymisestä.

Kuvio 27. Arviot yhteiskunnassa on ikään perustuvaa syrjintää -väittämästä.

Naiset kokevat miehiä enemmän ikään perustuvaa syrjintää. Heistä 81 prosenttia on sitä mieltä, että yhteiskunnassa on ikään perustuvaa syrjintää, kun miehistä samaa mieltä on 74 prosenttia. Yli 80-vuotiaat eivät kokeneet syrjintää voimakkaammin kuin alle 80-vuotiaat. Tässä yhteydessä on hyvä huomioida, että vanhempien vastaajien ikäryhmässä moni ei osaa ottaa asiaan lainkaan kantaa. Yli 80-vuotiaista 11 prosenttia ei osaa sanoa, onko yhteiskunnassa ikään perustuvaa syrjintää vai ei.

Kun tarkastellaan syrjinnän kokemuksia yhdessä iän ja sukupuolen mukaan, vaikuttaa siltä, että eniten syrjintää kokevat 61–75-vuotiaat naiset. (Kuvio 28.) Pääkaupunkiseudulla asuvat kertovat kokevansa ikään perustuvaa syrjintää hieman muualla asuvia enemmän.

Kuvio 28. Yhteiskunnassa on ikään perustuvaa syrjintää, vertailu ikä ja sukupuoli.

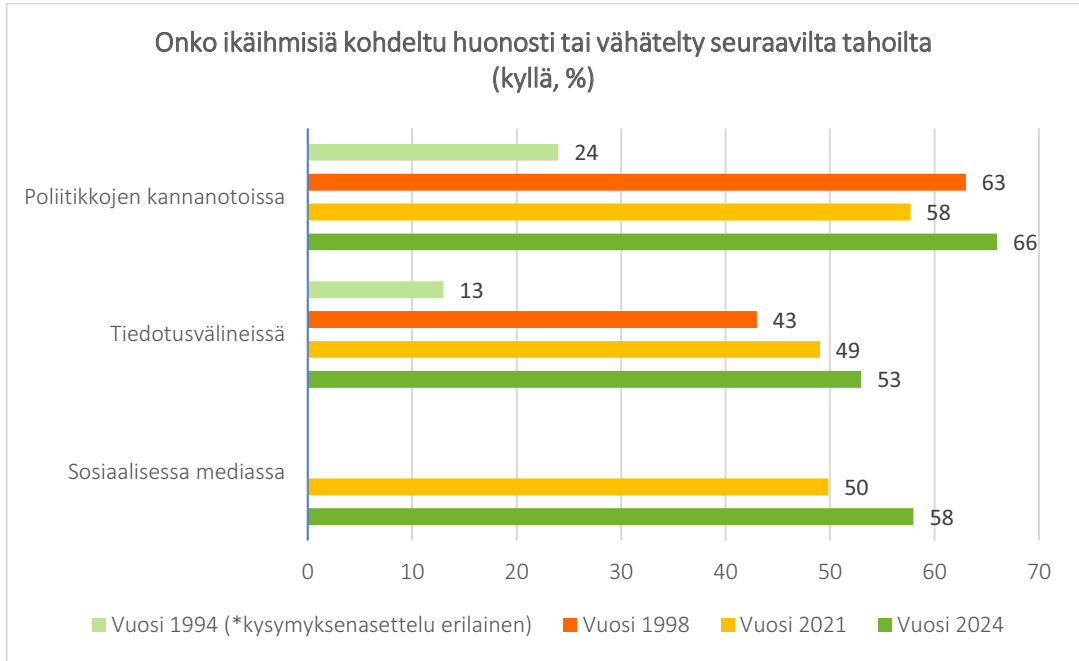
Vuosien 1994 ja 1998 tutkimuksissa vastaajia on pyydetty arvioimaan, miten muut ihmiset suhtautuvat heihin, kun he ikääntyvät. Suurin osa on ollut sitä mieltä, että heihin suhtaudutaan kuten aiemminkin. Vastaajien ikäjakaumaa tarkasteltaessa on kuitenkin havaittavissa, että arvostuksen uskotaan jokseenkin vähenevän ikääntymisen myötä. Vuosien 2021 ja 2024 tutkimusten vastaajat ovat arvioineet mitä mieltä he ovat väittämästä *yhteiskunnassa ei arvosteta ikääntyneitä*.

Vuoden 2024 kyselyssä 77 prosenttia arvioi, että yhteiskunnassa ei arvosteta ikääntyneitä. Kolme vuotta sitten vastaava luku oli 73 prosenttia. Yli 60-vuotiaiden ajatukset yhteiskunnan suhtautumisesta ikääntymiseen ovat siis hieman aiempaa pessimistisempiä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että 2020-luvulla kaikista iäkkäämpien ajatukset yhteiskunnan suhtautumisesta ikääntymiseen eivät ole yhtä negatiivisia kuin alle 80-vuotiailla. Alle 80-vuotiaista 78 prosenttia kokee, että yhteiskunnassa ei arvosteta ikääntyneitä, kun puolestaan yli 80-vuotiaista vastaajista näin kokee 69 prosenttia. Tämä on muuttunut 1990-luvulta, jolloin korkeampi ikä tarkoitti negatiivisempaa arviota. Naiset kokevat ikääntymisen negatiivisemmin kuin miehet.

8.3 Iäkkäiden kohtelu yhteiskunnassa

Kyselyssä haluttiin selvittää, miltä taholta yli 60-vuotiaat kohtaavat huonoa kohtelua, vähättelyä tai jopa syrjintää. Vaikka vastaajien mielestä iäkkäämpiä on kohdeltu poliitikkojen kannanotoissa, tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa huonommin kuin aiemmin, yli 80 prosenttia kaikista vastaajista myös kertoo, ettei ole itse kokenut huonoa kohtelua ikänsä vuoksi. Vuonna 1994 vastaavassa kysymyksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan, ovatko he kokeneet henkilökohtaisesti epäasiallista kohtelua poliitikkojen tai tiedotusvälineiden taholta. Näiden lukujen valossa näyttää siltä, että vastaajat suhtautuvat kriittisemmin ikäihmisten kohteluun, kun heitä pyydetään arvioimaan asiaa yleisesti, eikä niinkään henkilökohtaiseen kokemukseen perustuen.

Vastaajien mukaan ikääntyneitä ihmisiä on kohdeltu huonosti tai vähätelty eniten poliitikkojen kannanotoissa (66 %). (Kuvio 29.) Näin ajattelee entistä useampi verrattuna vuoteen 2021, jolloin näin arvioi 58 prosenttia vastaajista. Yli puolet vastaajista on sitä mieltä, että ikäihmisiä laiminlyödään tiedotusvälineissä, kuten televisiossa ja lehdissä, ja myös sosiaalisessa mediassa. Vuoteen 2021 verrattuna yhä useampi kokee, että varsinkin sosiaalisessa mediassa ikäihmisiä vähätellään tai heihin suhtaudutaan negatiivisesti. Alle 80-vuotiaat näkevät, että ikäihmisiä kohdellaan huonosti tai vähätellään enemmän kuin yli 80-vuotiaat.

Kuvio 29. Onko ikääntyneitä tai sinua kohdeltu huonosti seuraavilla tahoilla.

Vastaajia pyydettiin kertomaan myös henkilökohtaisesti koetusta huonosta koettelusta. Yhteensä 129 vastaajaa kertoo kohdanneensa huonoa kohtelua ikänsä vuoksi. Se on noin 12 prosenttia kaikista kyselyn vastaajista. Syrjinnän kokemuksia on yhtäläillä alle ja yli 80-vuotiailla.

Tyypillisimmin huono kohtelu on liittynyt terveyspalveluissa asiointiin. Kysymykseen vastanneista 101 vastaajaa kertoo näin. Myös vuoden 1994, 1998 ja 2021 tutkimuksissa¹ terveyspalveluissa on koettu eniten huonoa kohtelua. Pankeissa ja posteissa huonoa kohtelua on kohdannut 48 henkilöä. Sosiaalipalveluissa huonoa kohtelua on saanut 31 ihmistä, viranomaisten taholta 27 ihmistä ja kaupoissa 25 ihmistä. Muut kyselyssä annetut vaihtoehdot, hoivapalvelut, liikennevälineet, oma perhe, lapset ja nuoret sekä keski-ikäiset, ovat kukin keränneet alle 20 mainintaa.

¹ Vuoden 1994 ja 1998 kyselyissä terveyspalvelut tarkoittivat kunnallisia terveyspalveluja.

Varsinkin muiden ikäryhmien eli lasten ja nuorten sekä keski-ikäisten osalta koettu huono kohtelu on vähentynyt merkittävästi vuodesta 1998. Vastaajista 46 henkilöä kertoo kohdanneensa huonoa kohtelua joltain muulta määrittelemättömältä taholta.

Kysymyksen yhteydessä vastaajille annettiin myös mahdollisuus kertoa kokemastaan huonosta kohtelusta. 121 vastaaja kertoi kokemuksistaan.

Terveys- ja hoivapalveluihin liittyen vastaajat kertovat, että he eivät iän takia pääse hoitoon, heille annetaan huonoa hoitoa, tai iän takia hoito evätään kokonaan.

Joskus tunne, että tarkempiin terveyteen liittyviin tutkimuksiin pääsy on iän vuoksi hankalaa tai estynyt. (mies, 71–75 vuotta)

Tuntuu, että vaivoja vähätellään eikä puututa niihin samalla tavalla, kuin työssä ollessa. (nainen, 61–65 vuotta)

Ei sinun ikäisellesi enää tehdä sitä ja tätä. Olet liian vanha. Vaiva kuuluu oman ikäisellesi. (nainen, 71–75 vuotta)

Monet vastaajista kertovat kokeneensa yleistä vähättelyä sekä huonoa palvelua ikänsä takia.

Aliarvioidaan toimintakykyä, halua olisi tehdä, mutta [] ei ole mahdollisuuksia, kuka auttaa. (mies, 61–65 vuotta)

Tuntuu olevan syrjäytetty, väheksitty. (mies, 86 vuotta tai enemmän)

Verkkokaupassa, tuntuu kuin myyjät sotun tietäessään joskus muuttaisivat suhtautumistaan ostajan itsenäisyyttä ja toimintakykyä vähemmän arvostavaksi. (mies, 66–70 vuotta)

Muutamia mainintoja tehtiin digitaalisen kehityksen edellyttämistä muutoksista ja niiden aiheuttamista vaikeuksista vanhemmille ihmisille.

Kaupoissa pitäisi olla käytössä mobiilisovellus, monille ikäihmisille mielipahaa, pankit vaativat ikäihmisiltä nettimaksamista ym. Moni vanhempi ihminen ymmärlään miten. (mies, 61–65 vuotta)

Noin kolmannes kysymykseen vastanneista kertoi kokeneensa ikäsyrrintää työpaikalla tai töitä hakiessa.

Olen halunnut työllistyä eläkkeelle jäätyäni, mutta kohtaan työnantajien taholta selvää ikärasismia. (mies, 66–70 vuotta)

Työpaikallani tietyt ihmiset huomauttelevat aina iästä. (nainen, 61–65 vuotta)

Työelämässä välillä tuntuu että ikä on joskus rasite. (nainen, 61–65 vuotta)

Vuoden 2024 kyselyssä ei kysytty erikseen työsyrrinnästä. Sen sijaan vuosien 1994 ja 1998 kyselyssä selvitettiin mielikuvia ja käsityksiä ikääntyneiden ihmisen syrjinnästä työelämässä. Molempina tarkasteluvuosina vastaajat olivat vahvasti sitä mieltä, että työelämässä esiintyy ikääntyneisiin kohdentuvaa syrjintää. Noin puolet vastaajista koki, että ikääntyneillä työntekijöillä on työpaikoilla heikompi asema kuin nuoremmilla ja vähän yli puolet ajatteli, että ikääntyneitä työntekijöitä syrjitään etenemis-mahdollisuuksissa.

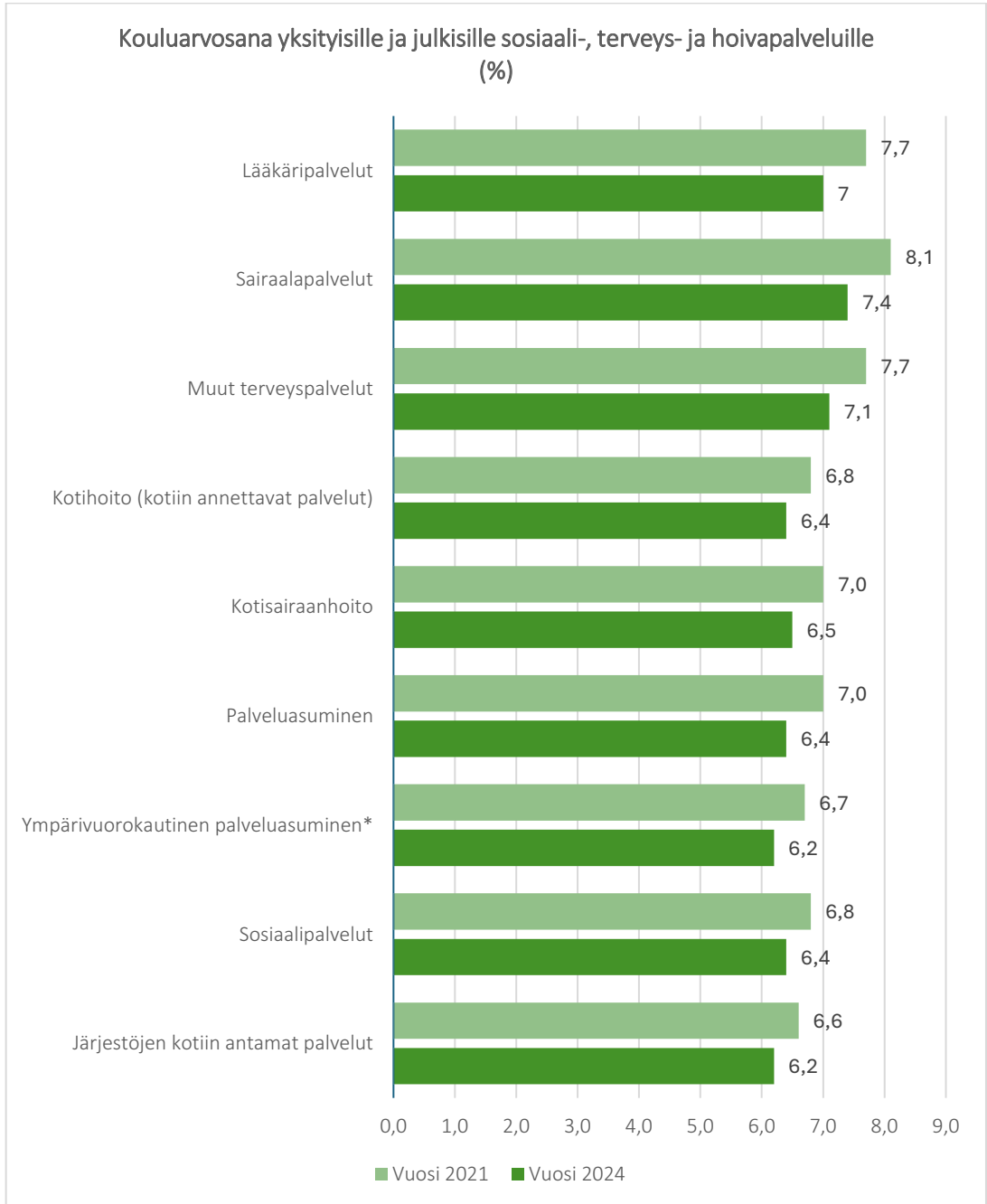
9 PALVELUT JA NIIDEN SAAVUTETTAVUUS

Luku 9 käsittelee yli 60-vuotiaiden mielipiteitä ja kokemuksia sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluista sekä näiden palveluiden saavutettavuudesta ja toimivuudesta. Lisäksi luvussa tarkastellaan liikkumisen tapoja ja julkisen liikenteen toimivuutta. Yli 60-vuotiaiden mielipiteet sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluista osoittavat, että palveluiden toimivuus on heikentynyt hieman vuodesta 2021, erityisesti sairaalapalveluiden osalta. Suurin osa vastaajista kokee, että keskeiset palvelut, kuten kauppa, apteekki ja terveysasema, ovat riittävän lähellä, mutta pankkipalveluiden saavutettavuudessa on ongelmia. Liikkumisessa henkilöauto on suosituin kulkuväline, mutta julkisen liikenteen käyttö on lisääntynyt ja sen toimivuus arvioidaan paremmaksi kuin aiemmin. Matkalippujen ostaminen, mahdollisesti digitaalisuuden takia, ja taksien korkeat hinnat ovat haasteita vastaajille.

9.1 Mielipiteet sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluista

Yli 60-vuotiaiden kokemuksia terveys- ja hyvinvointipalveluista on selvitetty kysymällä heidän mielipidettään erilaisista yksityisten ja julkisten sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluiden toimivuudesta. Toimivuutta on arvioitu antamalla palveluille kouluarvosana. Toisin kuin vuosien 1994 ja 1998 tutkimuksissa, vuonna 2021 ja 2024 vastaajia ei ole kehoitettu antamaan kaikille palveluille arvosana, käytti palvelua tai ei, minkä takia moni on antanut arvosanan vain osalle palveluista. Tämä vaikuttaa myös eri tutkimusvuosien tulosten vertailuun. Suurin osa vastaajista on antanut arvosanan lääkäripalveluille, sairaalapalveluille ja muille terveyspalveluille. Noin puolet vastaajista on antanut arvosanan myös muille palveluille.

Terveyspalvelut saavat kouluarvosanaksi keskimäärin 7. (Kuvio 30.) Muiden palveluiden arvosana on vähän yli kuuden. Vuoteen 2021 verrattuna kaikkien palveluiden saamat arvosanat ovat pudonneet hieman. (Kuvio 31.) Sairaalapalveluiden arvosana on heikentynyt eniten. Sen keskiarvo on vuonna 2021 ollut 8,1, ja vuonna 2024 se on 7,4.

Kuvio 30. Kouluarvosanat yksityisille ja julkisille sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluille asteikolla 4–10.

Vuoden 2021 tutkimuksen lailla alle 80-vuotiaiden ja yli 80-vuotiaiden mielipiteiden välillä ei ole suuria eroja palveluiden toimivuuden suhteen. Ainoastaan järjestöjen kotiin antamat palvelut saivat yli 80-vuotiailta heikomman arvosanan (5,9) kuin alle 80-vuotiailta (6,3). Naiset arvioivat kaikki palvelut hieman huonommiksi kuin miehet.

Keskimäärin terveydentilansa paremmaksi kokevat antava paremmat arvosanat sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluille. Palveluiden saamisessa arvosanoissa on kuitenkin eroja, jotka voivat selittyä esimerkiksi henkilökohtaisesti koetulla hoivalla. Kotiin toimitettavissa palveluissa, kotisairaanhoidossa sekä lääkäripalveluissa arvosana ei korreloi suoraan terveydentilan kanssa.

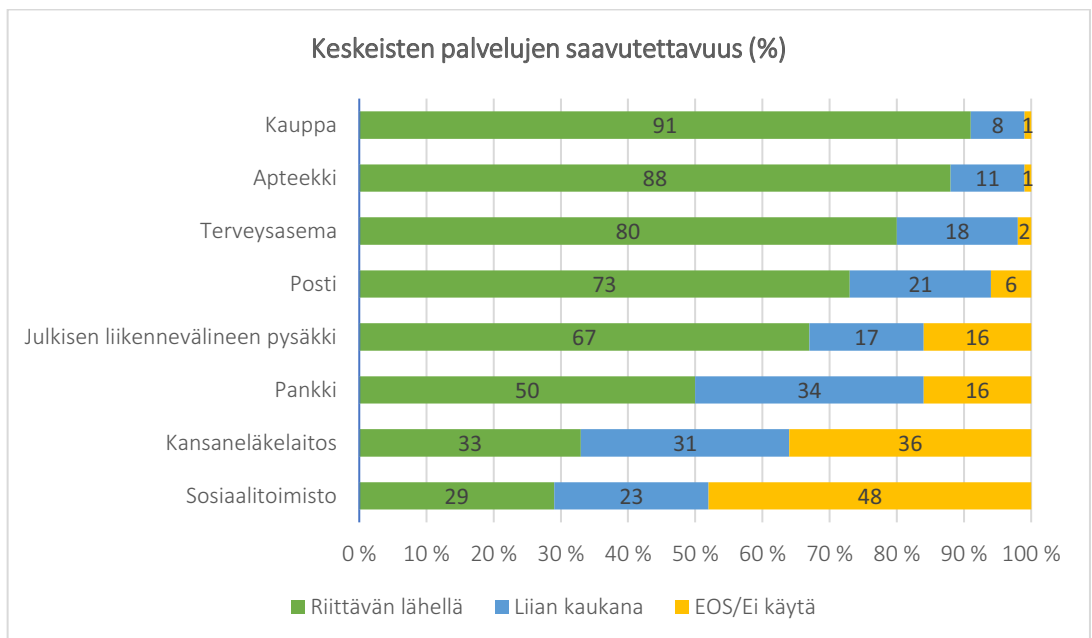
Keskiarvo kouluarvosanasta sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluille	Vuosi 1994*	Vuosi 1998*	Vuosi 2021	Vuosi 2024
Lääkäripalvelut	8,5	8,7	7,7	7
Sairaalapalvelut	8,4	8,5	8,1	7,4
Muut terveyspalvelut	8,2	8,5	7,7	7,1
Kotihoito (kotiin annettavat palvelut)			6,8	6,4
Kotisairaanhoido	7,9	8,3	7,0	6,5
Palveluasuminen		8,3	7,0	6,4
Ympäri vuorokautinen palveluasuminen	8,0	8,0	6,7	6,2
Sosiaalipalvelut		7,9	6,8	6,4
Järjestöjen kotiin antamat palvelut	7,4	7,7	6,6	6,2
*Arvosana annettu kaikille palveluille, käytti palvelua tai ei.				

Kuvio 31. Kouluarvosanat yksityisille ja julkisille sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluille asteikolla 4–10, vuodet 1994–2024.

9.2 Lähipalveluiden saavutettavuus

Tutkimuksessa haluttiin tietää, kuinka helposti arjessa tarvittavat, keskeiset palvelut ovat yli 60-vuotiaiden saavutettavissa. Myöskään tässä kysymyksessä vastaajia ei erikseen kehoitettu arvioimaan kaikkia palveluita. Lähes kaikki kyselyyn osallistuneista ovat kuitenkin vastanneet jokaiseen kysymyksessä esitettyyn kohtaan. Asiaa ei ole kysytty vuoden 1994 tutkimuksessa.

Suurimmaksi osaksi vastaajat kokevat, että palvelut sijaitsevat riittävän lähellä heitä. Kauppa on riittävän lähellä lähes kaikilla vastaajilla. (Kuvio 32.) Myös apteekin ja terveysaseman saavutettavuudessa enemmistöllä ei vaikuta olevan haasteita. Reilusti yli puolet kokee myös, että terveysasema, posti ja julkisen liikennevälineen pysäkki löytyvät tarpeeksi läheltä. Joka viidennelle terveysasema ja posti ovat liian kaukana. Keskeisten palveluiden eli kaupan, apteekin, terveysaseman ja postin saavutettavuus on jopa parantunut vuodesta 2021. (Kuvio 33.) Sen sijaan pankkipalvelut ovat saavutettavissa vain 50 prosentille vastaajista, kun vuonna 1998 pankkipalvelut olivat 72 prosentin mielestä tarpeeksi lähellä.

Kuvio 32. Ovatko keskeiset palvelut riittävän lähellä sinua vai liian kaukana.

Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalitoimiston saavutettavuus on heikentynyt 1998 luvulta. Iso osa vastaajista ei käytä Kansaneläkelaitoksen tai sosiaalitoimiston palveluilta. Niistä, jotka käyttävät Kansaneläkelaitoksen palveluita, puolet kokee, että se sijaitsee liian kaukana. Sosiaalitoimiston käyttäjistä 23 prosenttia kokee sen sijaitsevan liian kaukana. Näiden palvelujen saavutettavuus ei ole kuitenkaan huonontunut vuodesta 2021.

Palveluiden saavutettavuus koetaan huonommaksi yli 80-vuotiaiden kuin alle 80-vuotiaiden keskuudessa, kuten myös vuonna 2021. Varsinkin terveys- ja sosiaalipalvelut sekä kauppa ja apteekki sijaitsevat heille useammin liian kaukana. Koettu terveydentila on vahvasti yhteydessä palveluiden saavutettavuuteen. Mitä huonommaksi vastaaja arvioi terveydentilansa, sen heikommaksi palvelun saavutettavuus koetaan.

Ovatko keskeiset palvelut riittävän lähellä vai liian kaukana? (%)	1998	2021	2024	1998	2021	2024	1998	2021	2024
	Riittävän lähellä			Liian kaukana			EOS/Ei käytä		
Kauppa	73	84	91	23	11	8	4	5	1
Apteekki	73	80	88	24	15	11	3	5	1
Terveysasema	71	77	80	26	19	18	3	4	2
Posti	69	69	73	28	23	21	3	8	6
Julkisen liikennevälineen pysäkki	78	65	67	14	14	17	8	21	16
Pankki	72	51	50	26	31	34	2	18	16
Kansaneläkelaitos	62	37	33	26	30	31	12	33	36
Sosiaalitoimisto	45	32	29	15	23	23	40	45	48

Kuvio 33. Ovatko tarvitsemasi keskeiset palvelut riittävän lähellä sinua vai liian kaukana, vuodet 1998–2024.

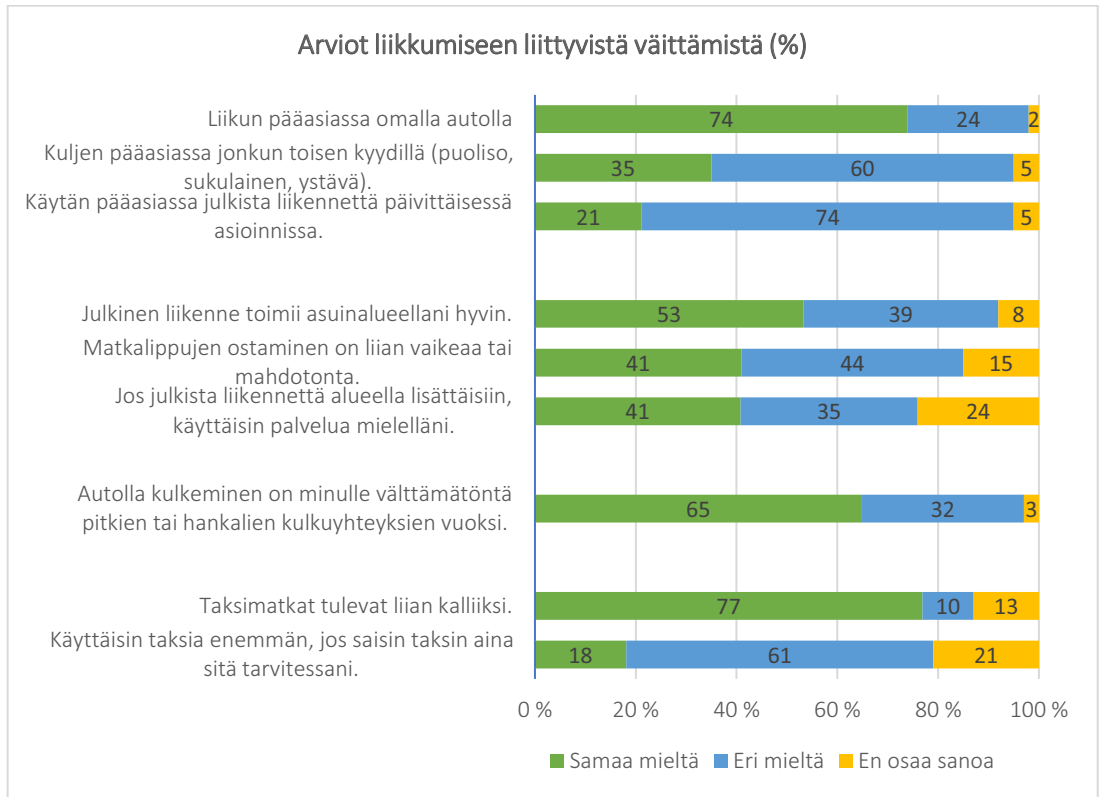
Keskeisten palvelujen saavutettavuuteen vaikuttaa paljon se, missä vastaaja asuu. Kuntakeskuksessa tai taajamassa ja maaseudulla asuvilla on eniten haasteita palveluiden saavutettavuudessa. Maaseudulla asuvilla on muihin verrattuna enemmän ongelmia varsinkin kaupan, apteekin ja julkisen liikennevälineen pysäkin saavutettavuudessa. Heistä, jotka kertovat julkisen liikenteen pysäkin sijaitseva liian kaukana, noin puolet asuu maaseudulla. Noin 80 prosenttia heistä kertoo, että yksityisautoilu on välttämätöntä pitkien tai hankalien kulkuyhteyksien takia.

Pankin saavutettavuudessa on haasteita myös muualla kuin taajamassa tai maaseudulla asuville. Joka kolmas pääkaupunkiseudulla tai muussa isossa kaupungissa asuvista sanoo, että pankkipalvelut ovat liian kaukana. Pankkipalvelut ovat parhaiten saavutettavissa yli 50 000 asukkaan kaupungeissa, joissa joka neljäs kertoo pankkipalveluiden olevan liian kaukana. Kuntakeskuksessa tai taajamassa asuvista pankki on liian kaukana 35 prosentille ja maaseudulla asuvista 44 prosentille. Heistä, jotka kertovat pankkipalveluiden olevan liian kaukana, 79 prosenttia on sitä mieltä, että pankkipalveluiden puute on jossain tai suuressa määrin heille ongelma.

Monen palvelun saavutettavuuteen vaikuttaa digitalisoituminen, jolloin palveluita on mahdollisuus käyttää sähköisesti etäisyydestä huolimatta. Esimerkiksi pankkipalveluiden suhteen 65 prosenttia vastaajista kokee, että niiden käyttäminen on helpottunut, kun ne on siirretty verkkoon. Myös niistä, joiden mielestä pankkipalvelut sijaitsevat liian kaukana, vähän yli puolet kertoo pankkipalveluiden käytön helpottuneen. Yli puolet kyselyyn vastaajista kertoo kuitenkin, että palveluiden ja asiointin muuttuminen digitaaliseksi on heille ainakin jossain määrin ongelma. Kaikista vastaajista 33 prosenttia kertoo, että heidän on täytynyt jättää jotain viranomaispalveluita käyttämättä, koska asiointi on digitaalista. Digitalisoitumisen vaikutuksia käsitellään lisää luvussa 10.3.

9.3 Liikkumisen tavat ja mahdollisuudet

Vastaajia pyydettiin kertomaan arjessa liikkumisesta ja julkisen liikenteen palveluiden toimivuudesta. Asiasta on kysytty ensimmäisen kerran vuoden 2021 kyselyssä.

Kuvio 34. Mitä mieltä olet seuraavista liikkumiseen liittyvistä väittämistä.

Henkilöauto on suosituin kulkuväline yli 60-vuotiaiden keskuudessa. (Kuvio 34.) Vastaajista 74 prosenttia liikkuu pääosin omalla autolla. Miehistä 84 prosenttia käyttää omaa autoa liikkumiseen. Alle 80-vuotiaista 75 prosenttia liikkuu pääasiallisesti omalla autolla ja yli 80-vuotiaista 49 prosenttia. Puolison, sukulaisen tai ystävän kyydillä kulkee 35 prosenttia vastaajista. He ovat pääasiassa alle 80-vuotiaita ja naisia. Yksityisautoilu on kuitenkin hieman vähentynyt vuodesta 2021, jolloin 78 prosenttia liikkui pääosin autolla.

Pitkien tai hankalien kulkuyhteyksien vuoksi autolla kulkeminen on välttämätöntä 65 prosentille vastaajista. Näin vastanneista suurin osa (63 %) asuu muussa kuntakeskuksessa tai taajamassa tai maaseutumaisella alueella.

Vuoteen 2021 verrattuna yhä useampi käyttää julkista liikennettä. Silloin 15 prosenttia kertoi käyttävänsä julkista liikennettä pääasiallisena liikkumismuotonaan. Nyt noin joka viides käyttää julkista liikennettä päivittäisessä asiointissa. Vuoteen 2021 verrattuna iästä riippumatta yhä useampi vastaaja myös käyttäisi julkista liikennettä, jos sitä lisättäisiin. Alle 80-vuotiaista julkista liikennettä käyttää 21 prosenttia ja yli 80-vuotiaista 26 prosenttia. Julkista liikennettä tyypillisimmin käyttävät naiset, yksin asuvat ja isoissa kaupungeissa asuvat.

Vaikka vain noin 20 prosenttia vastaajista käyttää julkista liikennettä, puolet kaikista vastaajista ovat arvioineet sen toimivan hyvin. Arviot julkisen liikenteen toimivuudesta ovat nousseet kolme prosenttiyksikköä vuodesta 2021. Yli puolet (56 %) julkisen liikenteen toimivuutta kehuu asuun isoissa kaupungeissa. Julkisen liikenteen toimivuus on arvioitu yhtä hyväksi yli 80-vuotiaiden ja alle 80-vuotiaiden keskuudessa. Sen sijaan Yli 80-vuotiaiden mielipiteet julkisen liikenteen toimivuudesta ovat hieman laskeneet vuodesta 2021. Julkista liikennettä pääasiallisesti päivittäisessä asiointissa käyttävät kertovat, että pysäkit ovat riittävän lähellä (97 %), julkinen liikenne toimii heidän asuinalueellaan hyvin (93 %) ja aikataulut on helppo saada selville (79 %).

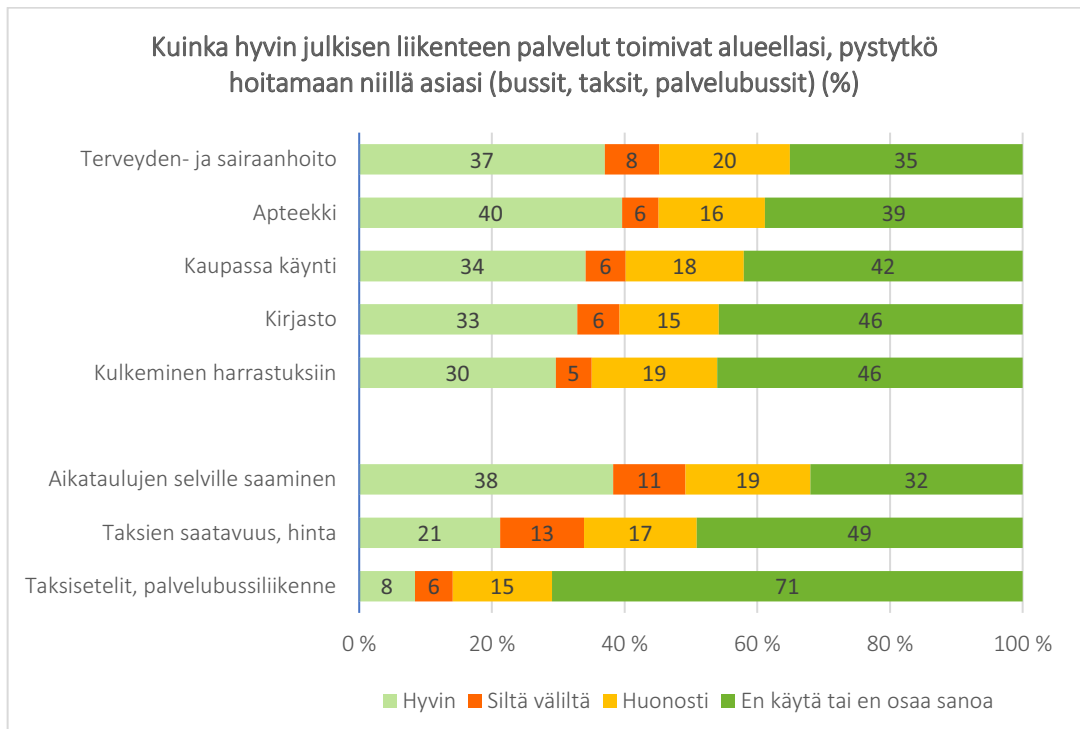
Tämän vuoden kyselyssä haluttiin tietää myös, kuinka haastavaa matkalippujen ostaminen yli 60-vuotiaille nykypäivänä on. Matkalippujen ostaminen on liian vaikeaa tai mahdotonta 41 prosentin mielestä. Matkalippujen ostamisessa hankaluuksia kokeneilla on ylipäättään haasteita digitaalisten palvelujen käytössä. Heistä selvästi yli puolet tarvitsee apua digitaalisten palvelujen käyttöön ja 40 prosenttia ei osaa käyttää riittävän hyvin älypuhelinia.

Suurin osa (61 %) vastaajista ei käyttäisi taksia, vaikka sen saisi tarvittaessa. Taksien hinnoilla on varmasti tähän merkitystä, sillä 77 prosenttia vastaajista kokee, että taksimatkat tulevat liian kalliiksi. Vuoteen 2021 verrattuna, yhä useampi vastaaja (18 %) käyttäisi taksia, mikäli saisi sen tarvitessaan. Alle 80-vuotiaista 16 prosenttia käyttäisi enemmän taksia, kun taas yli 80-vuotiaista joka kolmas (31 %) käyttäisi taksia enemmän, jos sen saisi aina tarvittaessa.

9.4 Julkisen liikenteen palveluiden toimivuus

Kyselyssä selvitettiin, saavatko vastaajat tarvittaessa hoidettua asiansa julkisen liikenteen avulla. Julkisen liikenteen palveluilla tarkoitettiin tässä yhteydessä busseja, takseja ja palvelubusseja.

Arviot julkisen liikenteen toimivuudesta omalla alueella vuonna 2024 ovat huomattavasti paremmat kuin vuoden 2021 arviot. Vuoden 2024 kyselyssä kysymykseen lisättiin sana *alueellasi*, mikä voi nostaa arviota. Vuonna 2021 asiansa pystyi hoitamaan julkisilla hyvin 20–29 prosenttia vastaajista. Vuonna 2024 harrastuksiin ja päivittäispalveluihin pääsee julkisilla hyvin 30–40 prosenttia vastaajista. (Kuvio 35.) Vastaavasti heitä, jotka kertoivat palveluiden ja harrastusten olevan huonosti saavutettavissa julkisilla liikennevälineillä, on vähemmän kuin vuonna 2021. Huomioitavaa on myös se, että vastaajista suurempi määrä käyttää julkisia vuoteen 2021 verrattuna, mikä kävi ilmi myös pääasiallisiin liikkumistapoihin liittyvässä kysymyksessä.

Kuvio 35. Arviot julkisen liikenteen toimivuudesta (bussit, taksit, palveluliikenne).

Alle 80-vuotiaat ja yli 80-vuotiaat ovat palveluiden saavutettavuudesta julkisilla melko samaa mieltä. Yli 80-vuotiaat kokevat erityisesti kaupassa (38 %) ja apteekissa (43 %) asioinnin sujuvan hyvin julkisen liikenteen palveluilla.

Kuten edellisessä kappaleessa kävi ilmi, yksityisautoilu on monelle taajamassa ja maaseutumaisella alueella asuville välttämättömyys. Myös tässä kysymyksessä suurin osa heistä, joiden on vaikea hoitaa asioitaan julkisen liikenteen palveluiden avulla, asuu kuntakeskuksessa tai taajamassa tai maaseudulla.

Julkisen liikenteen aikataulujen saavutettavuus on parantunut vastaajien mukaan reilusti vuodesta 2021. Vuoden 2021 kyselyssä 26 prosenttia kertoo, että aikataulut saa hyvin selville. Vuoden 2024 kyselyssä tätä mieltä on 38 prosenttia. Joka viides on tyytyväinen taksien saatavuuteen ja hintaan. Tyytyväisyys on parantunut vuodesta 2021 seitsemän prosenttiyksikköä. Niistä, jotka sanovat, että taksin saatavuus ja hinta ovat huonot, 36 prosenttia käyttäisi taksia enemmän, jos sen saatavuus olisi parempi. Vastaavasti 91 prosenttia vastaajista, jotka pitävät taksin saatavuutta ja hintoja huonona on sitä mieltä, että taksimatkat tulevat liian kalliiksi. Myös heistä, jotka arvioivat taksien saatavuuden ja hinnat hyväksi, 72 prosenttia pitää taksien hintoja liian korkeana.

Yli 80-vuotiaat käyttävät hieman enemmän takseja, taksiseteleitä ja palvelubussiliikennettä kuin nuoremmat ikäryhmät. He myös arvioivat niihin liittyvät palvelut toimivimmiksi. Lähes joka viides taksiseteleiden ja palvelubussiliikenteen käyttäjästä arvioi palvelujen toimivuuden huonoksi.

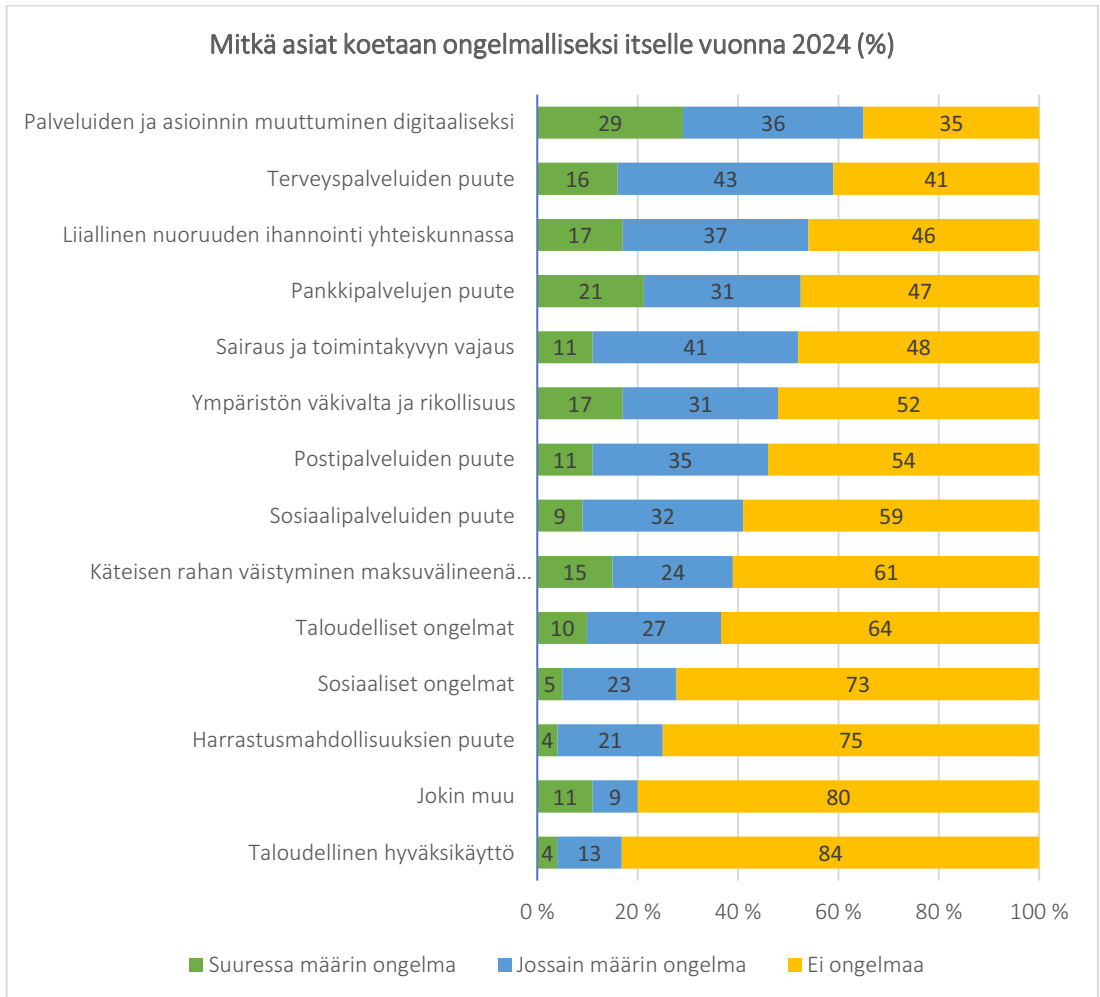
10 YLI 60-VUOTIAIDEN ARJEN ONGELMAT

Luku 10 käsittelee yli 60-vuotiaiden kokemuksia ja näkemyksiä nykypäivän Suomessa kohtaamistaan haasteista. Tutkimuksessa selvitetään, mitkä asiat vastaajat kokevat henkilökohtaisesti ongelmallisiksi ja mitkä asiat he näkevät yleisesti ongelmiksi ikääntyneille. Palveluiden digitalisoituminen, terveyspalveluiden puute ja nuoruuden ihannointi nousevat esiin merkittävinä ongelmina. Lisäksi analysoidaan digitalisaation vaikutuksia ja haasteita ikääntyneiden arjessa. Vaikka digitaidot ovat parantuneet vuodesta 2021, digitalisaatio aiheuttaa edelleen ongelmia monille ikääntyneille, erityisesti yli 80-vuotiaille. Vastaajat kokevat yleisesti, että ikääntyneiden kohtaamat ongelmat ovat lisääntyneet, mikä heijastaa kasvavaa huolta ikääntyneiden asemasta ja hyvinvoinnista yhteiskunnassa.

10.1 Suurimmat ongelmat nykypäivän Suomessa

Minkälaisia haasteita yli 60-vuotiaat kokevat tämän päivän Suomessa? Tutkimuksessa kysyttiin, mitkä asiat vastaajat kokevat henkilökohtaisesti ongelmalliseksi vuonna 2024. Sen lisäksi kysyttiin, mitkä asiat he kokevat yleisesti ongelmiksi ikääntyneille tällä hetkellä. Vastaajat saivat arvioida eri osa-alueita asteikolla *ei ongelmaa, jossain määrin ongelma* ja *suurella määrin ongelma*. Samat kysymykset on esitetty myös vuosien 1998 ja 2021 barometreissä, mutta vuonna 2021 mukaan on lisätty uusia vaihtoehtoja, kuten palveluiden ja asioinnin muuttuminen digitaaliseksi.

Vuonna 1994 vastaajilta tiedusteltiin ikääntyneiden yleisiä ongelmia avoimella kysymyksenasettelulla, jossa vastausvaihtoehtoja ei näytetty, eivätkä sairaudet ja toimintakyvyn vajeus olleet mukana. Tuolloin ikääntyneiden ihmisten suurimmiksi ongelmiksi nousivat sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat.

Kuvio 36. Mitkä asiat koet ongelmiksi itsellesi tämän päivän Suomessa.

Merkittävin ongelma vastaajille itselleen vuonna 2024 ovat palveluiden ja asiointin muuttuminen digitaalseksi (65 %). (Kuvio 36.) Vuoteen 2021 verrattuna yhtä useampi kokee näin. Asian ongelmallisuutta myös painotetaan enemmän. Nyt 29 prosenttia vastaajista kertoo asian olevan suuressa määrin ongelma, kun vuonna 2021 näin vastasi 23 prosenttia vastaajista. Palveluiden digitalisoituminen on sitä suurempi ongelmia mitä iäkkäämpi vastaaja on. Yli 80-vuotiaista 86 prosentilla on ongelmia digiasioinnin kanssa.

Toiseksi merkittävimmäksi ongelmaksi on noussut terveyspalveluiden puute. Vastaajista 59 prosenttia kertoo sen olevan ongelma, kun vuonna 2021 sen on kokenut ongelma 39 prosenttia vastaajista. (Kuvio 37.) Ongelma koskettaa eniten yli 75-vuotiaita, sillä heistä yli 60 prosenttia kokee terveyspalveluiden puutteen olevan ongelma. Myös sosiaalisten palveluiden puute on noussut suuremmaksi ongelmaksi aiempiin tutkimusvuosiin verrattuna. Nyt tämän kokee ongelmaksi 41 prosenttia yli 60-vuotiaista. Tämä muutos yhdessä aiempaa huonompien sosiaali-, hoiva- ja terveyspalveluille annettujen kouluarvosanojen kanssa osoittaa, että yli 60-vuotiaat kokevat kasvavaa tyytymättömyyttä tämän hetken sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Yli puolet vastaajista kokee ongelmiksi liiallisen nuoruuden ihannoinnin yhteiskunnassa (54 %), pankkipalveluiden puutteen (52 %) sekä sairauden ja toimintakyvyn vajauksen (52 %). Heistä, jotka ovat vastanneet pankkipalvelujen puutteen olevan heille ongelma, yli puolelle pankkipalvelut ovat liian kaukana ja verkkopalvelut eivät ole helpottaneet pankkipalveluiden käyttöä.

Vuoden 2021 kyselyyn verrattuna entistä useampi kertoo, että liiallinen nuoruuden ihannointi on heille ongelma. Tämä vahvistaa tulkintaa, että ikääntyminen nähdään yli 60-vuotiaiden mukaan yhteiskunnassa negatiivisena asiana. Vastaajat, jotka kokevat nuoruuden ihannoinnin ongelmaksi, kokevat myös enemmän yhteiskunnassa olevan ikään perustuvaa syrjintää kuin ne, jotka eivät koe nuoruuden ihannointia ongelmaksi. Nuoruuden ihannoinnin ongelmaksi kokevat ovat myös kohdanneet enemmän huonoa kohtelua ikänsä vuoksi.

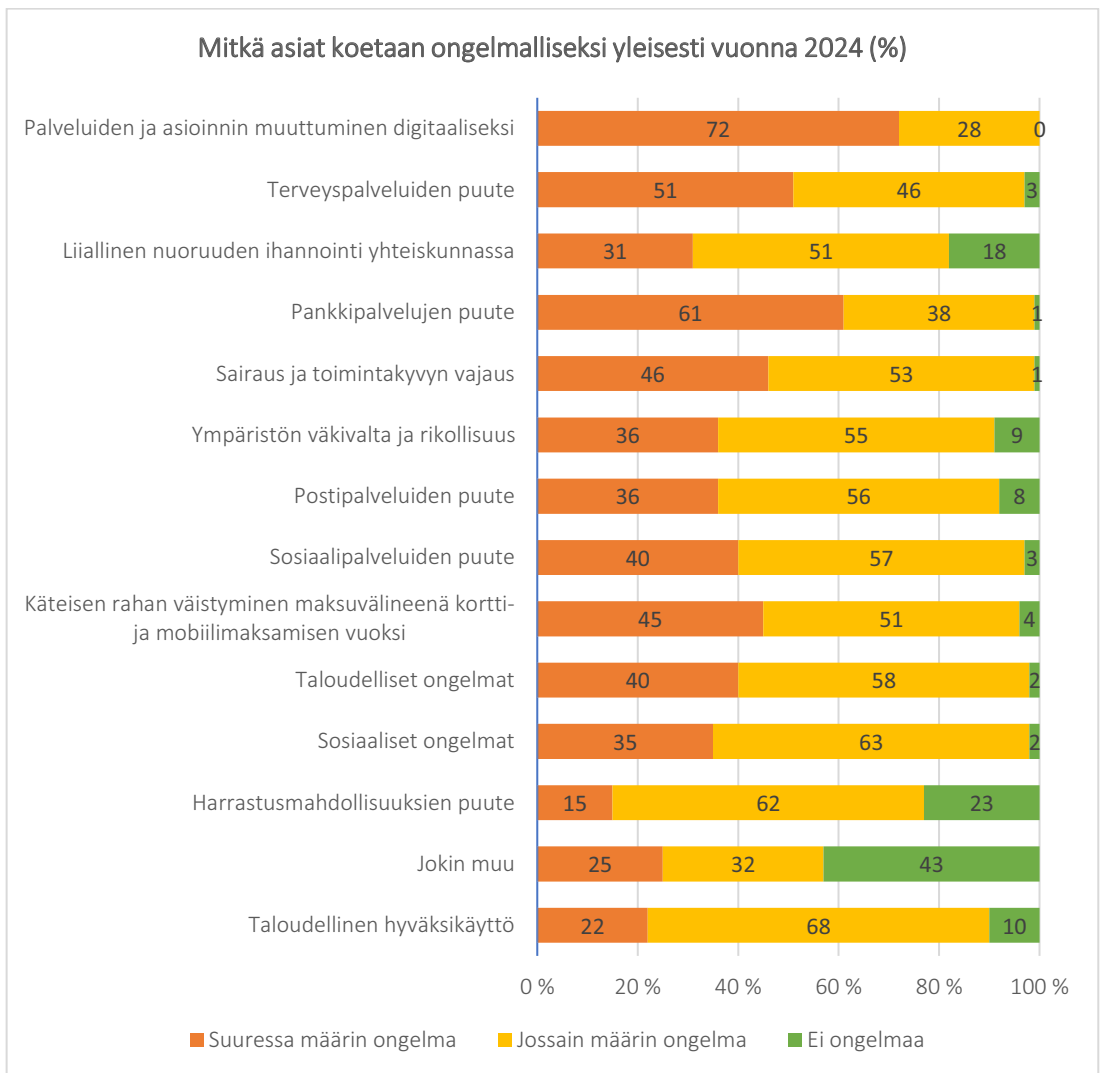
Aiempien vuosien tuloksiin verrattuna hieman harvempi vastaajista kertoo, että kokee sairauden ja toimintakyvyn vajauksen ongelmaksi itselleen. Yli 80-vuotiaista vastaajista 75 prosenttia kokee tämän ongelmaksi, kun alle 80-vuotiailla sama luku on 48 prosenttia.

Koetut ongelmat itselle (%)	Vuosi 1998	Vuosi 2021	Vuosi 2024
Palveluiden ja asiain muuttuminen digitaaliseksi		62	65
Terveyspalveluiden puute	13	39	59
Liiallinen nuoruuden ihannoiti yhteiskunnassa	23	51	54
Pankkipalvelujen puute		49	52
Sairaus ja toimintakyvyn vajuus	49	55	52
Ympäristön väkivalta ja rikollisuus	15	45	48
Postipalveluiden puute		44	46
Sosiaalipalveluiden puute	12	32	41
Käteisen rahan väistyminen maksuvälineenä kortti- ja mobiilimaksamisen vuoksi		37	39
Taloudelliset ongelmat	29	35	37
Sosiaaliset ongelmat	18	27	28
Harrastusmahdollisuuksien puute	14	25	25
Jokin muu	10	20	20
Taloudellinen hyväksikäyttö		11	17

Kuvio 37. Mitkä asiat ikääntyneet ihmiset kokevat ongelmiksi itselleen, vuodet 1998, 2021 ja 2024. Kuvaajassa on yhdistetty vastaukset ”jossain määrin ja ”suurella määrin”.

Vastaajat saivat arvioida myös, mitkä asiat ovat heidän mielestään ongelmia yleisesti ikääntyneille. Verrattuna henkilökohtaisesti koettuihin ongelmiin, vastaajat kokevat iäkkäiden kohtaavan yleisesti enemmän ongelmia. Näin on ollut myös vuosien 1998 ja 2021 tutkimuksissa. Yleisesti vastaajia huolestuttaa erityisesti digitaalisuuden liisäntyminen, ikääntyvien taloudellinen pärjääminen ja hyvinvointi sekä palveluiden puute, varsinkin pankki- ja terveystalveluiden puute.

Käytännössä kaikki vastaajat ovat yksimielisiä siitä, että palveluiden ja asiointin muuttuminen digitaalseksi on ongelma ikääntyneille. (Kuvio 38.) Lähes kaikkien mielestä muita iäkkäiden kohtaamia ongelmia ovat pankkipalvelujen puute (99 %), sairaus ja toimintakyvyn vajaus (99 %), taloudelliset ongelmat (98 %), sosiaaliset ongelmat (98 %), terveyspalveluiden puute (97 %), sosiaalipalveluiden puute (97 %) ja käteisen rahan väistyminen maksuvälineenä (96 %).

Kuvio 38. Mitkä asiat koet ongelmiksi yleisesti ikääntyneille tämän päivän Suomessa.

Vuoden 2021 mielipiteisiin verrattuna vastaajat näkevät yhä enemmän ongelmia kasautuvan iäkkäille. Varsinkin sosiaali- ja terveyspalvelujen heikkeneminen huolestuttaa vastaajia vuonna 2024 enemmän kuin vuonna 2021, jolloin terveyspalveluiden puutteen koki ongelmaksi 88 prosenttia vastaajista. Yli 60-vuotiaiden huolet iäkkäiden kohtaamista ongelmista, hyvinvoinnin haasteista ja palveluiden tasosta kertovat osaltaan iäkkäiden asemasta yhteiskunnassa yli 60-vuotiaiden silmin.

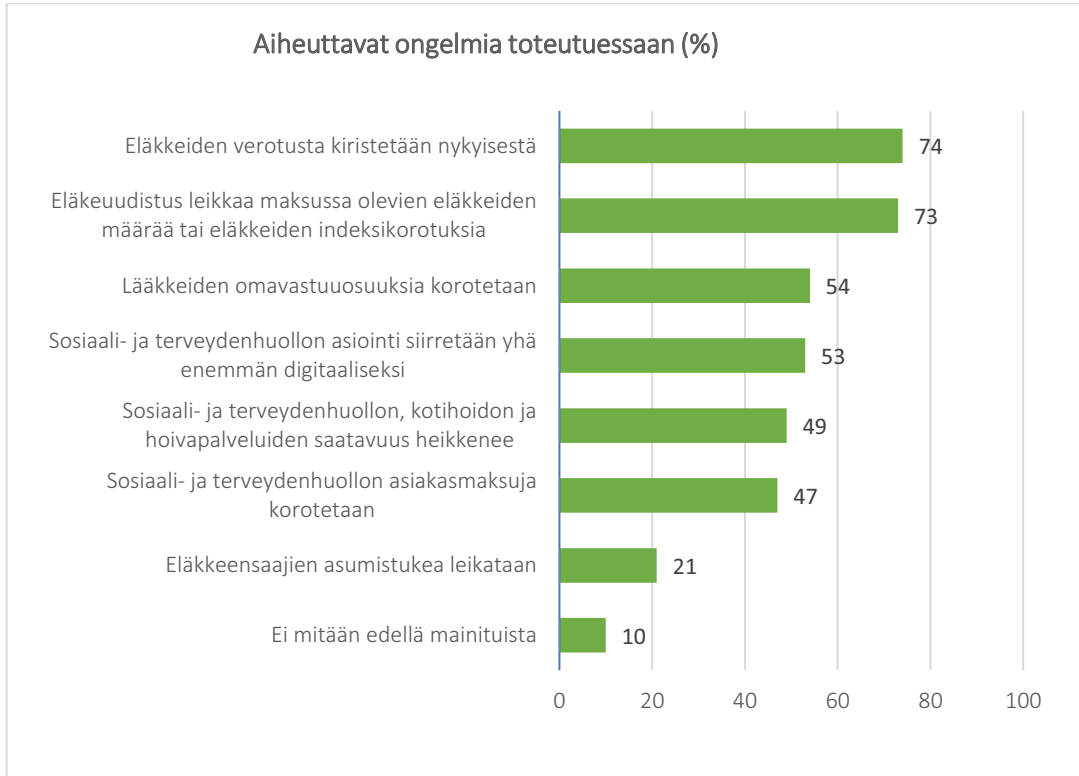
Sekä alle 80-vuotiaat että yli 80-vuotiaat ovat melko samaa mieltä iäkkäiden kohtaamista yleisistä ongelmista. Liiallinen nuoruuden ihannointi sekä palveluiden muuttaminen digitaalisiksi ovat yli 80-vuotiaiden mielestä suuremmassa määrin ongelma kuin alle 80-vuotiaiden mielestä. Alle 80-vuotiaiden mielestä sen sijaan terveyspalveluiden puute sekä taloudelliset ongelmat ovat suurempi ongelma yleisesti iäkkäille, kun yli 80-vuotiaiden mielestä.

10.2 Poliittisten päätösten vaikutukset

Kyselyn toteutuksen aikaan hallitus ja työmarkkinajärjestöt pohtivat toimia eläketurvan uudistamiseksi. Kyselyssä on haluttu selvittää, aiheuttaisivatko tietyt poliittiset päätökset toteutuessaan ongelmia yli 60-vuotiaille. Kyselyssä esitetyt muutokset ovat yleisiä otaksumia yli 60-vuotiaisiin kohdistuvista mahdollisista muutoksista.

Eläkkeiden määrään kohdistuvat mahdolliset muutokset aiheuttaisivat suurimmalle osalle vastaajista ongelmia. Kaikista vastanneista noin 70 prosenttia arvioi, että heille aiheutuu ongelmia, mikäli eläkkeiden määrä tulevaisuudessa pienenesi joko eläkkeiden verotusta kiristämällä tai indeksikorotuksia leikkaamalla. (Kuvio 39.) Näistä vastaajista 84 prosenttia on tällä hetkellä kokoaikaisesti eläkkeellä.

Yli puolelle vastaajista aiheutuisi ongelmia lääkkeiden omavastuiden korotuksesta (54 %) tai sosiaali- ja terveyshuollon asioiden digitalisoinnista (53 %). Lähes puolet kärsisi myös siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon, kotihoidon ja hoivapalveluiden saatavuus heikkenisi tai asiakasmaksuja korotettaisiin.

Kuvio 39. Mitkä seuraavista muutoksista aiheuttaisivat toteutuessaan ongelmia itsellesi.

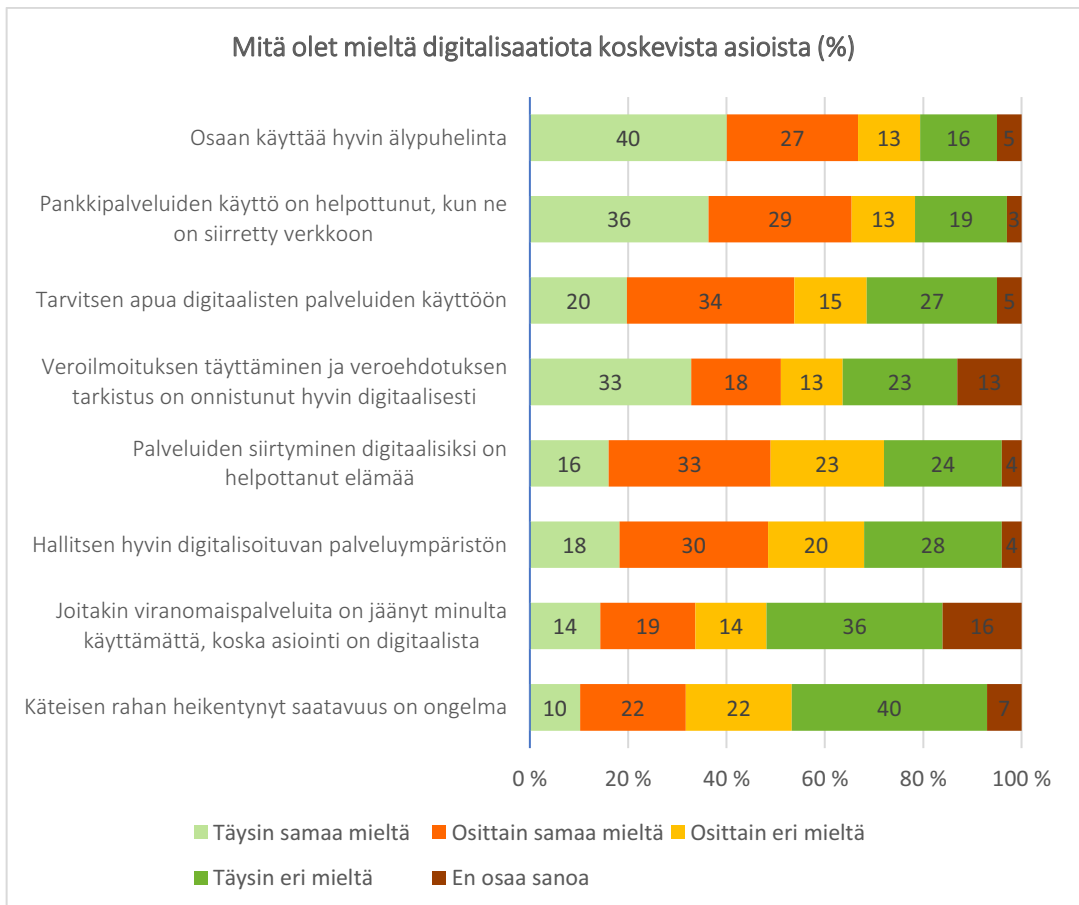
10.3 Digitalisaation vaikutukset ja haasteet

Yli 60-vuotiaiden suurin ongelma nykypäivänä on palveluiden ja asiointin muuttuminen digitaaliseksi. (Kuvio 36. luvussa 10.1.) Vuoden 2021 kyselyyn lisättiin erikseen kysymys digitalisaatiosta, jotta voitaisiin ymmärtää paremmin digitaalisen siirtymän vaikutuksia yli 60-vuotiaiden elämään. Vastajille on annettu erilaisia digitalisaatioon liittyviä väitteitä, joihin he ovat ottaneet kantaa.

Lähes puolet (47 %) kaikista vastaajista ei katso palveluiden siirtymisen digitaaliseksi helpottaneen heidän elämäänsä. (Kuvio 40.) Suurin osa vastaajista on myös kertonut, että jos esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiointi siirretään yhä enemmän digitaaliseksi, tulee se aiheuttamaan heille ongelmia. Voidaan sanoa, että digitalisaatio on jonkinlainen haaste suurelle osalle yli 60-vuotiaista suomalaisista.

Valtaosalla (67 %) vastaajista on älypuhelimien käyttö hyvin hallussa. Varmuus älypuhelimien käytöstä on kasvanut vuodesta 2021, jolloin 62 prosenttia kertoi osaavansa käyttää älypuhelimia hyvin. Digitaalisen palveluympäristön kokee hallitsevansa 48 prosenttia vastaajista. Tosin heistä vain 18 prosenttia on asiasta täysin samaa mieltä. Nämäkin tulokset ovat parantuneet vuodesta 2021.

Puolet vastaajista on sitä mieltä, että palveluiden siirtyminen verkkoon on helpottanut elämää. Kuitenkin vain 16 prosenttia vastaajista on ollut asiasta täysin samaa mieltä. Itse asiassa kokemukset digitalisaation vaikutuksista palveluihin ovat nyt hieman negatiivisemmat kuin vuonna 2021.

Kuvio 40. Arviot digitalisaatiota koskevista väittämistä.

Haasteista huolimatta moni on saanut kuitenkin hoidettua asiansa sähköisesti. Pankkipalveluiden käyttö on suurimman osan (65 %) mielestä helpottunut verkkoon siirtämisen myötä ja puolet on saanut veroilmoituksen tehtyä verkossa. Niistä, joilla on osaaminen hallussa, eli he osaavat käyttää älypuhelinia ja hallitsevat digitalisoituvan palveluympäristön, suurin osa kokee, että palveluiden siirtyminen digitaaliseksi on helpottanut elämää.

Yli puolet (54 %) vastaajista kaipaa apua digitaalisten palveluiden käyttöön. Sähköisten palveluiden käytössä apua kaipaa 61–70-vuotiaista 46 prosenttia, 71–80-vuotiaista 59 prosenttia ja yli 80-vuotiaista 65 prosenttia. Kolmannes vastaajista on vastannut joutuneensa jättämään viranomaispalveluita käyttämättä, koska asiointi on ollut digitaalista. Kaikenikäisillä vastaajilla oli ollut tässä saman verran ongelmia. Käteisen rahan heikentynyt saatavuus on ongelma 32 prosentille vastaajista.

Yhteenvetona voidaan tulosten perusteella todeta, että suurimmalla osalla yli 60-vuotiaista on digitaidot ja digitaalisten palvelujen käyttäminen suurin piirtein hallussa, ja nämä taidot ovat yhä useammalla vuonna 2024 paremmat kuin vuonna 2021. Yhä harvemmalla jää asiointi väliin digitalisaation takia. Vastaajat ovat kuitenkin jakaantuneet taidoiltaan eritasoisiin käyttäjiin. Osa hallitsee digitalisaatiomuutoksen hyvin, osa kaipaa apua välillä ja osalla on suuria vaikeuksia pärjätä digitalisoituvassa maailmassa. Varsinkin yli 80-vuotiailla on vaikeuksia sähköisten palveluiden hallinnassa. Heistä 66 prosenttia on vastannut, että ei hallitse hyvin digitalisoituvaa palveluympäristöä.

11 TULEVAISUUS

Luku 11 käsittelee yli 60-vuotiaiden näkemyksiä tulevaisuudesta. Vastaajat arvioivat tulevaisuuden näkymiään eri näkökulmista ja jakavat huolensa sekä toiveensa tulevaisuuden suhteen. Yli 60-vuotiaat suhtautuvat optimistisemmin omaan tulevaisuuteensa, mutta ovat huolissaan erityisesti maailman tulevaisuudesta. Suurimpia omaan elämään liittyviä pelkoja ovat terveyden heikkeneminen, sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuus, taloudellinen tilanne ja globaalit uhat, kuten Ukrainan sodan laajeneminen ja ilmastonmuutos. Vastaajien unelmat keskittyvät terveyden säilyttämiseen, perhesuhteiden vaalimiseen, taloudelliseen turvallisuuteen ja rauhalliseen elämään.

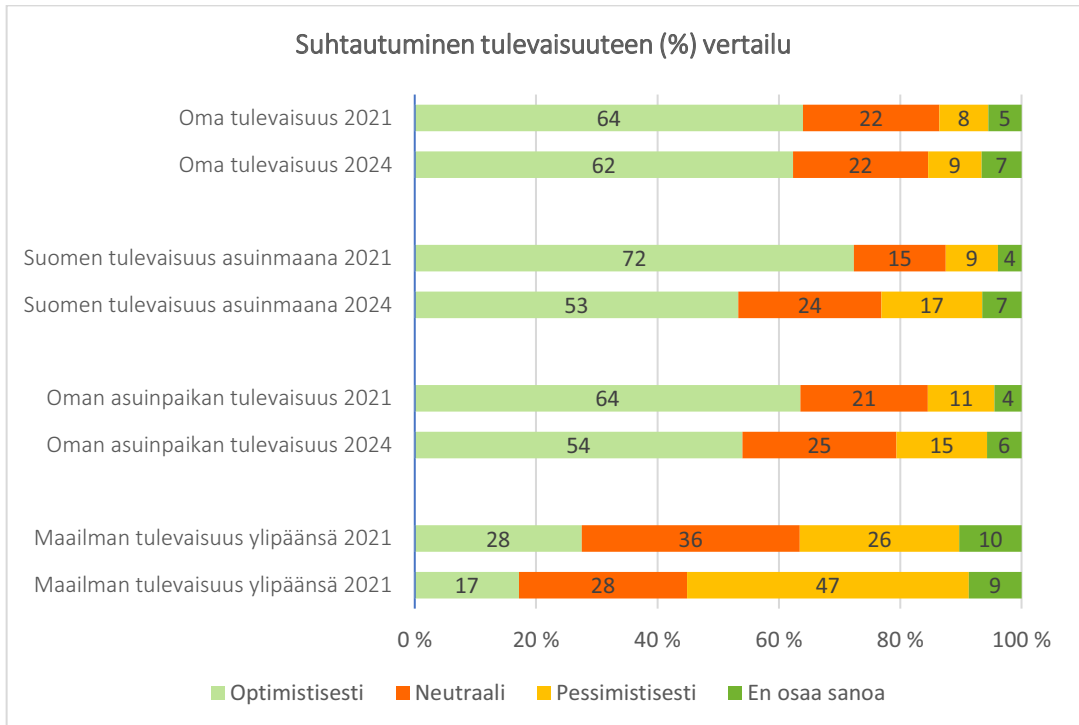
11.1 Tulevaisuuden näkymät

Vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla yhdestä viiteen, kuinka he suhtautuvat tulevaisuuteen eri näkökulmista. Yli 60-vuotiaat suhtautuvat optimistisimmin (62 %) omaan tulevaisuuteensa. (Kuvio 41.) Noin puolet vastaajista suhtautuu optimistisesti myös Suomen tulevaisuuteen sekä oman asuinpaikkansa tulevaisuuteen. Vastaajat suhtautuvat pessimistisimmin maailman tulevaisuuteen. Näin oli myös vuoden 2021 tutkimuksessa. Lähes puolet (47 %) vastaajista on huolissaan maailman tulevaisuudesta.

Suhtautuminen omaan tulevaisuuteen ei ole muuttunut kovin merkittävästi kolmessa vuodessa. Sen sijaan tulevaisuudennäkymät Suomen, oman asuinpaikan ja erityisesti maailman tulevaisuudesta ovat synkentyneet selvästi.

Kyselyssä selvitettiin vastaajien ajatuksia tulevaisuuteen liittyvistä peloista. Ukrainan sodan syttyminen vuonna 2022, sen seuraukset ja sodan uhka Suomelle, ilmastonmuutos ja maailman epävakaa tilanne nousivat esille vastauksista. Yli 60-vuotiaiden pelkoja käydään läpi syvällisemmin seuraavassa luvussa 12.

Maailman ja lähialueiden sotatilanteet laajenevat ja osa eri maiden kansoista tai kansojen osasta joutuu kärsimään tuhoista, nälästä ja yhteiskunnan palvelujen puutteista kuten koulutuksesta. (mies 76–80 vuotta)

Kuvio 41. Miten suhtautuu tulevaisuuteen.

Moni asia on muuttunut vuodesta 2021. Suomessa uusi hallitus on aloittanut työnsä keväällä 2023, ja esimerkiksi uudet hyvinvointialueet ja niiden lopulliset toimintamuodot ovat vasta rakentumassa. Tämä voi vaikuttaa neutraaleiden vastausten kasvun määrään, varsinkin arvioissa oman asuinpaikan tulevaisuudesta.

Vuoden 2021 kyselyssä pääkaupunkiseudulla asuvilla oli keskimääräisesti hieman optimistisempi suhtautuminen tulevaisuuteen. Vuoden 2024 kyselyssä isoissa, yli 100 000 hengen kaupungissa asuvat ovat kirineet pääkaupunkiseutulaisten rinnalle positiivisuudessa. Maaseudulla asuvat näkevät oman tulevaisuuden ja oman asuinpaikan tulevaisuuden pessimistisempänä kuin muualla asuvat.

lällä on merkitystä vain omaan tulevaisuuteen suhtautumisessa. Alle 80-vuotiaista 8 prosenttia näkee oman tulevaisuutensa pessimistisesti ja yli 80-vuotiaista 12 prosenttia. Sukupuolten välillä ei ole eroa tulevaisuuteen suhtautumisessa. Yksin asuvat suhtautuivat omaan tulevaisuuteensa hieman kumppanin tai puolison kanssa asuvia pessimistisemmin.

Oman elämän vaikeudet, kuten heikompi terveydentila, taloudelliset vaikeudet, yksinäisyyden kokemukset ja tyytymättömyys omaan elämään, ovat sidoksissa pessimistisempään suhtautumiseen tulevaisuuteen. Sama havainto tehtiin myös vuoden 2021 kyselyssä.

11.2 Tulevaisuuden pelot ja unelmat

Vastaajat saivat kertoa kyselyssä vapaasti tulevaisuuteen liittyvistä peloista ja unelmistaan. Pelostaan oli kertonut 719 vastaajaa. Huolet sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuudesta, palveluiden digitalisoituminen, taloudellinen tilanne ja eläkkeen riittävyys sekä globaalit uhat nousivat esille myös avoimissa vastauksissa.

Eniten avoimissa vastauksissa pohditaan terveyteen liittyviä pelkoja. Vastaajia mietittyy terveyden heikkeneminen, mahdolliset vakavat sairaudet ja laitoshoitoon siirtyminen. Oman terveyden rinnalla vastaajia huolestaa terveys- ja sairaalapalvelujen heikkeneminen ja niiden saatavuus sekä läheisten hyvinvointi.

Yksinäisyys, sairastuminen, joutuu elämään toisten avun tarpeessa, eli ei selviäisi omin toimin. (mies, 61–65 vuotta)

Pelko joutua huonokuntoisena laitoshoitoon! (nainen, 81–85 vuotta)

Sairastuminen oma tai puoliso. Että aikuisille lapsille ja heidän lapsille sattuu jostain pahaa. (nainen, 61–65 vuotta)

En saa tarvittaessa terveydenhuollon palveluja, jos sairastun siten, että en tule kotona toimeen, en saa turvallista asuinpaikkaa itselleni. (nainen, 66–70 vuotta)

Terveyspalveluiden siirtyminen isoihin kaupunkeihin. Matkat pitenisivät 40–70 km. Myös muiden palvelujen siirtyminen huolestuttaa. (nainen, 71–75 vuotta)

Terveyden heikkenemisen lisäksi vastaajia pelottaa henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvät uhat. Myös yhteiskunnasta syrjäytyminen, yksin jääminen ja siitä seuraava yksinäisyys pelottaa vastaajia.

Yksin jäämisen ja kuoleman pelko, yksinäisyys. (nainen, 61–65 vuotta)

Yksinäisyys, sairastuminen, joutuu elämään toisten avun tarpeessa, eli ei selviäisi omin toimin. (mies, 61–65 vuotta)

Venäjän toimet ja kansainvälinen epävakaus huolestuttaa useampaa vastaajaa. Vastaajia pelottaa Ukrainan sodan laajeneminen Suomeen sekä mahdollinen maailmansota tai ydinsota.

Sota Suomessa. Venäjä hyökkää. Ydinsota, kolmas maailman sota. (mies, 66–70 vuotta)

Maailman tulevaisuus ja naapurimaa Venäjä. Säilyykö rauha Suomessa? (nainen, 71–75 vuotta)

Muita globaaleja uhkia ovat vastaajien mukaan ympäristön saastuminen ja tuhoutuminen sekä ilmastonmuutos ja sen myötä erilaiset luonnonkatastrofit.

Maailman kriisit heijastuva Suomeen -> pakolaisuus, terrorismi, rikollisuus, ympäristökriisit -> ilmaston lämpeneminen ym. ilmastokriisit. (mies, 66–70 vuotta)

Ilmastonlämpeneminen liikaa ja siitä seuraavat ongelmat, ympäristön tila. maailman tilanne yleensä, neuvottelujen ja sopimisen puute, vastakkainasettelu. (nainen, 66–70 vuotta)

Monet vastaajat ilmaisivat huolensa eläkkeiden riittävyydestä, toimeentulosta ja taloudellisesta turvattomuudesta.

Sairastuminen, hoidon saatavuus, taloudellisen tilanteen huonontuminen. (mies, 61–65 vuotta)

Pelkään vakavaa sairastumista/sairauskohtausta (olen yksin, lähellä ei apuja), rahatilanteen riittämättömyys tavallisiin menoihin ja kodin ylläpitoon (remontit yms). (nainen, 66–70 vuotta)

Vastaajia mietitytti yleisesti vanhempien ihmisten asema yhteiskunnassa. Vastaajat ilmaisivat huolensa yhteiskunnan eriarvoistumisesta ja polarisaatiosta, vanhusten hoidon tasosta, iäkkäämpien ihmisten kokemasta turvattomuudesta ja yhteiskunnan heille tarjoamista palveluista. Yhteiskuntaan osallistumisen esteenä nähdään digitaalisten palveluiden lisääntyminen ja epävarmuus niiden käytössä.

Yleinen rauhattomuus ja väkivalta. (mies, 76–80 vuotta)

Että yhteiskunnassa asenteet menevät kovemmiksi ettei heikommista huolehdita enää samalla tavalla ja että köyhyys ja väkivalta lisääntyvät ja tuovat turvattu-muutta. (nainen, 66–70 vuotta)

Tietynlainen syrjäytyminen (se, ettei pysy (ajassa) mukana). Ja se, että tulee kai-ken aikaa uusia asioita, joita pitäisi tiedostaa. Esim. puhelin/tekstarihuijaukset. Ja se, ettei saa apua esim. terveystulmissa ja avun saanti on hankalaa. (nainen, 61–65 vuotta)

Luonnon tuhoutuminen, ydinsota, populismin nousu, kulttuurin ja koulutuksen vä-heksyntä, eriarvoistuminen, rasismien lisääntyminen. (nainen, 66–70 vuotta)

Myös nykyhallituksen toimet keräsivät kritiikkiä.

Luonnon saastuminen, nykyhallituksen linja, joka leikkaa köyhiltä ja tukee varak-kaita. (mies, 71–75 vuotta)

Epäarvoistuva yhteiskunta. Päättäjien (hallitus) kovat leikkaukset kohdistuvat hei-kompiosaisiin lisääntyvässä määrin. (nainen, 61–65 vuotta)

Unelmiaan oli puolestaan jakanut 730 vastaajaa. Unelmat heijastivat paljolti pelkojen vastakohtia. Vastaajat toivovat, että he pysyvät terveisinä ja toimintakykyisinä. He haaveilevat hyvistä suhteista läheisiinsä, joiden kanssa he voisivat nauttia yhdessäolosta ja harrastuksista. He myös unelmoivat, että maailmassa olisi rauha ja sodat ja kriisit loppuisivat.

Suurin osa vastaajista haaveilee terveyden säilymisestä ja sairauksien välttämisestä. Vastaajat toivoivat voivansa pysyä terveisinä mahdollisimman pitkään. Tätä samaa he toivovat myös läheisilleen.

Unelmana olisi pysyä mahdollisimman pitkään terveenä ja liikuntakykyisenä. (mies, 66–70 vuotta)

Itselläni muisti pysyisi ja liikkuminen pysyisi. Läheisilleni toivon terveyttä. (nainen, 71–75 vuotta)

Vastaajat unelmoivat ihmisarvoisesta ja tyydyttävästä loppuelämästä. He toivovat saavansa asua omassa kodissa mahdollisimman pitkään, säilyttävänsä itsenäisyytensä ja saavansa hyvää hoitoa, kun hoidon aika on.

Terveyden pysyminen sellaisena, että pystyisin asumaan asunnossani. (nainen 76–80 vuotta)

Asua omassa kodissa puolison kanssa, ja kun tarve on, saada hyvä palveluasuminen. Lähteä saappaat jalassa. (mies, 76–80 vuotta)

Vanhuksista pidetään huolta ja heidän oikeuttaan elämään kunnioitetaan. (mies, 66–70 vuotta)

Moni unelmoi sodan loppumisesta Ukrainassa, rauhan jatkumisesta Suomessa, ja turvallisesta ympäristöstä elää.

Rauha maailmassa. Elämisen mahdollisuudet tuleville sukupolville. Luonnon säilyminen elinkelpoisena. (nainen, 66–70 vuotta)

Sotaa lietsovat valtiot rauhoittuisivat ja kaikki yksinäiset ikäihmiset saisivat tarvitsemansa avun. (nainen, 86 vuotta tai enemmän)

Vastaajat haaveilevat myös taloudellisesta turvallisuudesta ja vakaudesta. Vastauksissa nousevat esille toiveet eläkkeen riittävydestä, taloudellisesta riippumattomuudesta ja mahdollisuudesta nauttia eläkepäivistä ilman taloudellista huolta.

Edullinen sähkö ja siirtohinta. niin että eläke piisaa muuhunkin kuten ruoka, lääkkeet ja muu välttämätön. (mies, 66–70 vuotta)

Terveenä pysyminen, aktiivisuuden säilyminen. Rahatilanne pysyy kohtalaisen hyvänä. (nainen, 66–70 vuotta)

Perhe ja sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä vastaajille. Monet unelmat liittyvät keskeisesti perhe-elämään, ystävien kanssa olemiseen ja rakkaussuhteiden vaalimiseen.

Terve ja rauhallinen elämä, perhe-elämästä nauttiminen (nainen, 61–65 vuotta)

Saisi elää vaimoni kanssa yhdessä mahdollisimman kauan ja terveenä läheisten omaisten läheisyydessä! Nähdä lasten, lastenlasten ja heidän lastensa kehittymisen ja pääsyn hyvin mukaan yhteiskuntaan! (mies, 61–65 vuotta)

Yli 60-vuotiaat unelmoivat myös uusista harrastuksista, uuden oppimisesta, kulttuurin kokemisesta, matkoista, mahdollisuuksista tutustua uusiin paikkoihin ja nauttia elämästä lomailun kautta.

Unelmia löytyy edelleen, lapset ja lasten lapset. Lomailu Espanjassa edelleen. (nainen, 71–75 vuotta)

Mikäli terveyttä riittäisi, olisi maailmalla vielä paljon katseltavaa. (nainen, 66–70 vuotta)

12 YHTEENVETO

Yli 60-vuotiaat kutsuvat mieluiten itseään eläkeläisiksi. Ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvät ilmaiset eivät puhuttele nykypäivän ikääntyviä. Yhä useampi yli 60-vuotias kokee itsensä hyvinvoivaksi pidempään, ja yli 60-vuotiaiden työssäkäynti on lisääntynyt merkittävästi 1990-luvulta.

Yli 60-vuotiaat suomalaiset ovat aiempaa tyytyväisempiä elämäänsä ja kokevat terveydentilansa pääosin hyväksi. Vastaajista 64 prosenttia arvioi terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi. Myös elämäänsä tyytyväisten määrä on noussut: 45 prosenttia vastaajista antaa elämälleen arvosanan 9 tai 10 kouluarvosana-asteikolla, ja vain 6 prosenttia arvosanan 4–6. Vaikutusmahdollisuudet oman elämän kulkuun koetaan myös vahvempina kuin aiemmin, keskiarvon ollessa 7,8 asteikolla 1–10.

Eläkkeelle jääminen merkitsee useimmille vapautta tehdä mitä haluaa ja lisääntyntä vapaa-aikaa. Kokoaikaisesti tai osa-aikaisesti eläkkeellä olevista 61 prosenttia kertoo, että eläkkeelle siirtyminen on tarkoittanut tulojen putoamista. Tästä huolimatta suurin osa eläkeläisistä kertoo taloudellisen tilanteensa olevan riittävä tai jopa mahdollistavan säästämisen. Eläkkeisiin mahdollisesti tehtävät taloudelliset leikkaukset tarkoittaisivat kuitenkin ongelmia suurimmalle osalle vastaajista.

Vastaajista 29 prosenttia kertoo, että heillä on vaikeuksia saada rahat riittämään arjessa. Pääasiallinen syy talouden epävarmuuteen ovat pienet tulot. Taloutta pyritään tasapainottamaan käyttämällä säästöjä. Taloudelliset haasteet heikentävät elämänlaatua ja ovat sidoksissa huonompaan terveydentilaan.

Yli 60-vuotiaat ovat sosiaalisesti aktiivisia. Lähes puolet vastaajista (49 %) on päivittäin yhteydessä perheeseen tai lähisukulaisiin, ja ystäviin pidetään yhteyttä taas koronavuosien jälkeen enemmän. Yksinäisyyden kokemukset eivät ole lisääntyneet vuodesta 2021. Vastaajista 9 prosenttia kertoo tuntevansa itsensä yksinäiseksi vähintään kerran viikossa.

Arjessa yli 60-vuotiaat puuhastelevat tyypillisesti kotitöiden tai talon kunnostustöiden parissa, he katsovat televisiota, lukevat kirjoja ja käyvät reippailemassa ulkona. Yhä useampi käy ostoksilla ja viihtymässä kodin ulkopuolella ravintoloissa ja konserteissa. Arjessa yli 60-vuotiaat liikkuvat pääosin omalla autolla, mutta yhä useampi käyttää julkista liikennettä. Puolet vastaajista kertoo julkisen liikenteen toimivan

hyvin omalla asuinalueellaan. Eniten vaikeuksia julkisen liikenteen käyttämisessä on haja-asutusalueella ja maaseudulla asuvilla.

Suurin osa vastaajista (78 %) asuu omistusasunnossa. Lähes kaikki vastaajat ovat tyytyväisiä asumistilanteeseensa. Arjen avun tarve on vähäinen ja suurin osa saa tarvittaessa apua omaisiltaan. Eniten apua saavat yli 80-vuotiaat. Ne, jotka eivät saa apua, kaipaavat sitä erityisesti verkossa asioimiseen.

Yli 60-vuotiaat kokevat yhteiskunnan suhtautuvan ikääntymiseen aiempaa negatiivisemmin. Ikään perustuva syrjintä ja heikko kohtelu ovat yleistyneet vastaajien mielestä, ja vain kolmannes kokee, että ikääntyneet ovat riittävästi mukana poliittisessa päätöksenteossa. Nuoruuden ihannoiti yhteiskunnassa nähdään suurena ongelmana. Ikääntyminen ei myöskään tuo vastaajien mielestä elinvoimaa vastaavalla tavalla kuin 1990-luvun tutkimuksissa.

Julkisten palveluiden saavutettavuuteen ollaan pääosin tyytyväisiä. Pankki- ja posti-palveluiden saatavuus on heikentynyt, mikä koetaan ongelmalliseksi. Digitalisaatio on toisaalta helpottanut palvelujen käyttämistä, mutta toisaalta hankaloittanut niiden asemaa, jotka eivät osaa käyttää sähköisiä palveluita. Asioinnin muuttuminen digitaalisesti on merkittävin ongelma yli 60-vuotiaille itselleen, ja yli puolet vastaajista kaipaa apua digitaalisten palveluiden käyttöön.

Tulevaisuuden näkymät ovat epävarmat, ja vastaajat suhtautuvat pessimistisesti sekä Suomen että maailman tulevaisuuteen. Huolia aiheuttavat erityisesti talouden tasapaino, terveyspalveluiden saatavuus ja maailmanpoliittinen tilanne. Terveys- ja hoivapalveluille annettavat kouluarvosanat ovat pudonneet vuodesta 2021, ja terveyspalvelujen puute on yhä useammalle ongelma. Yli 60-vuotiaiden unelmat keskittyvät terveyteen, hyvinvointiin ja läheisten kanssa vietettyyn aikaan.

Vuoden 2024 tutkimusraportin perusteella marginaalissa tai syrjäytymisuhan alla ovat erityisesti kaikista iäkkäimmät, yksin asuvat, pienituloiset, heikosta terveydentilasta kärsivät sekä digitaalisista palveluista ulkopuolelle jääneet. Yli 80-vuotiaat kokevat enemmän terveysongelmia, heillä on ongelmia digitalisoituvan ympäristön kanssa, ja heidän vaikutusmahdollisuutensa omaan elämäänsä ovat vähäisemmät kuin alle 80-vuotiaille. Yksin asuvat tuntevat useammin yksinäisyyttä ja ovat vähemmän tyytyväisiä elämäänsä. Terveystilaltaan heikommat kokevat enemmän yksinäisyyttä, tyytymättömyyttä ja kohtaavat talousvaikeuksia.

Tuloksissa näkyy selkeä muutos yli 60-vuotiaiden suomalaisten elämässä ja arvoissa. Yli 60-vuotiaat eläkkeellä olevat identifioivat itsensä eläkeläiseksi, kun aiemmin he mielsivät itsensä vanhuksiksi. Yhteiskunnassa tapahtunut yleinen maallistuminen käsittää myös yli 60-vuotiaiden ikäryhmän. Kirkossa käymisessä on tapahtunut suuri pudotus.

Taloudellinen toimeentulo on kohentunut 1990-luvulta. Yli 60-vuotiaat voivat huomattavasti paremmin kuin 1990-luvulla.

Yhteiskunnan elintason nousu koskee myös yli 60-vuotiaita. Kahviloissa ja ravintoloissa käydään aiempaa enemmän. Lapsille ja lapsenlapsille annettava säännöllinen apu painottuu taloudellisen avun antamiseen.

Sitä vastoin osallisuuden kokemus on koko ajan laskenut. Kokemus yhteiskunnan ikäyrjinnästä on myös koko ajan vahvistunut.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevat arviot ovat kriittisempiä kuin 1990-luvulla.

Anssi Kemppi
Toiminnanjohtaja

Eläkeliitto ry

KIRJALLISUUS

Eläkeliitto ry 2021. +60 Barometri. Yli 60-vuotiaiden hyvinvointi ja arki 2021.

Eläketurvakeskus. Eläkeuudistuksen valmistelu. Luettavissa:

<https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/elakeuudistukset/elakeuudistuksen-valmistelu-2023-2025/>.

Eläketurvakeskus. Työ- ja kansaneläkkeensaajien väestöosuudet vuosina 1981–2023. Luettavissa:

https://tilastot.etk.fi/pxweb/fi/ETK/ETK__110kaikki_elakkeensaajat__50elakkeensaajien_vaestoosuus/vaesto01_aikas.px/.

Jylhä, M. 2021. Vanhuustutkijan koronavuosi – Myöhäiskeskäi-ikä ja pitkäikäisyyden vallankumous. Vastapaino. Tampere.

Nelskylä, L. 8.4.2024. Saatat väsyttää itseäsi elämäntavoillasi - tästä on kyse niin sanotussa elämäntyyli-ikäismyöksessä. Yle. Luettavissa: <https://yle.fi/a/74-20082235>.

Parviala, A. 12.7.2021. Korona-aika suomalaisten säästöt: Yle selvitti, mihin kaikkien rahat käytetään – ja nousevatko matkakuumeeseen lisäksi myös hinnat. Yle. Luettavissa: <https://yle.fi/a/3-12009060>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 1994. Vanhuusbarometri 1994. Selvityksiä 1994:6. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö 1999. Vanhuusbarometri 1998. Selvityksiä 1999:3. Helsinki.

Särkkä, N., Ekholm, M., West, P., Lång, L., Moilanen, I., Hurme, M. 3.4. 2023. 200 vasta valittua kansan palvelijaa – katso, mitä tilastot heistä paljastavat. Yle. Luettavissa: <https://yle.fi/a/74-20025223>.

THL 2024. Suomalaisten rahapelaaminen 2023 Tilastoraportti 15/2024. Luettavissa: <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet/rahapelaaminen>.

60+

BAROMETRI YLI 60-VUOTIAIDEN HYVINVOINNISTA JA ARJESTA 2024

Ensimmäisestä, sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 1994 julkaisemasta barometrasta, on kulunut tasan 30 vuotta. Eläkeliitto ry on toteuttanut yli 60-vuotiaiden suomalaisten elinolosuhteita ja hyvinvointia kartoittavan tutkimuksen järjestyksessä nyt neljännen kerran. Tulosten avulla voidaan nähdä, miten yli 60-vuotiaiden näkemykset ja elinolot ovat muuttuneet vuosikymmenien aikana. Arviot sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluiden toimivuudesta ovat huonontuneet 90-luvulta. Vuodesta 1994 toimeentulotaso on kohentunut, mutta kolmanneksella kyselyyn vastanneista on haasteita saada rahat riittämään elämiseen. Palveluiden ja asioinnin muuttuminen digitaaliseksi on ongelma yli puolelle vuoden 2024 vastaajista. Yli 60-vuotiaita ei voi niputtaa yhteen. Siksi tutkimuksen tuloksia verrataan esimerkiksi alle 80-vuotiaiden ja yli 80-vuotiaiden ikäryhmissä. Vanhimmat tutkimukseen osallistuneet ovat 90-vuotiaita.

